

IMRE LAJOS

HIVATÁS ÉS ÉLET

ELMÉLKEDÉSEK, PRÉDIKÁCIÓK,
ELŐADÁSOK

MINERVA
IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA
CLUJ-KOLOZSVÁR
1938

[Vákát oldal]

Előszó.

Ebben a kötetben néhány elmélkedés, prédikációk és előadások vannak összegyűjtve. Van közöttük több, amely már napvilágot látott egyházi lapok hasábjain, a legtöbbje még sehol sem jelent meg. Az elmélkedések a lelkipásztori élet olyan kérdéseivel foglalkoznak, amelyek a hivatás és a munka legsúlyosabb kérdései és biztatást, az Ige izenetét akarják nyújtani azoknak, akik a maguk élete küzdelmei nyomán másoknak kell, hogy biztatást szóljanak. A prédikációk a theol. Fakultás akadémiai istentiszteletein hangzottak el, nem elmondásra vannak írva, hanem gondolatok nyújtására. Az előadások a misszió és a nevelés kérdéseivel foglalkoznak, mindegyikhez egy-egy kedves alkalom emléke fűződik számomra, mikor termékeny, a kérdést továbbvivő megbeszélések kapcsolódtak hozzájuk. Ezért ezek nem is bevégezni és megoldani akarják a kérdéseket, amelyekkel foglalkoznak, hanem csak bevezetni és továbbfejtésüket előmozdítani.

A kötet tartalmát képező darabokban theológiailag ahhoz a felfogáshoz kapcsolódóm, amely Isten igéjét a maga feltétlenségében és fenségében akarja vallani, s annak hirdetését szolgálja az egyházban, a nevelés kérdéseivel foglalkozó dolgozatok a keresztyén nevelés alapján állanak, amely a nevelés feladatát abban látja, hogy megmutassuk az embernek Isten által adott rendeltetését, s rávezessünk annak való engedelmességére. Az egész kötet nem akar más lenni, mint emberi próbálkozás, hogy a legnagyobb dolgokra gyarló emberi beszéddel ráutaljon, hogy figyelmessé tegyen arra a feladatra, amit Isten a hivatásban adott, hogy azt ebben az életben teljesítsük, hogy így a hivatást is, az életet is az ő akarata alá rendeljük. Ha ezt a ráutalást sikerült megtennie, ez a munka elérte célját.

Kolozsvár, 1937 telén.

IMRE LAJOS.

[Vákát oldal]

Egység és békesség.

(A Theol. Fakultás évmegnyitó ünnepélyén.)

1. Fontos és nagyjelentőségű alkalom mindig számunkra az, mikor ennek az intézetnek kapui újból feltárulnak, hogy visszafogadják és befogadják azokat, akik ennek az intézetnek kebelén akarják folytatni, vagy megkezdeni a lelkipásztori szent szolgálatra való előkészületet. Azok, akik visszajönnek, egy nyár tapasztalataival, tanulságaival jönnek vissza, abból az életből és világból, ahol alkalmuk volt hónapokon keresztül látni az emésztő, súlyos kérdéseket, találkozni azokkal a küzdelmekkel és nehézségekkel, amelyek mai életünk kereteit képezik. Azok, akik most lépnek először ide, akár fiatal lelkesedés lángjával a szívükben, akár megfontolt elszánással és elhatározással, bizonyosságai annak, hogy Isten gondoskodni akar megújuló sarjakról egyházunk évezredes fáján. Mindegyikük új lehetőségeket képez Isten kezében arra, hogy megújítsa velük egyházunk munkásai seregét, hogy fenntartsa és tovább vigye az ige szolgálatát, hálaadásra való alkalom azért, hogy ilyen súlyos időkben Isten egyháza számára új munkásokról akar gondoskodni, reménység afelől, hogy minél nehezebb és terhesebb a feladat, annál jobban meg akarja Isten ígéje világosságát mutatni a világban.

Mert minél nehezebb és veszedelmesebb a helyzet az egyház külső életére és élete külső megnyilvánulásaira nézve, annál nagyobb szükség van a világban arra az üzenetre, amit az egyháznak kötelessége szétvinni és hirdetni. Minél inkább záródik el számára minden emberi út, annál inkább kell figyelmünket arra a titkos, benső útra irányítani, amelyen Isten akar vezetni bennünket. Minél jobban fenyegetnek, nyomnak, támadnak és veszélyeztetnek a külső körülmények, annál tisztábban kell látni, annál bátrabban kell hirdetni, magunkhoz kapcsolni azt a nem e világból való üzenetet, amely reánk bízott. Ez adja a mi igehirdetésünk nehézségét, tragikumát, de egyedülvalóságát és pótolhatatlanságát is. Ennek a két üzenetnek: Istenének és annak,

amiben a világ hisz, nincs hidja egymáshoz, ezeket nem lehet kiegyeztetni, nem lehet összekapcsolni, egy nevezőre hozni egymással, ellentétek maradnak mindörökké. Akármilyen szép formában jelenjék meg, akármilyen megvesztegető logikával, megéjtő ékesszólással, diadalmas fegyverzettel és hatalommal jelenjék is meg, akárhogyan ejtse is hatalmába magát az egyházat: a világ üzenete és Isten üzenete két, ellenkező kiegyeztetetetlen üzenet.

2. Ma az az üzenet, amelyet a világ hirdet: az *egység* gondolatában nyer kifejezést. Mindenütt az *emberi egységre való törekvés* jeleivel találkozunk. Az ember egységet akar. Az egész világon hangzik a régi jelszó: az egységben van az erő, a hatalom, a szabadulás. A legvilágosabb és legjobban látható ezen törekvések közül az, amely a *világnézeti* egység megvalósítására törekszik. A háború utáni kaosz ellentéteivel és harcaival szemben ma ezen a téren a nyugodt elnézés, az ellentétek kiegyenlítése gondolata uralkodik. A *nemzetek közötti* ellentéteket felváltotta egy kísérlet, azok összefogására, nagy egységekbe állítására érdekeik, politikai céljaik és helyzetük alapján. A nemzeti egység idolája buzgón igyekszik átfesteni és így eltüntetni minden különbséget, megteremtven egy egységes, egyforma felfogást, gondolkozást, életmódot, magatartást minden vonalon, amely magatartásban a tudomány, gazdasági élet, kultúra, vallás egyformán bele köteles illeszkedni s ezeknek alapelve ennek az egységnek a szolgálata, amely tudományos munka nem ezt az egységet akarja szolgálni és nem akar hódolni az egységre hozó hatalomnak, annak nincs helye és élete, aki nem tartozik oda, az felesleges és legjobb, ha helyét minél hamarabb átadja másnak. A *kultúra és irodalom* legsikerültebb termékei azok, amelyek nem egyesekhez, nem rétegekhez szólanak, nem elszigetelt, egyéni problémákat ölelnek fel, hanem ami mindenki egyformán érdekel, mindenkit megragad, a tudományban az a fontos, hogy az hasznosítható legyen mindenki számára. Azok a kisebb egységek, amelyek az egyes nemzetisékeket foglalják össze, érdekcsoportokat létesítenek emberek között, gazdasági rendszerek jelszavai alatt csoportosítják az embereket, szintén részei ennek a törekvésnek.

Az egységrehozatal nagy gondolata ott van az *egyházat* mozgató elvek között is. Ez uralkodik abban a nagy harcban,

amelyet a római egyház indított s amellyel a széttépett emberiséget a maga falai közé akarja begyűjteni. Az, hogy annyian dicsérik ma a római egyház szervezettségét és erejét, annyian hivatkoznak rá, mint ahol igazán egység található, mutatja, milyen sikeresen folytatja ez az egyház a maga munkáját. A pánteresztyén mozgalom mellett, amelyet a keresztyén egyházak ökumenikus törekvései hoztak létre, ott látható a pánizlám törekvés, amely a mohamedánizmus erőivel akarja azokat a népeket összekapcsolni, amelyekhez ez a mozgalom elér. Az egyházak belső életében a kormányzati egységre való törekvés, a központi hatalom megerősítése, a helyi különbségekkel szemben az egyforma eljárások, egyetemes rendelkezések követelése, az egyéni felelősség helyett a közös nagy felelősség, egyéni munka helyett az egyetemes sablon, mind jelei annak, hogy az egység gondolata az egyház életében is milyen hatalom.

3. Természetesen meg lehet érteni, hogy az ember ma úgy fogódzik ehez a gondolathoz, mint amely meg tudja tartani a mindent elsőpró viharban. A széttépett élet, a maga mindennapi súlyos kérdéseivel, naponta megharcolandó küzdelmeivel, ujonnan és ujonnan előjövő problémáival, ott áll az előtt az ember előtt, aki képtelen újrafelvenni a kérdéseket, képtelen újból erőt kapni a harcra s aki így menekül valamihez, ami ezeket a sajátos harcokat és kérdéseket valahogyan egyetemessé s így a velük szemben való magatartást is egységessé teszi s ezzel leveszi a válláról a magános megállás sokszor elviselhetetlen terhét. Elkápráztatja az egyedül gyöngye embert az egységben rejlő hatalmas erővel s megmutatja neki azokat az eredményeket, amiket az emberi egyéniség elérni és kitermelni nem tudott. De ugyanakkor elleplezi a szeméi előtt azt, hogy az egység épületével kihál az egyéni invenció, az egyéni munka és vállalkozás értéke, a nagy gépezetben eljelentéktelenednek egyesek és csoportok, kivész az egyéni szín és sajátság, helyébe egy mesterséges nivellálódás lép, amely nem ismer kezdeményezést, amelyben letörnek a küzdelem, feleslegessé lesz a harc, üres játékká az elvek viaskodása, sablonossá a munka, mert a kérdések csak színleg léteznek, minden meg van oldva, mindenki be van állítva abba a munkakörbe, ahoz a futószalaghoz, ahol neki csak a mindennapi, szabályozott, rendes munkát kell elvégeznie. Bár ezért a munkáért a felelősség nagy, a munka maga legmélyebb valóságában megszűnt munka

lenni, az egység érdeke mindenkit egyforma fegyelemben foglal ugyan össze, de ez a fegyelem nem táplálkozik a belső élet elszá-
násából, csak a külső hatalom szabályain alapul. Így épül, az
egység hatalmas munkája által, nem Isten országa, amivel magát
pedig hitegeti az ember, hanem a Bábel tornya, az emberi dicső-
ség, hatalom, diadal fellegvára.

Ez az egységre való törekvés *önmagában leli az ítéletét*.
Alapjában véve, akár kulturális, akár egyházi, vagy val-
lási téren nyilatkozik is meg, alapja mindig ugyanaz: a
titánizmus gondolata, amellyel az ember maga akarja maga
számára Isten dicsőségét lefoglalni, „nevet akar szerezni” magá-
nak s a saját kezébe akarja venni a maga sorsa, az emberiség
sorsa intézését. A célja az, ami a Bábel tornya építőié volt, hogy
el ne széledjenek az emberek a világon, hogy az akarat csodájával,
az egységben rejlő varázseszközével, az erők egyesítésének jel-
szavával, az ember önmaga teremtsen meg kulturájának, gazdasági
életének, vallásának és egyházi életének diadalát. Lehet, hogy
ezt a kegyesség látszatával cselekszi, hogy elhiteti magával, hogy
ez Isten dicsőségére szolgál, sőt lehet, hogy a vallás minden esz-
közét igénybe veszi, hogy ezt a törekvést alátámassza s teszi ezt
a legjobb indulatból és legőszintébb törekvések alapján. Annál
rosszabb, mert így Istent akarja a saját emberi nagysága szol-
gálatába állítani s kihasználni arra, hogy a maga dicsőségét,
eredményeit és diadalát annál sikeresebben tudja szolgálni.

Ebből az egységből azért nem lesz más, mint *elmosása min-
den Isten által adott különbségnek*, elszíntelenítése a teremtésben
nyert sajátságoknak s amint a Bábel tornya építésének vége a
népek nyelve összezavarodása lett, ennek az egységnek vége szo-
morú polarizálódás, vagy atomizálódás, amely mindkettő meg-
töri az egységet, úgy, hogy nem a magasabbnak, hanem az ala-
acsonyabbnak, értéktelenebbnek juttat előnyt. Következménye
mindig, hogy benne nem az egész vesz részt; vagy a többség,
vagy egy töredék kényszeríti a többire a maga akaratát s vele
elhalványulnak az egészek, a teljességnek legmagasabb érdekei,
győznek az értéktelenebbek és alacsonyabbak. Jelszavak uralma
következik be, amelyek megszüntetik a kérdéseket, szervezetek
uralma, amelyek elnyomják a sajátos feladatok látását, a bevég-
zettség és elintézettség gondolata lesz uralkodó s vele feleslegessé
lesz minden továbbhaladás és jobbratörekvés.

4. Az emberi egység gondolatával szemben Isten ígéje oda állítja Isten gondolatát, amely *nem az egység, hanem a békesség*. A békesség, amint azt Isten ígéje nekünk hirdeti, nem ellentéte, hanem ítélete az egységnek. Az egységet az *ember* akarja teremteni, hogy eltörölje a különbségeket a maga nagysága és hatalma, érvényesülése és diadala érdekében, *békességet teremteni nem tud az ember, csak Isten*, mert az ember által teremtett békesség csak fegyverszünet, a harc ideiglenes megszűnése, lapangó készüllet az új harcra, az ellenségeskedés elfojtott táplálása a hamu alatt. *Az egység: emberi jelszó, a békesség: Isten örvendetes üzenete* a békételen emberekhez. Az egység eltespeszt, nivellál, a békesség új erő forrásait nyitja meg számunkra s felszerel a harcra, kiemeli sajátos feladatainkat s beállít abba a küzdelembe, amelyet a bűn hatalma ellen vívunk. Az egység megalkuvásra kényszerít, annak érdekében le kell mondani megtalált igazságokról, fel kell áldozni tudományos eredményeket s az emberi érdekek szolgálatába kell állítani azokat, a békesség arra tanít, hogy le kell számolni, döntés elé kell vinni a kérdéseket, hogy egész életünket oda kell adni arra a harcra, amelyet meg kell vívni. Az egységben az *ember* akar nagy lenni, megteremteni a maga diadalát és biztosítani a maga hatalmát, a békességben *nem az ember nagy, hanem Isten*, a békesség Istene, aki előtt csak megalázkodni, csak összetörni lehet, hogy általa felemeltessünk. Az egység embere Ézsau, aki csendes gyarapodásban éli a maga életét, míg hatalmas, gazdag fejedelemmé válik, olyan hatalmassá, hogy megengedheti magának azt is, hogy elfelejtse az ellene elkövetett bűnt, a békesség embere Jákób, aki üldözötten, az életéért futva hallja a kegyelem ígését s bukásokon és bűnökön át egyedül harcolja meg a nagy harcot az Urral, mindig minden vagyona kérdéses és csak abból az ígéretből él, amit kapott.

Az Isten békessége az a békesség, *amellyel Isten az Ő Fiának halálával megbékült az emberrel*. A Krisztus váltságshalála a békesség egyetlen forrása s egyuttal ítélete és megsemmisítése minden emberi egységnek. Az, hogy az emberek között egységet nem lehet teremteni, annak a bűnnek a következménye, amely által az ember ellenségévé lett Istennek s amely által ellenségévé lett egymásnak. Ezt az ellenségeskedést semmiféle emberi összefogás nem képes soha elenyésztetni, mert az ember akár milyen

egységre hozásával az emberi terveknek és céloknak, képtelen megtalálni Istent. Csak Isten találhat meg bennünket, nem nagy egységekben, nem emberi összefogásokban, hanem egyenként, személyesen, szemtől-szembe, mikor meggyőz bennünket Szentlelke által a nekünk adott kegyelem felől. Ez a kegyelem az egyetlen békesség s az egyetlen megoldás, mert ez megtör és hátterbe szorít minden emberit, hogy benne csak Isten legyen diadalmas.

Ez a békesség pedig *bűnbánattal* kezdődik. Nem emberi nagyratöréssel, bölcsesség- és hatalomvággyal, hanem az ember megalázkodásával és összetörésével. Annak megismerése, hogy a bűn alá vagyok rekesztve, hogy Isten ítélete elháríthatatlan, hogy bennem a bűn csirája van s ezért mindenestől fogva hajlandó vagyok Isten és felebarátaim gyűlölésére, nem vagyok képes felemelkedni a bűn hatalma alól, ez az eredete és első lépése a békesség meglátásának. *Nem a nagyságban, hanem a semmisségben, nem a dicsőségben, hanem a dicstelenségben és gyalázatban, nem a diadalban, hanem a vigasztalan leveretésben, nem az egységben, hanem a reménytelen egyedülvalóságban és elszéledettségekben: ez az ember állapota igazán.* És ebből a nyomorúságból nem maga emelkedik fel a saját nagysága, teremtő ereje által az ember, hanem ebbe az örvénybe Isten nyul le érte az ő Fia által. Ő gyűjti be az elszóródott, elszéledt lelkeket, nem az ember által alkotott szervezetek nagyszerű palotájába, hanem az ő egyházába, az ő gyermekei közösségébe, ő emeli fel a disztelenségben és gyalázatban levőket, nem az emberi hatalom fényözönébe, hanem az ő országa áldottjai közé. Így kezdődik a békesség, Isten békessége a lelkekben. Ha az emberek megismerik az ítélet valóságát, meglátják, hogy a harag alatt vannak, hogy ettől nem szabadulhatnak, akármilyen pompás palotát emeljenek is az emberi egységnek, akkor kezdődhetik meg a menekülés az egyetlen szabaduláshoz: Isten békességéhez, a megváltó, az emberért lenyuló, a bűn felett győzedelmes Istenhez. Ezt a békességet nem az ember csinálja, hanem Isten. A Bábel tornya építőinek le kell szállniok a félbenmaradt, megátkozott, saját dicsőségüket hirdető magaslatról, hogy eljussanak oda, ahol a megzavarodott nyelvek, az ellenséges akaratok, a megbomlott tervek és egymásnak szegzett indulatok elsimulnak és békességre jutnak az Isten Szentlelke munkája nyomán.

Ez a *békesség azért nem tétlenség*, nem passzivitás, hanem kemény és erőteljes harc, csak nem emberi célokért és azok ellen, hanem Isten diadaláért, a bűn ellen. *A tétlenség, a passzivitás az egység gondolatában van.* A békesség visszaadja mindenkinek azt a helyet, azt a feladatkört, amelyet neki, az Istennel való békessége tudatában el kell foglalnia. Az Istennel való békességből áldott munka fejlődik ki a nemzetek között, megvetve saját dicsőségüket, Isten akarata szolgálatában. Nem külső célok, hanem az a megbízatás, amelyet hordoznak, kényszeríti mindegyiket arra, hogy megfeleljen a saját felismert hivatásának s hogy ennek szolgálata az Isten dicsősége hirdetése lesz, a világ igazi megismerése által, amelynek javait és kincseit Isten szerinti élet számára nyitja meg az emberiségnek. Számára kérdést kérdés követ s e lánc minden szeme újabb bizonyosság a kegyelem és gondviselés felől. Az egyház ennek a békességnek a hirdetője, intézményeiben, munkájában, egész életében küzd azért, hogy ezt a békességet ismertesse meg azokkal, akik reá vannak bízva, ennek kell lennie egyetlen üzenetének, amellyel a világhoz fordul, benne nem az egység és egyformaság nagy hangtalansága, hanem küzdelem és tusakodás folyik azért, hogy minél többen és minél tisztábban hallják meg ezt a tudományt. De mindenütt, a harcok és méghasonlások között diadalmaskodik az a békesség, amely Isten békessége az övéivel.

5. Hadd kérdezzem meg ebben az órában tőletek, testvéreim, akik itt állotok, hogy a szent theológia tudománya által készítsétek fel magatokat Isten szolgálatára, hogyan állotok ti ezzel a békességgel? Csak üres szó-e ez az ajkaitokon, vagy lélek-rázó tapasztalat, amit megláttatok? Hogyan akarjátok hirdetni ezt? Úgy-e, mint akik egy ismeretlen világ csodáiról beszéltek másoknak, vagy mint akik magatok voltatok tanúi annak a kegyelemnek, mely érettünk szereztetett? Ha magatok tudtok bizonyosságot tenni erről, akkor igyekezzetek azon és könyörögjétek azért, hogy Isten Lelke ezt a tapasztalást tegye gazdagabbá, erősítse és növelje lelketekben. Ha pedig úgy érzitek, hogy még nem láttátok meg ennek a hivatásnak nagyságát, még nem számoltatok le követeléseivel, akkor se essetek kétségbe. Lássátok meg abban, hogy ide hozott Isten, az ő akaratát, amellyel vezetni akar, most még ismeretlen úton s engedelmességedjétek annak, amit ezen az úton mutat. Csak egy dologtól óvjak benneteket: a

közömbös és tétlen lanyhaságtól, amely nem törődik semmivel, amely nem akarja ismerni a feladatokat, belenyugszik mindenbe és elfogad mindent, hogy küzdeni és kockáztatni ne kelljen. Titeket Isten, bárhonnan jöttetek is, egy sodró és válságos élet áramlatába állított bele, feladataitok nem egy nap, hanem egy élet feladatai, az egész egyház és világ élete itt tükröződik körülöttetek. Felelősek vagytok azért, hogyan töltitek el az időt és hogyan használjátok az alkalmat, amelyet Isten ad itt nektek.

Munkára fel! Ki nézné tétlenül az aratást,
Míg mind körülte leng a dús kalász
És sorba szól az Úr szolgálóihoz:
Menj és dolgozz!

Az Igétől a beszédig. (Akadémiai estélyi előadás.)

1. Ezt a kifejezést, hogy Isten igéje, nagyon *sokat halljuk* mostanában. Így emlegetjük a *bibliát*, mikor pl. a biblia terjedéséről van szó, azt mondjuk, hogy az Isten igéje terjed az emberek között. Így emlegetjük a *bibliának egyes helyeit*, mikor a szószékről felolvassák, így emlegetjük a *prédikációt*, mikor azt mondjuk, hogy az Isten igéjét hallgattuk a templomban s így beszél a biblia *Krisztusról*, mint a testté lett igéről több helyen. Látható, hogy ige alatt itt több dolgot, vagy egy dolognak többféle formáját értjük.

Ez a szó, hogy ige, a magyar nyelvben különösen kifejező. Nem csak egyszerűen szót jelent, hanem olyan szót, amely cselekvést fejez ki, amely azt jelzi, hogy valaki valamit cselekszik. Mikor Isten igéjéről beszélünk, akkor Istennek nem egy pusztán és elhangzó szaváról beszélünk, hanem egy olyan szaváról, amely által, vagy amelyben Isten cselekszik. Emberre nem is mondjuk azt, hogy az ember igéjéről lehetne beszélni, mert az a kifejezés, hogy cselekszik, és pedig valami olyat cselekszik a maga szavával, aminek a forrása önmaga s aminek a célja is önmaga, emberre nem alkalmazható. Az ember ebben az értelemben sohasem lehet cselekvő alany, minden cselekvésnek, ami a világon történik, Isten az alanya. Az ember tesz valamit, beszél, de alkotó cselekvést nem végez. Ezért *csak Isten igéjéről* lehet beszélni, de viszont, amikor Isten igéjéről beszélünk, akkor Istennek olyan szaváról beszélünk, amely szó cselekvő, és pedig isteni értelemben cselekvő, vagyis alkotó, teremtő szó. Amit Isten mond, az teremtés, az alkotás, abban *az Ő isteni valósága nyilvánul meg*. Ahol Isten szól, ott élet keletkezik, vagy megsemmisülés áll be.

2. A biblia első lapján van a *teremtésről* szóló történet. Abban olvassuk, hogy a teremtés úgy történt, hogy Isten szólt.

Mondta Isten, hogy legyen világosság, parancsolta, hogy legyen menyezet a víz és víz között, mondta, hogy hajtson a föld füvet, hogy legyenek világító testek az égen, hogy hozzon a föld élő állatokat, s végül mondta: teremtsünk embert a mi képünkre. A teremtés tehát Isten szava, ígéje által ment végbe. A János evangéliuma ezért írja az első lapján: kezdetben volt az Ige, Istennél volt és Isten volt, minden ő általa lett és semmi sem lett nála nélkül, ami teremtetett. Mikor azt mondjuk, hogy Isten egy szavával teremtett mindent, azt mondjuk, hogy Isten ígéje által teremtetett. Isten ígéje az élő, az öröktől fogva való ige, akit mi *úgy ismerünk, mint Krisztust*. Róla mondja Pál apostol: „képe a láthatatlan Istennek, minden teremtménynek előtte született, őbenne teremtetett minden, ami van, mindenek ő általa és őreá nézve teremtettek”. Isten teremtő munkája tehát Isten ígéje által ment végbe, vagyis úgy, hogy Isten szólott és cselekedett Krisztus által. De ez a cselekvés Isten tette, tőle el nem választható.

Most gondoljunk megint a János evangéliumának kezdő soraira. Itt azt olvassuk, hogy az ige *testté lett*, lakozott köztünk, láttuk az ő dicsőségét, hogy a világba jött, de a világ nem fogadta be. Olvasunk róla, hogy Isten az idők teljességében kibocsátotta az ő Fiát, hogy megváltson bennünket a kárhozatalmából. Isten a maga megváltó megszabadító tervét az ő testté lett ígéje: a Jézus Krisztus által vitte végbe. Istennek ez a munkája, ez a szava is teremtő szó, Krisztusban mindenki, akit ő megszabadított, új teremtés, a bűn hatalma alól Isten hatalma és kegyelme alá került új ember. Nem valaki más tette ezt, nem mi magunk, hanem Isten maga, abból a szeretetből, ami Krisztusban jelent meg közöttünk. *Isten testté lett ígéje a Jézus Krisztus*, akit az Atya nekünk bölcsességül, üdvösségül és váltságul adott, akiben maga Isten hajolt le hozzánk. Ha az előbb azt láttuk, hogyan vett részt Isten ígéje, Krisztus a teremtés munkájában, most látjuk, hogyan vett részt Krisztus a megbékéltetés munkájában. A teremtő ige és a megbékéltető ige ugyanaz a Krisztus. Pál az előbb idézett Kolosséi levelében miután elmondja, hogy Krisztus előbb volt mindennél és benne áll fenn minden, azt mondja: „tetszett az Atyának, hogy ő általa békéltessen meg mindent magával, békességet szerezvén az ő keresztségének vére által”.

Istennek ez a megbékéltető tette, amely a Krisztusnak, Isten testté lett igéjének földre szállása és áldozata által hajtatott végre, még ezzel *nincs bevégezve*. Isten előtt az egész teremtettségnek s benne az embernek is, nemcsak az a célja, hogy ezen a földön hordozza a megbékélés ajándékát, hanem, hogy helyreállítsa Isten a bűn által megzavart rendet a világra és az emberre nézve. A megbékélés munkáját Isten az örökkévalóságban végzi el. Krisztus nemcsak meghalt értünk e földön, hanem neki uralkodnia kell az örökkévalóságban mindenk felett. Isten szava, az ő teremtő igéje azt akarja, hogy az ő választottai mint szentek, feddhetetlenek és tiszták álljanak ő előtt, mikor Isten lesz minden mindenkben s Krisztusnak alá fog vettetni a világ, és Krisztus, mint bevezetője annak a munkának, amely a teremtés előtt a kiválasztással kezdődött, uralkodik azokon, akik az övéi.

Igy beszélünk Krisztusról, mint Isten öröktől fogva való, az időben testté lett, élő igéjéről, mint Isten teremtő, megbékéltető és megváltó igéjéről, cselekedetéről.

3. De Isten munkájáról semmit sem tudhatnánk magunktól, *ha Isten maga erről nem értesítene* bennünket. Isten a próféták és apostolok bizonyágtétele útján ad nekünk erről bizonyágot, tárja fel előttünk ennek a cselekedetnek a titkát. Ez a bizonyágtétel a *biblia*. Azért nevezzük a Bibliát Isten szavának, Isten igéjének, mert ez az, amiben Isten feltárja előttünk a maga akaratát, kijelentését, megmutatja nekünk önmagát. Erre nézve azt olvassuk a bibliában, (II. Péter 1:21.) „sohasem ember akaratából származott a prófétai szó, hanem a Szentlélektől indítva szólottak az Isten szent emberei”. Mikor tehát azt mondjuk, hogy a biblia Isten szava, ezzel tiltakozunk az ellen, hogy a bibliát valaki emberi vélemények vagy felfogások tárházának tartsa. Amint láttuk, hogy Isten igéje, Isten cselekedete, teljesen az ember hozzájárulása nélkül megy végbe, éppen úgy Isten szava és az emberi szó, vélemény között semmiféle kapcsolat nincsen. Nem nézhetjük az Isten igéjét úgy, mint ami emberi is és isteni is. Nem mondhatjuk a bibliáról, hogy benne az az Isten igéje, amit kiváló emberek mondtak. A szentírók nagyon határozottan tiltakoznak ez ellen és határozottan tanítják, hogy az ige, amit írnak, amit mondanak, Isten igéje és nem az övék. Pál azt mondja: nem az én evangéliumom, nem embertől való;

János levele az élet igéjéről beszél, akit láttunk, hallottunk, kezeinkkel illettünk, több helyen az van, hogy ebből sem elvenni, sem ehhez hozzátenni nem szabad. Az tehát, hogy a biblia Isten igéje, nem képletes kifejezés, nem nagyítás, hanem valósággal úgy értendő, ahogy mondjuk.

Viszont azonban látjuk, hogy a biblia emberi munka, emberek irták, különböző korokban, ellenmondások vannak benne, tudjuk, hogy a bibliának nem is egy szövege van, különböző kódexek alapján készül a fordítása s a fordítók mind mint az írók is, beleviszik a maguk egyéniségét a biblia szövegébe. Hogyan lehet akkor megtalálni a bibliában Isten igéjét? Miben kell a bibliában Isten igéjét keresni? Erre a kérdésre aszerint szoktak felelni, ahogyan Isten igéjéről gondolkoznak. Azok az egyházak és vallásos és teológiai felfogások, amelyek Isten igéjét valami megfogható, a mi emberi gondolkodásunk és felfogásunk szintjére lehozható dolognak tekintik, azok Isten igéjét vagy a biblia szavaiban, vagy annak szellemében, vagy az olvasó világnézetében, vagy annak magyarázatában keresik. Ha azonban így gondolkozunk, akkor Isten igéjét megfosztjuk a maga felségétől, emberi gondolatoknak, véleményeknek vetjük alá, tárgyiasítjuk s ezzel emberivé tesszük. Nem azt olvassuk ki a bibliából, amit Isten mond nekünk, hanem amit mi akarunk mondani Istenről. Pedig Isten igéje, mint láttuk, Isten teremtő tette a Krisztusban, azé az Istené, akiről minenkünk nem gondolkozni kell, hanem akinek az érettünk való cselekedetét elfogadni és neki engedelmeskedni.

Van az újszövetségben egy rész, amely ennek a kérdésnek megértésére vezet bennünket, az emmausi tanítványok története. Ezek hazamenet beszélgettek a Jézus haláláról. Végiggondolták az eseményeket és elkeseregtek rajta, hogy akiről ők azt hitték, hogy Izráelt meg fogja szabadítani, az gonosz kezek áldozata lett. Mikor Jézus, a Feltámadott hozzájuk csatlakozik, s elpanaszolja neki bánatukat, Jézus „elkezdvén Mózesről és a prófétáktól fogva *magyarázza* vala nekik azt, amik *ő felőle* megíratnak”. S a tanítványok számára az Irás egyszerre megvilágosodik s meglátják, hogy az Irásban Krisztusról van szó, az ő haláláról és megváltó szenvedéséről. Előttük a biblia csak emberi szó volt addig, szent, de emberi, amíg Krisztus nem magyarázta nekik, akkor lett Isten tettéről szóló bizonyosság. Mikor lesz tehát a bib-

lia és ki számára lesz Isten igéje? Akkor és annak a számára, akinek Krisztus magyarázza Szentlelkével és aki meglátja, hogy a biblia Istennek Krisztusban megjelent tettéről, Isten élő, teremtő, megbékéltető és megváltó igéjéről szól. Ugyanezt látjuk a Jézus szavában az írástudókhöz: „Tudakozzátok az Írásokat és azt hiszitek abban van a ti életetek, pedig ezek azok, amelyek rólam tesznek bizonytságot.” Nem attól függ tehát, hogy valaki hányszor, milyen tudományos készüllettel, milyen szorgalmasan olvassa a bibliát, csak attól, oda áll-e melléje Krisztus, hogy az, amit olvas, csakugyan róla szóló bizonytságtétellé váljék. Ez persze nem jelenti azt, hogy a biblia tanulmányozásához nem kell tudományos előkészület. Krisztus a Szentlélek által teszi a bibliát Isten igéjévé számunkra, tehát a bibliában Isten igéjét csak a Szentlélek Isten bizonytságtétele által halljuk és találjuk meg. Ez a titok, amiről Jézus azt mondta, hogy „elrejtett a bölcsék előtt és megjelentetett a kisdedeknek.”

Istennek a bibliában foglalt szava azonban nem valami általános üzenet, valami általános igazság, hanem *személyes üzenet*, amely mindenkihez személyesen szól. Nem valami ismeretet közöl, amelyet jó tudni mindenkinek, nem valami búzdítást a jóra, nem valami rendelkezést, amit mindenkinek egyformán mond. Isten üzenete személyes. Isten igéjében a bibliában Isten tettéről van szó, Isten teremtő, megbékélő és megváltó tettéről. Miért szól erről Isten nekünk? Azért, hogy a megszabadulásunkról és megváltásunkról szóló boldogító üzenetet nekünk tudtul adja. Megmondja, hogy már nem vagyunk rabszolgák, nem vagyunk tőle távollevők, hanem ő megmentett és közel jött hozzánk. Isten igéjét ezért a tartalmáért nevezzük evangéliumnak is az újszövetségben, mert az újszövetség szól Isten e tettéről, mint amely már megtörtént. Ez az evangélium, ez az örömhír azokhoz szól, akiket Isten magáéinak ismer. Akik tehát Isten gyermekei, azok örömmel veszik ezt az üzenetet. Így szól a bibliában Isten igéje hozzánk személy szerint, bizonytságot tévén arról, hogy Isten minket abba a seregbe, amelyben az ő gyermekei vannak, kiválasztott és felhív arra, hogy úgy éljünk, mint Isten gyermekei. Ezért a református keresztyén ember számára a biblia nem csak Istennek valami általános parancsát, életszabályokat, vagy szép mondásokat tartalmazó könyv, hanem igazán az élet könyve, amely Istennek iránta való kegyelméről tesz számára bizonytsá-

got. Isten írott ígéje, amelyet azért adott, hogy mindig biztassuk magunkat ebben az életben már afelől a kegyelem felől, amelyet megígért és elkészített számunkra.

Ez a bizonyágtétel Isten írott ígében, az *egyházban* hangzik, az egyház, azaz Isten gyermekeinek közössége együtt tesz erről bizonyágot s közösségben vallja meg a hitét e reménység felől. Ez a közösség az egyház közössége, tehát a hit megvallásának a közössége, azoké, akiket Isten együtt őriz hit által az üdvösségre, amely az utolsó időben nyilvánvaló lesz.

4. Most egy lépéssel tovább kell mennünk. Ha Isten csak a maga írott ígését adta volna nekünk, ez a mi gyarló és a világ küzdelmei között sokszor elhanyagolt életünknek nem volna elég. Hogy mi ebben a világban, a mai életben, ismét és ismét tudhassunk az ő ígéről, ezt az ígét *hirdetteti* s ez az amit *igehirdetésnek* nevezünk. Miért kell az igehirdetés? Gondoljunk arra a példázatra, amit Jézus a tíz szűzről mondott a Máté evangéliumában. A vőlegény eljövételére várnak ezek. Most még a vőlegény késik, ezek pedig, akik azért vannak, hogy a vőlegény jövetelét várják, ott állanak a bizonytalanságban, a várakozás állapotában. Egyszerre kiáltás hallik: jön a vőlegény, és nekik, készen a vőlegény fogadására, elő kell állaniok, felszerelt méccsekkel, hogy menjenek eléje és bemenjenek vele együtt a menyegzőbe. Nézzük most csak ezt a részét ennek a példázatnak. Mi olyan világban élünk, amelyben a Krisztus eljövele meg van ígérve, egy beteljesedést váró világban és életben élünk. Ebben a világban nekünk készülni kell. A kiáltás hallik: a vőlegény közeledik. Ez a kiáltás a Krisztus jövele, az Isten tervének beteljesedése felől: az igehirdetés. Azért szól, hogy készítsen bennünket, figyelmeztet az elközelgő Krisztusra.

Ebből a következő dolgok láthatók: Először is az, hogy az igehirdetés nem más, mint Isten ígének: azaz Isten cselekedetének a hirdetése. Láttuk, hogy Isten cselekedete nem valami elmúlt és bevégzett dolog, hanem olyan, amit ő folytonosan végez és munkál köztünk. Mikor ezt az ígét hirdetteti, akkor ebben az ígében ő maga szól. Ezért nevezzük a prédikációt is igehirdetésnek. A prédikáció eredeti latin kifejezése is azt jelenti, amit a görög kifejezés: kihírdetni királyi herold által valami királyi tény. Az a királyi tény, amit az igehirdető kihírdet: Isten ígéje, az ő kegyelmes cselekedete Krisztusban. Az igehirdetést te-

hát úgy annak a részéről, aki hirdeti, mint annak a részéről, akik hallgatják, úgy kell nézni, mint Isten igéjét. Pál azt írja a Thessalonikaiaknak: „hálát adunk az Istennek szüntelenül, hogy ti befogadván Istennek általunk hirdetett beszédét, úgy fogadtátok, nem mint emberek beszédét, hanem mint Isten beszédét, *aminthogy valósággal az is*, amely munkálkodik is bennetek, akik hisztek.”

Másodszer következik ebből az, hogy a prédikáció emberi beszéd ugyan, de benne Isten szól. Mitől függ az, hogy Isten szóljon az igehirdetésben? Nem emberi ügyességtől, tudománytól, erőfeszítéstől, hanem egyedül Istennek akaratától. Az emberi beszéd a predikációban Isten beszéde lesz, ha Isten úgy akarja. Ez azt jelenti, hogy a predikáció nem lehet más, mint alázatos törekvés arra, hogy alkalmasak legyünk az ige hirdetésére. Ez az *igehirdetőtől* alázatosságot, engedelmességet, az ige hirdetésére magának alkalmassá tételét követeli, hogy alkalmas eszköz lehessen arra, hogy Isten általa szóljon. Nem az igehirdető személyétől, nem kiváltságaitól, hanem Isten akaratától függ. Az igehirdető saját magának is szólja az igét, benne saját maga számára is szól ítéletet és kegyelmet.

Végül következik, hogy a *hallgató* számára akkor lesz igévé, ha Isten Szentlelke által bizonyosságot tesz. A hallgatónak alázatosan készülnie kell erre.

Igy jut közel hozzánk Isten igéje, Isten teremtő, megbékéltető és megváltó tette a Krisztusban a biblia és az igehirdetés által, azért, hogy bennünket megragadjon és az ő akaratát a mi életünkben és a mi életünkre nézve végrehajtsa.

Mit követel az egyházi élet a teológiától és mit ad annak?

(Előadás lelkeszi értekezleten.)

1. Mikor itt az egyházi életről és a teológiáról beszélünk, legelőször azt kell megállapítanunk erről a kettőről, hogy azok egymástól elválaszthatatlanok. A „követel és tartozik” viszonynál tehát itt nem olyan viszonyról van szó, ami két, egymással üzleti összeköttetésben álló idegen között áll fenn és nem külső viszonyokat szabályoz, hanem két olyan dolog között, amelyek közötti kapcsolat magától értetődő és megszakíthatatlan. Volt idő, mikor az egyházi élet és a teológia idegenek gyanánt állottak egymással szemben. Akkor is lehetett ilyen viszonyról beszélni s akkor is lehetett kérdezni azt, mit követel az egyik a másiktól és mivel tartoznak egymásnak, de akkor ez a kérdés nem érintette egyiknek sem a lényegét, a létét a maga valóságában, hanem csak külső viszonyait. Ebből a laza összefüggésből magyarázhatók azok a felfogások, amelyek a teológiát valami luxusnak, az egyház valóságos életére nézve feleslegesnek tartották s viszont, amelyek a teológiára nézve az egyházi életet nézték valami olyannak, mint amely a teológia elméleti munkájával szemben a gyakorlat, a technika terét képezi. Ebből származtak azok a kölcsönös szemrehányások, amelyek az egyházi élet részéről a teológiát azzal vádolták, hogy nem gyakorlati tudomány, hogy tájékozatlanul és felkészületlenül bocsátja ki a hallgatókat az életbe, ahol azok a való élet kérdéseivel szemben képtelenek megállni, a teológia részéről pedig azzal a panaszszal állottak elő az egyházi életre nézve, hogy ahhoz nem kell tudomány, az a mindennapi tapasztalatnak és kérdések esetleges eldöntésének a tere.

A teológia és az egyházi élet azonban nem olyan „üzletfelek”, akik között a követel és tartozik kérdést ilyen egyszerűen lehetne megoldani. Két olyan dolog ez, amelyek közül mind-egyik a másik nélkül lehetetlen, sőt bármelyik közülök, ha el-

szakad a másiktól a saját létét fenyegeti vele. Mikor tehát az egyházi élet és a teológia követelnek egymástól valamit, ez a követelés és ez a tartozás nem valami mellékes, esetleges és elhanyagolható dolog, hanem valami olyan, amely mindkettő létét érinti, amely követelés és amely szolgálat nélkül egyik sem állhat meg. Azt a pontot pedig, amelyben mindkettőnek a viszonyát helyesen állapíthatjuk és találhatjuk meg abban kell keresni, ami mind a kettőnek fundamentuma: Isten ígében. Nem is más az oka annak, ha ez a két dolog egymástól eltávozik, vagy egymással ellentétbe kerül, mint az, hogy valamelyik, vagy mind a kettő elszakadt ettől az alaptól. Mihelyt valamelyik leért az Isten ígéje fundamentumáról, azonnal beáll az idegenkedés, vagy éppen ellenséges viszony közöttük, mihelyt ebben az alapon találkoznak, azonnal megtalálták egymást és képesek szolgálni egymásnak.

2. Mit követel az egyházi élet a teológiától? Erre a kérdésre nézve azt kell megvizsgáljunk, hogy mit követel általában és mit követel az egyház egyes munkáira nézve.

Az egyháznak ezen a földön egyedüli feladata, hogy Isten ígését hirdesse. Ez az a feladat, amelyet, ha az egyház megtagad, saját létét tagadta meg és tette feleslegessé. Az egyház életét úgy kell néznünk, mint amelynek minden tevékenysége az igehirdetés szolgálatában áll, és pedig vagy úgy, hogy konkrété prédikálja az ígét, vagy úgy, hogy az ige hirdetésére és hallgatására alkalmas kereteket, körülményeket igyekszik létrehozni és állandósítani. Nem kezdhet az egyház semmi olyan munkába és nem is végezhet olyan munkát, amelynek ne az lenne a célja, hogy létesítsen olyan lehetőségeket, amelyek az ígének az egyház tagjaihoz való eljuttatását szolgálják. Az egyház igazgatása, gazdasági és szociális élete és munkái, kormányzása, csak ebből a szempontból ítélendőek meg és csak arra szolgálhatnak, hogy az ige hirdetését tegyék lehetővé, annak hallgatását biztosítsák.

Az egyház azonban sokszor elhagyhatja az ige fundamentumát. Ha Isten ígéje tárgyiasítható, felfogható, kézenfekvő dolog lenne, akkor ez nem történnék. Akkor olyan korlát gyanánt állana az egyház előtt, mint egy kodex, amelyből meg lehet tudni, mit szabad és mit nem, hogyan kell gondolkozni és cselekedni. A római egyház így tárgyiasítja Isten ígését a zsinati végzéseiben és határozatokban, a szekták így a biblia szavaiban és be-

tüiben, a liberális felfogás világnézeti irányokban és elvekben. Mivel azonban ez nem így van, az egyháznak állandóan küzdenie kell azért, hogy az igétől el ne térjen, s azt el ne veszítse. Az egyház sohasem dicsekedhetik azzal, hogy tisztában van Isten igéje felől, hogy azt bírja, nem állíthatja, hogy kétség nélkül és teljes bizonyossággal rendelkezik az ige felett és tudja, hogy az mit követel. Csak küzdhet érte, hogy többet és többet lásson meg belőle, hogy tisztábban lássa és jobban engedelmeskedhesék neki. Az egyháznak az a küzdelme, amellyel az igéért küzd, amellyel annak igaz magyarázatát igyekszik megtalálni, amellyel igyekszik magát annak a hatalma alá helyezni, kizárni az ige magyarázatából emberi gondolatokat, ez a küzdelem a theológia.

Az egyház, tehát először azt követeli a theológiától, hogy az ige parancsát az egyházra nézve tisztázza. Az egyháznak életkérdése az, hogy az ige tisztán és elegyítetlenül hirdettessék s ebben a theológia jön segítségére. Azt a kritikát, amelynek Isten igéje az alapja, a theológia gyakorolja az egyház munkái felett s erre az egyháznak elengedhetetlenül szüksége van. Ezt a munkát, az ige parancsának tisztázását, az egyház vezetői önkénytelenül is végzik. Beszélnek az egyházban arról, hogyan kell az igét az egyház életének egyes viszonylataira vagy köreire nézve magyarázni. Az egyházi élet kapcsolatba kerül a politikai, gazdasági, kulturális élettel, most az egyház tagjai és vezetői keresik azt a helyes viszonyt, amit az egyháznak Isten igéje alapján ezekkel el kell foglalnia. Ez a munka, theológiai munka, tehát az egyház vezetői és tagjai maguk is theológiai munkát végeznek. Szükséges tehát, hogy az egyházi élet alapkérdéseiben az ige alapján segítsen a theológia feleletet adni és útmutatást nyújtson a kérdések eldöntésében.

Az egyház továbbá, olyan tagokból áll, akik közösségben élnek s ezt a közösségüket az alkotja, hogy az igét egyformán hallgatják, értik, magyarázzák, tehát ez a közösség a hitvallás közössége. Az egyházban azok vannak, akik a hitet megvallják s ebben a hitvallásban bizonyosságot tesznek Istennek hozzájuk szóló akaratáról. Az egyház élete tehát az ige hallgatásának alapján, hitmegvalló élet. Ez szoros kapcsolatban van az ige hallgatásával és hirdetésével. Az ige hirdetés is hitmegvallás s az ige hallgatásából szükségképpen következik, hogy Istennek az igében

megtalált és hozzánk szóló parancsa kényszerít arra, hogy hitünket megvalljuk.

A hitnek ezen megvallása olyan világban történik, amelyben ez a hit mások felfogásával összeütközik. Isten ígéjének tisztaságát emberi gondolatok, felfogások akarják elhomályosítani. Most, annak a tisztázása, hogy mit kell hinni, ismét a teológia kötelessége, hogy az egyház hitvallását állandóan összehasonlitsa az igével, vigyázzon arra, hogy a hitvallás se el ne szakadjon az igétől, se az ige fölé ne emelkedjék. Ebben a hitvallásban, mint az egyház életének nyilvánulásában szemben állunk más felfogásokkal, olyan kérdésekben, amelyek már nem az ige magyarázatának helyességére, hanem a hit megvallására vonatkoznak. Ilyenek azok a kérdések, amelyekben a mi hitvallásunk elmentébe kerül más egyházak tanításával. Mit kell hinni a bűjtőről, a szombatról, a lelkek halál utáni állapotáról. Ezeknek a tisztázása is az ige magyarázata alapján, a teológia által történik az egyházban. Az egyház tehát itt azt követeli a teológiától, hogy életének felmerülő kérdéseiben, a hitvallás értelmezésében, ezen hitvallás tisztasága, igeszerűsége felett őrkdjék, annak tételeit az ige alapján tisztázza, s így segítségére legyen az egyháznak abban, hogy az egyház élete hitvalló élet lehessen.

Van azonban az egyház életének egy harmadik megnyilvánulási köre, amely nem kevésbé fontos, mint az előbbieket. Az egyház életének vannak külső formái, amelyek nélkülözhetetlenek reá nézve. Keretek között él az egyház, amilyenek az egyház kormányzásának, igazgatásának, a munkának különböző formái és keretei. Mivel pedig az egyház egész élete függ az ige hirdetésétől és arra szolgál, ezek a keretek is csak anyiban értékesek, amennyiben az egyház ezen munkájának segítségével, lehetővé tételére vannak. Mivel az egyház egyetlen feladata az ige hirdetése és hallgatása, az annak való engedelmesség, e külső keretek azért vannak, hogy lehetővé tegyék az ige hirdetését és megadják azokat a módokat, ahogyan és amelyekben az ígének való engedelmesség útja megnyílik a lelkekben és az egyesek életében. Az egyház munkájának ezen külső és belső vezetése az amit egyházi életnek nevezünk. Nem lehetne egyházi életről beszélni akkor, ha az egyház munkája kimerülne abban, hogy tagjai bizonyos liturgikus cselekvényeket végrehajtanak, azokon résztvesznek, bizonyos beszédeket meghallgatnak vagy elmonda-

nak. De az egyház tagjai a maguk hitét és engedelmességét nem ebben fejezik ki és nyilvánítják meg, hanem egy egész és egységes életfolytatásban, a cselekedetben, a szeretetmunkában, az adófizetésben, abban az egész együttélésben, amelyben mint keresztényen református emberek élnek együtt. Az, amit az egyház munkájának nevezünk, a gyermekek, az ifjúság, a felnőttek között, az iratterjesztés, a nevelés, a missziói és tanítói munka különböző részei és módjai annak, amivel az egyház tagjai a maguk hitét megvallják s Isten igéjének engedelmeskednek.

Ha most ezeket nézzük, itt is van valamire szüksége az egyháznak. Arra van szüksége, hogy ezeket a különböző formáit, módjait, eszközeit és kereteit ellenőrizze Isten igéjének a hitvallásban lefektetett magyarázatával, abból a célból, hogy ezekbe ne kerüljön semmi olyan eljárás, módszer, szempont, ami Isten igéjével ellenkezik. Az egyházi élet tehát itt a teológiától azt követeli, hogy kísérje figyelemmel az egyház egész életét s vizsgálja meg azt az ige mértékével. Mutasson rá ezekben az életnyilvánulásokban azokra az alkalmakra, amelyek az ige hirdetésére nyílnak, ne engedje, hogy ezek öncélúakká legyenek, az igétől elszakadjanak, mutassa meg, hogyan kell az egyháznak ezekben a módokban, alkalmakban Isten igéjének engedelmeskednie s hogyan szabadulhat meg attól, hogy ezek a külső keretek az egyház valóságának helyére lépve a figyelmet az igétől elvegyék, önállósuljanak s így az egyház igazi lényegét veszélyeztessék.

Igy mutasson rá, az egyházalkotmány és szervezet kérdésében mindig arra a szempontra, hogy az csak külső keret, amely az igehirdető és hitvalló egyháznak földi létét szabályozza, az egyház kormányzásnál és igazgatásnál hogy ezeknek feladata az egyház igazi célját szolgálni, az egyház munkájában, gyülekezeti igehirdetésben, belmissziói munkában mutasson rá azokra a módszerekre, amelyeket nem emberi célkitűzés, vagy felmerülő alkalom, praktikusság ajánl, hanem Isten igéje parancsol. Követeli a teológiától az egyházi élet, hogy ne szűnjön meg figyelmeztetni az igére az egyház életének minden vonatkozásában és úgy őrizze az ige tisztaságát a hitvallásban és az egyházi életben, hogy az egyház ezen külső élete is az igének való engedelmeség és a hit megvallása lehessen.

3. A második kérdésünk az, mit ad az egyházi élet a teológiának? Ha az egyházi élet nem adna és nem adhatna semmit,

akkor ismét az a helyzet állana elő, hogy a kettő között az idegenségnek, vagy esetleges kapcsolatnak a viszonya lépne fel. Ez azt jelentené, hogy az egyház megszűnt élet lenni s az egyházi élet üres formákká, megcsontosodott szokásokká, rideg üzemmé és technikává vált. Ha ilyenné válik valahol, az elsősorban abban nyilvánul, hogy ez a kölcsönhatás megszűnt. Mivel pedig ennek megszűnése nemcsak az egyháznak, hanem a teológiának a sorvadását is hozza magával, a teológia sorvadása az egyházi életre, az egyházi élet megüresedése, technizálódása, megcsontosodása a teológiára van megsemmisítő hatással. Ezért nem csak arról beszélhetünk, hogy a teológia felelős azért, hogy az egyházi élet megromlik, kiürül, megerőtlenedik, de arról is beszélhetünk, hogy az egyházi élet hibás abban, ha a teológia üres szószaporitássá, emberi okoskodások és elméletek cséplésévé válik. Az, hogy a liberális teológia annyira elszakadt Isten ígététől s azt emberi gondolatokkal cserélte fel, nem csekély mértékben tulajdonítható annak, hogy maga a liberális egyház élettelen, eltechnizálódott, az ígétől távol első egyház volt. Csak élő egyháznak lehet igazán élő teológiája.

Az egyház az a tér, ahol Isten ügyének nagy harca folyik. Itt szól az ige, itt munkálkodik a Szentlélek, itt küzd Krisztus az ősi ellenséggel. Az egyház tagjai lelkében folyik Isten munkája, ott visszahangzik a felelet az elhívó szóra, ott termi a Szentlélek a maga csodálatos gyümölcseit a hívő életében, ott munkálkodnak Isten adományai. Az egyház életében, a külső és belső életben, abban a világban, amely az egyházat körülveszi, küzdenek egymással a nagy ellentétek. Az egyházat nem nézhetjük valami békés, csöndes társaságnak, életét nem tekinthetjük valami magába zárt, magának való életnek. Világfeletti harc folyik itt, világfeletti erőkkal. Az az egyház, amelyben ilyen harc nem folyik, nem egyház.

És most ez az egyik, amit az egyházi élet a teológiának ad: területet, ahol az élet valós kérdései uralkodnak és állanak eléje. Az egyház élete segíti a teológiát arra, hogy meglássa, milyen munkát végez Isten ezen a világon. Ha egyházi élet nem lenne, akkor a teológia csak légüres térben mozogna, olyan volna, mint egy olyan tudomány, amelynek tárgya képzeletbeli, a valóságtól idegen, s amelynek éppen ezért semmi köze sincs a való élethez. Sőt még ilyen sem lehetne, mert egyáltalában nem is

létezhethetnek. Igazságai, megállapításai, fejtegetései, egész munkája henye emberek üres időtöltése lenne, akik szép elméleteket gyártanak és szórszálhasogató műveleteket visznek végbe, de ezeknek sem az illetők életéhez, sem az emberi élethez általában köze nem lenne. Az egyház élete ezen a földön nem más, mint annak a története, hogyan szólja Isten a maga akaratát itt az emberekhez, hogyan munkálkodik Isten Szentlelke és igéje által az emberi lelkekben. Ha az egyház élete megszűnik ez lenni, hanem csak valami földi közösség munkája lesz, emberi célokért és azok szolgálatában, ha az egyházban nem folyik harc Isten ügyéért, hanem az egyház elfeledkezik erről, vagy megalkuszik és felcseréli ezt emberi célokkal, akkor a teológia elsorvad. Az egyházi élet így ad a teológiának elevenséget, aktualitást. Mivel Isten igéje az embert mindig azokban a kategóriákban akarja megragadni, amelyekben van, ezeket a kategóriákat, azt a helyet és időt ismerni kell, hogy az ige magyarázatáról szólni lehessen. Nincs az igének olyan magyarázata, amely nem éppen azon körülmények között szólana, amelyek fennállanak, mert az ige üzenete nem általános, hanem egyetemes. Az a hely és az az idő, amelyben az ige szól, az egyházban van, s így ennek az életében van a felhívás és kényszerítés arra, hogy a teológia Isten akaratát megláthassa annak idői és helyi aktualitásában.

Ez az aktualitás nem valami általános megállapításokban, hanem kérdésekben, felhívásokban, esetekben mutatkozik. Az egyház életének területe, más közösségekkel való kapcsolata, a világban való élete, a világ nyomorúságaival való összeütközése, kérdéseket vált ki. Az egyház nem valami általános, problémátlan, hétköznapi életet él, hanem folytonosan ütközőpontban áll és ha nem áll itt, akkor nem is egyház. Ezekben az ütközőpontokban a világ szelleme ütközik össze ezerféleképpen az egyházban Isten akaratával. Nemcsak nagy fordulatok azok, ahol ilyen összeütközés történik, mint a keresztyén világnézet harca valami mással, elvi kérdésekben, hanem történik az egyház tagjainak egyéni életében, társas viszonyaiban, munkájában, feladatai teljesítésében. Az egyház élete folytonosan zajló, háborgó, ellentéteket kiváltó és teremtő élet. Ez ellentéteket nem lehet elsimítani, eloszlatni, kimagyarázni, mert alapjuk nem abban van, ami belőlük látszik, hanem abban, ami a mélyben, a kérdések fogalmazásának háta mögött áll.

Ha a theológia olyan tudomány lenne, amely csak bizonyos elveket állapít meg, de tovább nem megy, meg kellene szünnie. Ha a theológiának nem állanának rendelkezésére a való élet kérdései, elszakadna az élettől. De Isten munkája a kérdések, az ellentétek tüzeiben folyik ezen a világon. Az egyházi élet tehát azt adja a theológiának, hogy beleviszi, odajuttatja a kérdések és ellentétek közé. Nem engedi, hogy megállapodhasson, hogy megnyugodhasson, hogy lezárja és bevégezze a kérdéseket, hogy kész feleleteken megpihenhessen, hanem kényszeríti arra, hogy új kérdéseket, új formákban, az élettől újabb és újabb kapcsolatban lásson meg és azokat Isten igéjével megítélje.

Láttuk, hogy az egyházi élet a theológiával való viszonyában követel és ad. Ha megszűnik követelni, meghal az egyházi élet, ha megszűnik adni, meghal a theológia. Ez a kölcsönviszony azonban mindkét oldalán egy kényszerűség alatt áll. Ez a kényszerűség az ige, amely fundamentuma az egyház életének is és a theológiának is. A theológia az igére nézve gondoskodik arról, hogy azt ne lehessen emberi gondolatnak felfogni az egyház életében, s így ne lehessen megfosztani felségétől és feltétlenségétől, az egyházi élet pedig az igére nézve gondoskodik arról, hogy azt sohse lehessen valami élettelen, elvont eszmének tartani, tehát a valóságtól elszakítani. Az ige feltétlenségét a theológia, valóságát, élettől való kapcsolatát az egyházi élet érvényesíti. De ez a kettő sem lehet egymás nélkül. Az ige olyan feltétlen akarata Istennek, amely a való életre nézve parancs és követelés és olyan való követelés, amely Isten feltétlen akarata. Az ige az élet, amely életet ad az egyháznak is, a theológiának is.

A keresztyén nő a bibliában. (Előadás Nőszövetség estélyén.)

Mikor azt a kérdést vetjük fel, hogy milyennek írja le a biblia a keresztyén nőt, akkor nem csak külső érdeklődés vezet bennünket ehhez a kérdéshez. Nem csak azt akarjuk tudni, hogy abban az időben, mikor a biblia iratai keletkeztek, milyen volt a közfelfogás a nő helyzetéről, milyen feladatok állottak előtte, és milyen társadalmi, gazdasági helyzetben voltak azok az asszonyok, akikről az Újszövetség megemlékezik. Bár ez is érdekes kérdés s erre vonatkozólag is nagyon sok értékes adatot mutat nekünk a biblia. Nem is azt akarjuk tudni, hogy milyen jellemekkel és alakokkal találkozunk azok között, akikről az Újszövetség megemlékszik, milyen társadalmi osztályból való és milyen körülmények között élő lelkek voltak azok. Noha ebben is változatos képet láthatunk a bibliában, amely feltárja előttünk a különböző egyének helyzetét, azokat a vonásokat, amelyek jellemzik az újszövetségi történetben szereplő női alakokat. Érdekes sorozata volna a női jellemeknek, végigmenni Erzsébetnek, a Keresztelő János anyjának alakjától kezdve Berenice alakjáig mindazoknak belső vonásain, akik Istennek a Krisztusban kijelentett evangéliumával, ha egy percre is, találkoztak s ennek a fényében megvilágosodott egész belső életük, feltárult egész lelki minőségük.

Most azonban nem ezeket keressük. Mi most egy olyan világban élünk, amely minden ember elé a követelések egész változatos és sokszor zürzavaros sorozatát állítja. Olyan sok érdek, követelmény, igény és feladat áll előttünk, hogy nem lehet bennük kiigazodni. Alig van az életünknek olyan része, olyan vonatkozása, amelyet súlyosan ne befolyásolnának ezek a feladatok és igények. Az anyagi életünk, a mindennapi élet gondjai legfőképpen talán az asszonyoknak, a családanyáknak a vállára helyezik a legnehezebb terhet, nekik kell szembenézni azokkal a kérdésekkel, amiket az élet ezen a téren állít a mai ember elé. Ép-

pen olyan súlyos gondok azok, amiket a keresztyén anyának kell most felvennie. A gyermekeire való gondviselés azok testi életének ellátásán túl, a gyermekek lelki nevelésének munkájában is, az eddigiéknél súlyosabb feladatokat állít eléjük. A gyermekeknek a család életétől való fokozatos elválása, a szülőkkel való belső, lelki kapcsolat meglazulása, hogy ne mondjuk megszűnése, különösen azokat érinti súlyosan és azok feladatát befolyásolja súlyosan, akik, mint anyák, leginkább számot tartottak arra, hogy gyermekeik nevelésében szerepet játszanak. A leányszövetségi vezetőknek egy szemináriumi megbeszélésén alapos tanulmányozás alapján meg lehetett állapítani, hogy a leányok életének egyik súlyos nehézsége az, hogy a szülők a leányok életében nem számítanak többé, alig valami befolyással rendelkeznek, életük alakítására pedig semmi hatással nincsenek. A keresztyén nőnek tehát mint anyának is ezzel a súlyos helyzettel kell megküzdenie, hogy gyermekei elszakadtak tőle és azok életében alakító és döntő szerepe nincs. Éppen ilyen súlyos igény és feladat az, amely a keresztyén nőre az egyházban, az egyház életében vár, ha látjuk, hogy az egyház életének egész nagy köre van, amelyben a nők munkássága nélkülözhetetlen. Az a munka, amelyet a nőszövetség a szegények gondozása és segítése terén végez, ma még sokkal szükségesebb, mint eddig volt, még inkább nélkülözhetetlen, hogy a mi hitünk elhagyott és nyomorusággal küzdő cselédei megérezzék az anyaszentegyház védelmező, testvéri támogatást nyújtó kezét s hogy a keresztyén női lelkek mutassák meg annak a testvéri szeretetnek összetartó és megtartó erejét, amelynek az egyházban kell uralkodnia. Ma még inkább szükséges, mint eddig, hogy ne csak rideg adományt és jótékonytságot kapjanak, hanem bizonyágtételt a Krisztus megtartó szeretetéről abban a segítségben, amelyet nekik nyújtunk. A keresztyén szolgálat munkája ma is elsősorban a keresztyén nők feladata ezen a téren. Ha még ehhez hozzávesszük azokat a feladatokat, amelyek minden keresztyén nőre várnak abban, hogy azon a helyen, ahol van, az evangéliumi hit erejének élő bizonyágtéteve legyen, hogy támogassa és erősítse lélekben is azokat, akiket veszedelemben, kísértések között lát, akkor láthatjuk, hogy milyen mérhetetlenül széleskörű az a feladat, amit a mai élet reánk helyez. Ebben a tekintetben ezek a kötelességek nem fogynak, hanem napról-napra növekednek.

Ezek között a kötelességek és igények között, amelyek így a vállainkra nehezednek, az Isten igéje mutat irányt, ad támogatást és erőt. Mikor tehát arról beszélünk, hogy a keresztyén nő felől mit mond Isten igéje, akkor elsősorban arra kell a figyelmet irányítani, hogy éppen a mai feladatok között és a mai életben milyen tájékoztatást és milyen irányítást ad a biblia a mi számunkra. Ha végignézzük azokat az alakokat, akikről az Újszövetségben olvashatunk, látni fogjuk, nemcsak azt, milyen nagy változatosságban állanak előttünk különböző életkörülmények és jellemek, különböző helyzetek és feladatok azok személyében, akikről az Újszövetség beszél, de láthatjuk azt is, hogy mireánk nézve milyen figyelmeztetéseket tartalmaz és milyen támogatást nyújt azok élete és személye, akikkel ott találkozunk.

Két csoportját különböztetjük meg azoknak a női alakoknak, akikkel az Újszövetség megismertet bennünket. Egyik csoportot azok képezik, akik Krisztus földön való járása idejében vele találkoztak, a másik csoportot azok alkotják, akikkel a Cselekedetek könyvében és az apostoli levelekben találkozunk. Az előbbieket az jellemzi, hogy a Jézus földön megjelent személye körül csoportosulnak, az utóbbiakat az, hogy a megjelent evangélium világba való kilépése és hirdetése mellett vagy ellen foglalnak állást. Ha az előbbieken végigtekintünk, reájuk nézve döntő kérdés az, hogyan állanak a földön járó Jézus mellett, hogyan viselkednek vele szemben, mit gondolnak felőle s ehhez képest hogyan kerülnek a testben közöttük jelen levő Krisztus hatalma alá. Ezek számára egy kérdés van: hogyan fogadják életük alapjává azt az evangéliumot, amelyet Krisztus hirdetett és hozott ennek a világnak, hogyan adják át az életüket a Krisztusban megjelent kegyelem boldog megtapasztalására. Ezek személyesen találkoznak Jézussal, láthatják őt, beszélhetnek vele, szemtanui lehetnek tetteinek és szenvedéseinek, feltámadásának és mennybemenetelének. Azok, akikkel a Cselekedetek könyvében és apostoli levelekben találkozunk, már más helyzetben vannak. Azok számára, mint a mi számunkra is, az evangélium annak hirdetői szaván keresztül jutott el, azok szaván át, akiket Krisztus küldött hozzájuk. Keresztyén gyülekezetekben éltek, ahol az evangélium üzenete személyes életparancsá, az együttélés törvényeit, szabályozó erővé vált a számukra, amit vagy elfogadnak, vagy visszautasítanak, de amely, ha elfogadják, szabályozza életüket, annak minden vonatkozásában.

A Jézus körül csoportosuló női alakok közül azonnal megragadja a figyelmünket azok csoportja, akikről a Lukács evangéliuma azt mondja, hogy az ő vagyonukból szolgáltak Jézusnak. Tudjuk róluk, hogy legnagyobbbrészt olyanok voltak ezek, akiket Jézus tisztátalan lelkektől és betegségektől gyógyított meg. Volt ezek között olyan asszony is, aki elég magas társadalmi állást töltött be, mert Heródes király gondviselőjének, egyik magasrangú tisztviselőjének volt a felesége, akivel még a Jézus feltámadása reggelén is találkozunk, mikor egyike volt azoknak az asszonyoknak, akik akkor Jézus sírjához kimentek. Az, hogy ezek a vagyonukból szolgáltak Jézusnak, nemcsak a jótékonyságnak és adakozásnak bennük felébredt indulatát mutatja, de sokkal inkább azt, hogy egész életük és minden javaik Krisztusnak való boldog felajánlására indította őket az az élet, amelyet Krisztus által megismertek, hogy saját életüket bocsátották a Krisztus rendelkezése alá mindazzal együtt, amit Istentől kaptak. A Krisztus gyógyító, új életet adó, megelevenítő munkája így teremtette újjá egész életüket a Krisztusnak való szolgálatra s nemcsak betegségektől és gonosz lelkektől szabadultak meg, hanem meg is találták életük igazi tartalmát a Krisztusnak való szolgálatban.

Egy másik, akire érdemes a figyelmünket fordítani a Jézussal találkozó asszonyok közül az a kananeus, szirofeniciai asszony, aki a gyermeke meggyógyításáért fordul Jézushoz. Ez az asszony pogány volt. Jézus akkor Tirus és Sidon városai körül járt, mikor ez az asszony hozzája fordult. Jézus nem fogadja szívesen. Mikor az asszony segítségért kiált hozzá, azzal a kifejezéssel, amelyet talán a zsidóktól hallott, hogy így kell tisztelni a nagy Gyógyítót: Uram, Dávidnak Fia, könyörülj rajtam, és kéri, hogy az ördögtől gonoszul gyötört leányát gyógyítsa meg, Jézus nem is felel neki, mintha nem is hallotta volna. Csak mikor a tanítványai is kéri, inkább attól való féltükben, hogy az asszony botrányt talál okozni a Jézus után való kiabálásával az idegen, talán nem is barátságos vidéken, akkor szól hozzá és akkor is visszautasítólag: – Nem küldettem, csak Izráel házának elveszett juhaihoz! Azt jelentette ez, hogy ne is számítson a segítségre. De az asszony nem enged. Most már leborul Jézus előtt és ismét segítséget kér. A válasz ismét elutasító, sőt megszegyenítő: Nem jó a fiak kenyerét az ebeknek adni. De az asszony-

nak egy dolog volt az eszében. A büszkeségét, a visszautasítás feletti keserűségét, talán a feltámadó kevélységet egy látvány fegyverezte le, ami a szeme előtt lebegett, otthon a beteg gyermek, aki szenved, akinek gyógyulás, segítség kell, mert meghal. A kemény visszautasítás után nincs más hátra, csak a teljes alázat, a teljes meghódolás: Úgy van, de hiszen az ebek is esznek a morzsákból, amelyek uruk asztaláról aláhullanak. És bár sok eset van a bibliában arról, hogy Jézus dicsérte annak a hitét, aki hozzája fordult és bár sokszor mondta ilyeneknek: legyen neked a te hited szerint, csak ez az asszony az, akinek azt mondotta: legyen neked a te akaratod szerint s meggyógyult a leánya attól a pillanattól fogva. Sok szülőről olvasunk az Újszövetségben, akik nagy áldozatot hoztak a gyermekükért, mikor Jézushoz fordultak, de ilyen áldozatot és ekkorát, nem hozott egyik sem, mint ez az asszony, aki a gyermeke életéért teljesen lemondott mindenről, ami őt naggyá tette, lemondott a büszkeségről, szakított a gőgjével, s pogányságából a Krisztus igazi követői közé lépett, hogy így visszakapja a gyermekét és megtalálja önmagát.

Most megjelenik előttünk egy harmadik asszonynak a képe: a samáriai asszonyé, amint ott áll a Jákób kútjának a kávján ülő Jézus mellett, és beszélget vele. Ez ismét pogány asszony, olyan törzs gyermeke, amelyet a zsidók jobban megvetettek mint a pogányokat. Azok tartoztak ebbe a törzsbe, akiknek ősei, megszegve Isten törvényét, idegen népekkel keveredtek össze, tisztátalanná tették Isten egyetlen népét, vallásuk rosszabb volt, mint a pogányság, eltorzított formája volt Isten igazi tisztelének, hamis törvényekkel, hamis templommal, hamis papsággal. A Jézus vele való beszélgetése egyik legismertebb része a János evangéliumának. Ismerjük, hogyan kezdődik a beszélgetés azon, hogy Jézus vizet kér tőle, hogyan csodálkozik el az asszony Jézus szavain, mikor az élő vízről beszél, amelyet ő adhat mindazoknak, akik azt kérik tőle s hogyan szégyenül meg az asszony, mikor Jézus rámutat arra a bűnre, amelyben most is él s lesz előtte világossá, hogy akivel beszél, az ismeri a lelkek titkait és belát a szívek mélyébe. Ekkor kezd előtte felderengeni az igazság, s ad ennek kifejezést: uram, látom, hogy te próféta vagy. Az a kérdés, amit ez után feltesz: hogyan kell igazán imádni Istent, Isten valósága utáni komoly vágyakozásból eredt, mert különben Jézus nem felelt volna rá, mint nem

felelt sokaknak csak kíváncsiságból feltett kérdésére, míg erre azokat az emlékezetes szavakat feleli: Az Isten lélek s akik őt imádják, szükség, hogy lélekben és imádságban imádják. Az asszony még mélyebben hatol bele abba a kérdésbe, amely az ő életének igazi, alapvető kérdése: a Messiásról, aki Krisztusnak mondatik, aki mikor eljő, megjelent mindent, tisztába hozza az élet emésztő kérdéseit, aki az ilyen elrontott életeteket is, mint az övé, helyre tud hozni és meg tud újítani. Az asszony a városba fut és ott felkiabálja az embereket, hogy van itt valaki, aki nem lehet más, mint a Krisztus, mert megmondott neki mindent, mert ember nem marad előtte titokban és ismeretlenül. A kimenők közül sokan, mikor a Jézus tanítását hallották, hittek benne az asszony beszédéért, aki először bizonyosságot tett róla, de nem sokára akadtak mások, akik már nem az asszony szavára hittek, hanem azért, mert maguk hallották és tudták, hogy akivel beszéltek, a világ idvezítője: a Krisztus. A samáriai asszony alakja a maga népi tudatlanságában, őszinte vágyakozásában, boldog hiradásával és megdöbben csodálkozásával, egyike a legmegkapóbb női alakoknak az Újszövetségben. Sok gyarlósággal terhelt, a körülete levő világ súlyos kérdései által háborgatott és azokkal küzködő lelke, melyben mégis az igazi élet után való vágyakozás ömlik el, a végén hatalmas bizonyágtevő erőre kap, amelyen keresztül egy egész város lakossága figyelme fordul Jézus felé. Így lesz belőle hirdetője annak az üdvösségnek, amelyet a saját életében megtapasztalt s eszköz. Isten kezében arra, hogy megismerje Krisztust az egész város, amelyben él.

Végül az evangéliumi történetből még egy nő alakjával foglalkozunk, egy olyannal, aki nagyon kevés szerepet játszik ugyan, de mégis ez olyan időben játszódik le, mikor a Jézus földi élete végső napjai lefolynak. Ez az asszony Pilátus felesége. Az evangélium nem jegyzett fel róla semmit, csak azt az eseményt, ami a Jézus elítéltetése éjszakáján történt. Mialatt Pilátus az ítélszékekben ül és folytatja a Jézus kihallgatását, hozzája küld a felesége, arra kérve, hogy ne avatkozzék ez igaz ember dolgába, mert sokat szenvedett álmában ezen dolog miatt. Lehet, hogy ez a dolog is hozzájárult ahhoz, hogy Pilátus igyekezett kikerülni a Jézus halálos ítéletét és szerette volna megmenteni őt. Lehet, hogy azok az álmok, amelyek a Pilátus feleségét gyötörték és háborgatták, csak egy pogány, babonás képzelet

szülöttei voltak, rémképek, amelyeknek tulságos jelentőséget tulajdonított ez a pogányságában ismeretlen veszélyektől és természetfeletti jelektől rettegő lélek. Mégis abban az izenetben, amit Pilátushoz küldött, több van, mint aggodalom amiatt, hogy Pilátus egy elhamarkodott ítélettel a maga helyzetét és tekintélyét, talán az állását teszi kockára. Erre mutat az evangéliumban az a megjegyzés, hogy az izenetben igaz embernek nevezi Jézust, ami azt mutatja, hogy meg volt győződve arról, hogy a Jézus felől való ítéletben Pilátus helyrehozhatatlan és nem csak emberek, de Isten ellen való vétket követ el. Ennélfogva bizonyosnak tartjuk azt is, hogy férjét nemcsak azért akarta megóvni ettől a lépéstől, mert attól félt, hogy ez a Pilátus társadalmi helyzetét, helytartói tekintélyét és állását veszélyezteti, hanem meg akarta óvni azért, mert látta, hogy Pilátus itt egy minden emberi fórum feletti ítélőszék, Isten ítélete alatt áll. Lehet, hogy a Pilátus felesége nem volt tisztában azzal, hogy mi az az esemény, ami most, hozzája közel lejátszódik, nem tudta, hogy ez a világ megváltásának nagy drámája s hogy az a vádlott, aki ott a férje ítélőszéke előtt áll, Az, akire éppen úgy szüksége van a rómainak, mint a zsidónak s akinek a vére megváltást és szabadulást hoz majd azoknak, akik, mint ő, a pogányság bilincseiben vergődnek, de valahogy egy pillanatra megérezte, hogy itt nem közönséges vádlottról és nem közönséges, mindennapi ítéletről van szó, hogy itt egy igaz ügy forog, igazabb és nagyobb, mint azok a mindennapi pörösködések, gyakori halálos ítéletek voltak, amiknek olyan gyakran volt maga is a tanuja, s mi egy római helytartó feleségét alig hozta ki a sodrából. Megérezte, hogy itt igazán életről és halálról van szó, noha nem abban az értelemben volt szó erről, mint ő gondolta, és meg akarta a férjét menteni egy olyan lépéstől, amelynek következményeit nem lehetett belátni. A bizonytalankodó, tétova, a nép és a zsidó főemberek szavának és az igazság erejének mérlegén bizonytalanul hánykodó Pilátus egy ponton, ha felesége szavára hallgat, meg tudott volna állani és oda tudott volna csatlakozni azon ügy mellé, amely előtte ítéletre tárva volt.

Vegyünk most szemügyre olyan női alakokat az Újszövetségből, akik felől a Cselekedetek könyvében és az apostoli levelekben olvasunk. Ezeknek az élete már az egyes gyülekezetek kialakulásával van kapcsolatban. A legtöbb közülök olyan he-

lyen él, ahol az evangélium hirdetése kapcsán már megismerik a lelkek a Krisztus megváltó hatalmát és nemcsak egyenként fogadják el azt, hanem a közösségi életben is kezd kialakulni azok együttélése, és életrendje, akik az evangéliumot elfogadták. Itt már nemcsak egyes női alakokkal találkozunk, az apostoli levelekben találkozunk azokkal az intésekkel, amelyeknek az a tárgya, hogy mit kíván a Krisztusban való élet általában az asszonyoktól, személyesen, a családjukban, a gyülekezetekben. Egyszerre kitárul a feladatok és kötelességek köre, amely a keresztyén asszonyra a maga életének különböző viszonylataiban vár és feltárul az az élet, amelyet keresztyén életnek nevezünk a maga széles változatosságában, és abban a mélységben, amelyet ennek az életnek a Krisztus kegyelmével való kapcsolata nyújt.

Említsük meg először, a történeti sorrend betartásáról lemondva, két olyan asszony nevét, akik bár csak egyszer említetnek a bibliában, mégis az evangélium hirdetésére közvetve nagy befolyást gyakoroltak. Ez a két asszony Timotheusnak, a Pál apostol tanítványának anyja: Eunika és nagyanyja: Lois. Listrában találkozott velük az apostol s az ifjúval is, akiről már akkor jó bizonyosságot tettek a listrai és ikoniumbeli atyafiak. Mikor Pál először volt Listrában, ez a család még nem volt keresztyén. Ekkor történt, hogy Pál meggyógyított egy sánta embert s mikor ez után a csodálkozó néptömegnek prédikált, a listrai pogányok meg voltak győződve róla, hogy az istenek jöttek le hozzájuk és áldozatot akartak bemutatni Pálnak és Barnabásnak. A kedvező előjelek, amelyek között Pál a munkáját itt megkezdette azonban csakhamar rosszra fordultak, mert a szomszéd községekből jövő zsidók fellázították ellenük a népet és az megkövezte Pált, úgy, hogy szinte meghalt, s csak a tanítványok térítették magához. Az itt lakó zsidók között volt a Timótheus anyja és nagyanyja is, akik a fiú édes apja halála után itt éltek s a gyermek nevelésének szentelték az életüket. A gyermek apja görög volt s az anya és nagyanya annál jobban igyekezett, hogy a gyermeket Isten igaz tiszteletében nevelje fel, abban a hitben, amelyet ők maguk megtartottak itt, a szétszórtságban is. Elgondolhatjuk, hogy ez nem volt könnyű, olyan helyen, ahol a lakosság legnagyobb része pogány volt és pogány szokásoknak hódolt s ahol a zsidók olyan távolra estek Jeruzsálemtől és istentiszteletük központjától. Igazán képmutatás nélkül való hit kellett

hozzá, hogy a gyermeket, akit, hogy modern szóval éljünk, az apja révén már elkereszteltek, igyekezzenek megtartani az igaz hitben. Mikor Pál másodszor volt Listrában, már Timótheus és hozzátartozói keresztyének. És hogy milyen komolyan hittek, az abból látszik, hogy Pál Timotheust magával is viszi az útjára, azt a Timótheust, akit semmi egyéb, mint anyjának és nagyanyjának őseik hitéhez minden akadályon keresztül ragaszkodó hite tartott meg és vezetett Krisztushoz, egy olyan világban, amelyben a pogányok és zsidók közt nagyon nehéz volt képmutatás nélkül, vagyis megalkuvások és engedmények nélkül, tartozni ahhoz a kis seregéhez a keresztyéneknek, amely minden oldalról csak megvetést és gunyt nyert mások részéről.

Tekintélyes az Újszövetségben azoknak a keresztyén asszonyoknak a száma, akik a gyülekezetekben teljesítettek szolgálatot, a szegények felkeresése, gondozása a szeretetmunka gyakorlása terén. Még mielőtt ezeknek a tiszte rendszeresített volna a gyülekezetben, már találkozunk egy jótékony asszony nevével, Thábitáéval, aki Liddában lakott s aki gazdag volt jócselekedetekben és alamizsnákban, amelyeket osztogatott. Ezt mikor betegség következtében meghalt, Péter által támasztotta életre ismét Isten. Úgy látszik, különösen a szegény özvegyeket vette gondjaiba és azzal támogatta őket, hogy ruhákat varrt számukra. De később, mikor már a gyülekezeti élet szükségessé tette a szegények körüli szolgálat megszervezését, a férfiak közül választott diakonusok mellé női diakonisszákat is választottak. Ezek közül csak egyet említ az Írás névszerint, s ez Fébé, a kenkreabeli gyülekezet diakonisszája, akitől Pál a rómaiakhoz írt levelet küldi. Ez a rend, hogy a gyülekezetben a szegények és betegek gondozására a nők munkáját is igénybe vették, egészen új lehetőséget nyitott meg az egyházban. Az ószövetségi időben ez nem volt szokásos, ott a gyülekezetben az asszonyoknak nem volt semmi feladatuk azon kívül, hogy a gyermekeikre és családjukra gondot viseltek. Mikor tehát az evangélium útát nyitott a nők szolgálata számára az egyházban, megnyitotta azt a sok áldott lehetőséget is, amely által az asszonyok szolgálata bekapcsolódhatik az egyház életébe. Így adott az első gyülekezet indítást arra, hogy meglássuk, hogy az egyház életében milyen különleges helye van éppen az asszonyok munkájának, olyan asszonyokénak, akik ezt a munkát nem külső érdekekért, hanem annak a hitnek

a kifejezése és gyümölcse gyanánt végezték, amely őket a Krisztusban megjelent kegyelemhez kapcsolta.

Ha azt nézzük, melyek voltak azok a kérdések, amelyek az Újszövetségben az asszonyok életére vonatkozólag akkor előfordultak, ezen kérdések egész tömegével találkozunk különösen az apostoli levelekben. Ezek a levelek megadják a választ mind-ezekre a kérdésekre, hogyan kell gondolkozni, viselkedni és élni ezen körülmények között a keresztyén asszonyoknak. A korinthusi gyülekezetben az a kérdés merült fel, mit cselekedjen egy olyan keresztyén asszony, akinek a férje hitetlen, pogány, anélkül, hogy beleütközne abba a törvénybe, amely megtiltja, hogy a hívők a hitetlenekkel felemás igába kerüljenek s nekik engedményeket tegyenek. Mi legyen gyermekeikkel, akiket a saját hitük parancsa következtében keresztyéneknek kell nevelniök, de akik pogány apjuk révén pogány örökséget hordoznak a lelkükben. A Péter levelében olvasunk arról a kérdéstről, hogyan kell viselkednie a keresztyén nőnek a világi élet kérdéseivel szemben, hogyan kell különböznie azoktól, akik a fényűző és divatoskodó öltözködésben keresik a maguk ékességét, ahelyett, hogy a szív elrejtett emberében keresnék, a szelid és csendes lélek romolhatatlan javaiban. Kibontakozik előttünk ezekben a tanításokban az akkori keresztyén asszony képe, aki a kegyelem alapján állva szolgál Istennek a maga családjában hűséggel és engedelmisséggel, gyermekei gondozásával s akinek magatartása alkalmas arra, hogy azokat a férfiakat, akik az Isten igéjének nem engedelmeskednek, ige nélkül is megnyerje Isten akaratának való engedelmisségre. Az akkori világ, különösen azoknak, akiknek módjuk volt reá a maga fényűző életmódjával, laza erkölcsével a kísértésre való, ezerféle módjával, alkalmakkal, amelyek az igaz hit megtagadására, attól való elpártolásra, vagy a pogány felfogással való megalkuvásokra nyíltak, éppen elég nehézséget jelentett azokra a keresztyén asszonyokra, akikre családjuk, férjük és gyermekeik, gyülekezetük gondja s így Isten ügyének szolgálata volt bizva.

Végül még két alakot mutassunk be azok közül, akik az Újszövetségben szerepelnek. Evódia és Sintikhe ez, akikhez Pál a filippibeliekhez írt levélben egy rövid, de jelentős figyelmeztetést intéz: Evódiát intem, Sintikhét is intem, hogy egyenlő indulattal legyenek az Úrban. Csak ennyit tudunk erről a két asszony-

ról, amennyi itt van róluk feljegyezve, hogy a filippi gyülekezethez tartoztak, talán mint diakonisszák. A filippibeliekhez írt levélben sokszor előfordul ez a figyelmeztetés az egyenlő indulatról, hogy a keresztyéneknek kerülniök kell a versengést, hiába való dicsőséget s hogy egymást alázatosan tartsák különbeknek maguknál. A keresztyénekben annak az indulatnak kell uralkodnia, amely a Krisztus Jézusban volt, aki noha egyenlő örök Isten az Atyával, megalázta magát és emberi testünk formáját vette magára. A keresztyéneknek például kell szolgálniok, mint Isten szeplőtlen gyermekeinek azok előtt, akik e világban élnek s akik között úgy kell világoljanak, mint csillagok a világon. Ezzel a rövid intéssel, amit az apostol Evódiához és Sintikhéhez intéz, rávilágít arra a bajra, amelyet gyakran látunk feltámadni az első gyülekezetekben is, a versengésnek, a világi hiuságnak betolakodására a keresztyén munkába. Olyan hiba ez, amely éppen a legbuzgóbb és legszolgálatkészebb lelkeket szokta megtámadni, mikor abba a szolgálatba, amelyet egyedül a Krisztus ügyéért kellene végezniök, belopja az emberek előtti feltünésnek, a hiuságnak, az egymás közötti versengésnek az indulatát s ez megrontja a munkát, eltéríti azt eredeti céljától, kiteszi emberi vetélkedésnek és megfosztja attól a forrástól, amiből minden igazi keresztyén munkának származnia kell. Az Evódiának és Sintikhének adott figyelmeztetés különösen azokat akarja ettől a kísértéstől óvni, akiknek a kezében leginkább lehet az Isten országáért végzett munka az áldozatos, hűséges és háládatos szeretet gyümölcse s így áldás azok számára, akik ennek a munkának áldásaiban részesülnek,

Ezeket, amiket itt elsoroltunk, csak példaképpen vettük ki azok gazdag sorozatából, akikről az Újszövetség megemlékezik s akik mind mutatnak nekünk egy-egy vonást abból a képből, amit a biblia a keresztyén nő alakjáról, jelleméről, feladatairól rajzol. Vannak ezeken kívül olyanok, akik, mint testvérek állíthatók egymás mellé a bibliai történetek alakjai közül, vagy ellentétek gyanánt világítanak egymásra. A bűnös asszony, akit vádlói Jézus elé állítanak, s aki a Jézus kegyelmének izenetét viszi haza élete megújulásául, testvére a samáriai asszonynak, lélekben közel állanak egymáshoz, csak más a mód, ahogyan Jézussal találkoznak. A szegény özvegy, aki utolsó két fillérével minden vagyonát helyezi el a perselyben, testvére azoknak, akik

mint a Krisztus női követői vagyunkat s vele egész életünket a Krisztus szolgálatára szentelik. A Pilátus feleségével szemben viszont ott áll Bernice, a zsidó királyleány, aki egy alkalommal, egyetlen órára szintén abba a helyzetbe kerül, hogy találkozzék az evangéliummal, mikor résztvesz Pál apostol kihallgatásában, de akinek az útja azonnal el is válik annak a Pálnak az útjától, aki bilincseket hordoz Krisztusért. De ezek a részek s ezekben az Újszövetség női alakjai azt mutatják, hogy éltek abban az időben asszonyok, akik számára a Krisztus megváltó üzenete igazán étetet. jelentett s akik Krisztus. szolgálatára szentelték az életüket egy olyan világban, amely súlyos kísértésekkel, háborúkkal és próbákkal tele világ volt, s abban a körben, amelyet nekik Isten kijelölt, meg is akartak felelni annak a kötelességnek, amit rájuk keresztyén voltuk rótt.

Természetesen nagyon nagy tévedés volna azt gondolni, hogy ezek tökéletesek és minden gyarlóságtól ment lelkek voltak. Az elmondottakból is látszik, mennyi hiba, gyarlóság és tökéletlenség uralkodott a lelkekben akkor is. De éppen azért, mert ilyenek voltak, mutatnak a mi számunkra is példát abban, hogy megmutatják ugyanazt az erőt, amelyet mi is megnyerhetünk a saját feladatainkra.

Próbáljuk meg most összefoglalni tehát azokat a vonásokat egy egységes képpé, amelyeket itt láttunk. Próbáljuk meglátni, melyek azok a feladatok, amelyeket Isten ígéje éppen a keresztyén nők számára előír s megmutat azok alakjában, akikről a biblia nekünk beszél. Olyan feladatokat keresünk, amelyek sajátosan, mindenki másról eltérőleg a női élet számára található meg a Szentírásban.

Az első ilyen jellemvonás, amely a keresztyén női életnek alapjául szolgál s amelyből az egész keresztyén élete kisarjad, a keresztyén, nő hite. Az Újszövetségben Jézus is, de az apostolok is, nem szünnék meg óvni attól a képmutatástól, ami a farizeusok és sadduceusok kovásának van nevezve a bibliában. Érdekes, hogy ezek a bibliai helyek, ahol erről szó van, legnagyobb-részt a férfiakról szólnak. Nem találkozunk a bibliában egyetlen női alakkal sem, akinek képmutatást, farizeusi gőgöt lehetne a szemére vetni. Akik Jézus körül csoportosulnak, mind meg-egyeznek abban, hogy őszinte szeretettel és hűséggel veszik körül őt és igyekeznek szolgálni neki. Ez a hit abból a *tapasztalat-*

ból származik, amellyel megtapasztalták a Krisztus megszabadító és megújító hatalmát. Azok között a férfiak között, akik Jézushoz csatlakoztak, vagy akik az első keresztyén gyülekezetbe tömörültek, lehettek olyanok, akiket valami más, az emelkedés vágya, politikai váradalmaiknak beteljesedése, a közvélemény nyomása, a mások lelkéből kitörő lelkesedés, vezetett Jézushoz, mint ahogy látjuk, hogy ezekkel a kísértésekkel folytonosan küzdeniük kellett a tanítványoknak is. A női lélektől ezek idegenek. Nekik sokkal könnyebb, csak arra irányítani a figyelmüket, ami a Krisztus evangéliumában a fődolog: a Krisztus által megnyert szabadulásra s így sokkal könnyebb benső, mélységes hódolattal hajolni meg Krisztus előtt. Ez olyan adomány, ami az Újszövetség női alakjai tanulmányozása útján lesz világossá előttünk a keresztyén női lélekre vonatkozólag. Ennek az az előnye, hogy nem kell külső dolgokra gondolnia az evangéliummal kapcsolatban, hanem megláthatja annak az igazi lényegét, az emberi életet újjáteremtő hatalmát. Ez a vonása látszik meg a keresztyén nő hitének azokban az asszonyokban, akik Jézus női követői gyanánt vannak feljegyezve. Az ő hitük abban nyert kifejezést, hogy a vagyonukból szolgáltak Jézusnak. Számukra a hit nem valami elvont gondolatrendszer volt, hanem mélységes *háládatosság* azért a szabadításért, amit Krisztusban nyertek s a hit kifejezése nem hittételekben, szertartásokban, külső szervezetekben állott, hanem abban a magától értetődő *szolgálatban*, amelyet Krisztusnak nyújtottak. Ehhez a két vonáshoz a hitnek: a háládatosság megérezéséhez és az ebből fakadó szolgálathoz járul még egy harmadik, az a bizalom, amellyel Jézushoz közelednek. Csak a női lélek tud igazi *bizalommal* közeledni Jézushoz, minden fenntartás, minden kikötés nélkül, úgy, mint ahogy Mária fejezte ki ezt, mikor a Lázár halála után először találkozik Jézussal: ha itt lettél volna nem halt volna meg. Ez a bizalom, amely a maga egész életét a Jézus kezébe teszi le, a keresztyén nő hitének egyik legmélyebb és legszebb vonása. Mind a három vonás azonban nemcsak azokban látható, akiről a biblia beszél, hanem mindig jellemző vonásai kell, hogy maradjanak a keresztyén nő hitének, különösen ma, amikor a hit ezen vonásaira nagy szükség van.

Ezzel a hittel szemben, amelyet a bibliában szereplő női alakokban látunk a mi mai életünkben néhány olyan kísértés van,

ami számunkra akadályul szolgál, ennek az igazi és mélységes hitnek megnyerésében. Az egyik ilyen akadály az, amit vallásosságnak nevezünk. Az evangéliumból gyakran prédikáció lesz, vagyis az örvendetes üzenetet, amely arról szól, hogy Krisztus megváltotta a világot, az emberek ajkán felváltja az emberi beszéd, amely már nem az örömhíradás boldog újjongásával, hanem szónoki fogásokkal és eszközökkel akarja átadni ezt az üzenetet. A hitből, amely Krisztus kegyelmének örvendező és háládatos meglátása és a neki való boldog szolgálat, gyakran vallásosság lesz, amely cselekvényekbe, szertartásokba, intézményekbe mereviti meg ezt a hálaadást és ezt a szolgálatot. Az ember azt hiszi, hogy elég, ha bizonyos cselekvényeket elvégez, s ezzel el is végzett mindent, amit Isten kívánt. Így cserélődik fel az élet odaadása Isten számára, olyan eljárásokkal, amelyek ezt az odaadást csak kifejezik, vagy ennek csak részei, de soha ki nem merithetik.

Ma mi nagyon hajlandók vagyunk arra, hogy ezt a cserét végrehajtsuk. Könnyen cseréljük fel a hitet a vallással, az evangéliumot az egyházi élet kereteivel és cselekvényeivel. Sokszor azt hisszük, hogy bizonyos cselekvények elvégzése, templombajárás, vallásos összejöveteleken való részvétel az, amit tőlünk keresztyén mivoltunk megkíván, s hogy az egyház külső támogatása, intézményeinek segítése egyértelmű az igazi hittel és ki meríti a Krisztus iránti kötelességeinket. Ezzel szemben a biblia női alakjai megmutatják, hogy Krisztus tőlünk elsősorban és főképpen a neki való engedelmességet követeli, háládatos önátadást azért, amiért ő minket megváltott, ennek a váltságnak a megismerését, elfogadását, életünk alapjává tételét. Ha csak azokat az alakokat nézzük is végig, akiket itt említettünk, látjuk, milyen őszinte, önkéntes volt az a hit, amivel ezek rendelkeztek. Vissza kell nekünk is térni oda, ami minden keresztyénségünknek egyetlen forrása: a Krisztus kegyelmében való hithez. Nem az az oka annak a sok nehézségnek, amelyben ma vagyunk, annak, hogy lelkek pártolnak el az egyháztól, szakadnak ki abból a közösségből, amelyet az egyház jelent, hogy vetik le a vállalkóról azokat a feladatokat, amelyeket reájuk református hitük ró, mintha az egyház külső munkáinak nem lenne elég vonzóereje a lelkek számára, hanem az hogy az élő hit hiányzik, hogy az élő hit üres vallásos gyakorlatokká vált, hogy a lelkek a

valláshoz, az egyházhoz ragaszkodtak s nem Krisztushoz, nem érezték meg a Krisztus váltságának és kegyelmének a hatalmát. Azért vesz erőt a lelkeken minden idegen áramlat, azért csatlakoznak a legképtelenebb világnézeti irányokhoz, azért hódít spiritizmus, theozófia, azért hódítanak a szekták, mert nem a Krisztusban megjelent kegyelem volt az emberek élete alapja, hanem egy külsőleges vallásosság, egy cselekedeti kegyesség, amelyet könnyű felcserélni mással. De aki megtalálta az élő Krisztust, aki az ő érdeme által keresett igazságot Isten előtt, aki hitt abban a Krisztusban, akinek megtisztító, bűntől megszabadító erejét megtapasztalta, az sem félelemből, sem újságvágyból, sem világi előnyökért ezt a hitet nem tudja elcserélni.

A másik kísértés, ami épen a keresztyén nő lelkét támadja, az, amit a Mártha és Mária történetében látunk kifejezve. Mártjának az a kísértése, hogy a Krisztusnak való szolgálatot csak a munkában és pedig a mindennapi munkában tudja meglátni és teljesíteni. Természetesen van ebben egy gondolat, amit el kell ismernünk. Éppen a női lélek tiltakozik a kegyességgel való minden olyan visszaélés ellen, amely a kegyességet üres szóvá, nagyhangu frázissá, tétlen elmerengéssé akarja tenni és meg akarja fosztani élő, ható, munkálkodó jellegétől. Nagy áldás az, hogy a keresztyén nő számára a hit életet, szolgálatot, munkavállalást, felelősséget jelent. De itt van aztán ennek a kísértése is, mikor ez a munka önmagáért valóvá válik, felcserélődik magával a hittel. Ilyenkor a munka nem gyümölcse a Krisztusnak való átadásnak, nem abból származik, hanem pótolni és helyettesíteni akarja azt. Ma különösen az a helyzet, hogy egész keresztyénségünkben sokkal több a Mártha féle vonás mint kellene és a Mária csöndes elmélyedése, a Krisztus szavaira való áhítatos figyelése hiányzik a mi világunkból. A rohanó idők, az egymást villámgyorsan felváltó helyzetek és gondolatok, a naponta élénk álló igények meggátolnak abban, hogy csöndben, nyugodtan áhítatosan figyeljünk arra, amit Krisztus mond nekünk, mi dolgozni akarunk, megváltoztatni a világot, megteremteni az örök békét s az emberiség örök jólétét, sietve, mert holnap már késő lesz. Nem véletlen, hogy egy nagy vallásos világmozgalom épen ma lépett be a világ e zajába az Isten akaratára várakozó csönd követelésével. És ma a keresztyén nő hitére ebben a vonatkozásban is szükség van, hogy tanítson

csöndes és áhitatos figyelemmel, Máriák. módjára hallgatni azt a szót, ami végeredményben mégis, az egyetlen, amit ezen a világon hallgatni méltó és érdemes: a Krisztus szavát. És ehez az szükséges, hogy erőt véve ezen a kísértésen maguk a keresztyén női lelkek tudjanak áhitatos, odaadó figyelmű hallgatói lenni a Krisztus beszédének, tudjanak ilyenek lenni még akkor is, mikor körülük zaj, háborúság, viaskodás uralkodik.

Ezekon kívül, amikre a biblia, mint a keresztyén nő igazi jellemvonásaira utal annak belső életében, találunk utasításokat az Újszövetség női alakjaival kapcsolatban arra is, hogy milyen legyen az a külső élet, amelyet egy keresztyén nőnek a mai világban élnie kell.

Kétféle felelősségre utal itt s kétféle felelősséget mutat itt az Irás. Az egyik iránya a felelősségnek az, amely a keresztyén nőt a családjában kötelezi. Ez is abból a hitből fakad, amelyet az elébb láttunk: a Krisztus megtapasztalt hatalmában való hitből. És gondoljunk itt először arra a történetre, amit a leányáért Jézushoz könyörgő kanaánita asszonyról hallottunk. Nem így kell-e ma, minden keresztyén anyának, azért a gyermekért, a mai gyermekért, aki gonosz hatások alá olyan könnyen kerül, akit a világ szelleme gyötör és kísért, az Úrhoz könyörögni. Lehet, hogy nem is lehet már odavinni a gyermeket, csak magunk fordulhatunk hozzá és ebben is számtalan, el nem sorolható akadály, saját büszkeségünk gátjai mellett a látszólagos visszautasítás és sikertelenség akadályai állanak az utunkba, de mégis, ezt a gyermeket, a mienket, aki nekünk kedves és akit meg akarunk tartani, oda kell tárnunk az Úr elé, hogy gyógyítsa meg és szabadítsa meg azoktól a bajoktól, amiben a mai gyermek van. Azután kötelez bennünket gyermekeinknek abban a képmutatás nélkül való hitben való nevelése, amiben a két özvegy, Timótheus anyja és nagyanyja nevelték a reájuk bízott gyermeket. Ha az előbbi arra figyelmeztet, hogy egy keresztyén anyának nem szabad nyugodni addig, míg a gyermekét Krisztushoz nem vitte meggyógyulni, az a másik történet azt köti a lelkünkre, hogy nem szabad elhanyagolni, hogy a gyermeket abban a hitben neveljük, amelyet Krisztus által megismert. Féltekenyen kell örködni minden keresztyén anyának azon, hogy a gyermek a maga hitét igazán megismerje, hogy azt igazán gyakorolja, hogy az a számára ne csak külső cselekmények képmutató gyakor-

lása és végrehajtása legyen, hanem legyen Krisztus igazi szolgálata, amelyre már gyermekkorában előkészül. Sokszor hiányoznak erre nekünk is a külső eszközök, mint ahogy hiányzott annak a két asszonynak, akiről a történet szól, akik idegenben, pogány népek között éltek, és mégis meg tudták őrizni a reájuk bízott gyermek lelkét. Nálunk is nem annyira a külső eszközök, hanem az dönt, hogyan tudja maga az anya a maga életével megmutatni ezt a képmutatás nélküli hitet. Ebben a körben még egy figyelmeztetést ad nekünk az a történet, amely a Pilátus feleségéről szól, erről az asszonyról, aki minden erejével akarja megóvni a férjét attól, hogy Isten ellen való vétket kövessen el. A keresztyén asszonynak ez az óvó szeretete ma is nagyon szükséges. Sok családban hiányzik ez annak a férfinak a számára, aki az élet ezerféle kísértése és gondja között él s aki-nek nagyon sokat jelent, ha nem egyedül kell megharcolnia azt a harcot, amelyben az igaz és hamis, a bűn és Isten akarata között olyan nagyon sokszor kell választania.

Végül még egy felelősség van, amire az Újszövetség női alakjai utalnak. Ez az, amit a keresztyén nőnek az egyházban kell vállalnia és végeznie. Ezt a felelősséget egészen röviden a samaritánus asszonyról szóló történet mutatja, hogy ez abban áll, hogy kötelességünk bizonyosságot tenni másoknak is arról, hogy mi Krisztust megismertük és megtaláltuk. Nem szabad azt gondolnunk, hogy ez csak azokra vár, akik valami formában az ige nyilvános hirdetésére vannak kötelezve, sőt ma ennek, a minden keresztyén lélek által tett bizonyosságtételnek van igazi jelentősége. A keresztyén nőnek ma éppen olyan hivatása az, hogy az Isten igéjének vigasztalásával, tanácsával, támogatásával álljon azok mellett, akik hozzája közel vannak, mint bárkinek. A körülünk a világban levő tanácstalan és tájékozatlan, a tanítás minden szelének könnyen engedő lelkek között a mi szilárd, komoly és öntudatos hitünknek a feladata megmutatni azt, akit mindenkinek meg kell találnia, akire mindenkinek szüksége van: a megtartó és szabadító Krisztust.

A mások iránti felelősségnek egyik tere az a szeretetmunka, amit az első keresztyén egyház diakonisszáinál látunk, s ami szintén a keresztyén nők szolgálatának ma is fontos része. Ebben a szolgálatban Krisztusért járni el, a hiuság és versengés minden szellemét kiirtva, önzetlenül és hűségesen annak a szol-

gálatában, aki minket megváltott, háládatosságból e váltság iránt, ezt írja elő számunkra az Újszövetség. S végül meg kell fontolnunk azt a parancsot, amit Evódiának és Sintikhének ad Isten igéje az egyenlő indulatról. Úgy a változó és ellenséges indulatok e világában, mint az egyház munkájában a keresztyén nő feladata keresni a módot, hogyan lehet azt az indulatot vinni be a világba és a munkába, amely a Krisztus indulata s amelyre minket is elhivott s elkötelez az ő Szentlelke által.

A nevelés ügyének alapkérdései.

(Főiskolás konferencián.)

Most nem a nevelés elvi kérdéseivel akarunk foglalkozni, s nem rendszeresen akarjuk a nevelői munka előtt álló követelményeket feltárni. Azt kérdezzük, melyek azok a nehézségek, amelyek ma a nevelés munkáját a családban, az iskolában és iskolán kívül akadályozzák és mit kell ezekkel szemben tenni.

1. Legelőször is azt kell látnunk, hogy a nevelésnek van egy *alapnehézsége* s ennek tekintetbe nem vétele súlyos bajokra vezet. Minden más nehézség ebből következik vagy közvetlenül, vagy közvetve. Azután azt kell látni, hogy az egész nevelés felfogásában döntő az, mit értünk nevelés alatt s milyen nevelésről beszélünk, vagyis a *nevelés igazi lényegétől* való eltérés ismét újabb módon formulázhatja a nevelés kérdéseit. Ha nevelés alatt, csak bizonyos ismeretanyag átadását, valaminek igazságáról való intellektuális meggyőzést értünk, vagy ha bizonyos kedélyállapotba való helyezést, vagy bizonyos dolgokra való rászoktatást, akkor sokkal kevésbé beszélhetünk nehézségekről. Ezek könnyen megoldható dolgok, itt a nehézségek periférikusok, átmenetiek, egyoldaluak. De minél inkább a valóságnak megfelelően beszélünk a nevelésről, még pedig a nevelés munkájáról, feladatáról s a gyerekekről, annál nagyobb nehézségek közé jutunk. Mert, most menjünk még egy lépéssel tovább, a nevelés munkájának a sorsa attól is függ, mit gondolunk a *gyermekről*. Ez a felfogáskülönbség ismét vagy növeli, vagy látszólag könnyíti a nehézségeket. Comenius még azt tartotta a gyerekekről, hogy a lelke olyan, mint egy szüknyaku üveg, bele lehet tölteni a tudományt. Ezért teljesen optimista volt a munka tekintetében. Ha ma a pszichológia teljes zavarát látjuk, megijedünk a nevelés munkájától. Van egy latin közmondás: „crescit scientia, crescunt dolores”, amit a biblia így fejez ki: „aki öregbiti a tudományt, öregbiti a gyötrelmet”. Egy kérdésbe való elmélyülés nem egyszerűsíti, hanem komplikálja a problémákat.

2. A nevelés *alapnehézsége* az, amit tekintetbe kell venni. Ennek végiggondolása során a többi kérdések is kibomlanak, amelyeket most nem akarunk, külön-külön széttagolni. Csak azt kell látni, hogy az alapnehézségből indul ki minden egyéb. Ha ettől függetlenül nézzük, csak apró kérdéseket látunk és időleges, apró megoldásokat próbálunk érvényesíteni. Ezt az alapnehézséget a keresztyén nevelés szemével nézzük, de úgy, hogy minden nevelés alapkérdését meglátjuk vele kapcsolatban. A keresztyén nevelés azt jelenti, hogy a nevelés munkáját Isten által ránk bízott munkának tekintjük három ponton: a nevelés céljánál, mikor azt Isten ítélete alá helyezzük, tehát azt keressük, mit akar Isten a gyermekkel; tárgyában, mikor a gyermeket az ő élete legdöntőbb meghatározásában: Istennel való viszonyában nézzük; s módjában mikor a nevelés módszerét csak eszköznek tekintjük arra, hogy a gyermeket a saját élete alapkérdésére rávezessük. Itt tehát különbség van a keresztyén nevelés és a vallásos nevelés között s ezt a kettőt nem szabad azonosítani. A keresztyén nevelés a nevelés egész körét magában foglalja, a vallásos nevelés csak egy szférája a nevelésnek. De a vallásos nevelés is csak akkor ér valamit, ha a keresztyén nevelés egész körére kitekint.

Mi most az alapnehézsége a nevelésnek, amelyből a nehézségeknek egész sora kifejlik? Ez a nehézség *a nevelés céljának és a gyermeknek alapvető és kibékíthetetlen ellentétében* rejtőzik. A nevelés célja és a gyermek között szükségszerűen ellentét van, mert a nevelés céljának olyannak kell lenni, amely ezt az ellentétet képezi. Lehet olyan nevelési felfogást elképzelni, amely megelégszik bizonyos intellektuális anyag átadásával, bizonyos szokások elsajátításával, de az nem nevelés, csak tanítás és szoktatás, dresszura. A nevelés mindig tovább néz, végtelen célra, legyen az a végtelen cél akár a nemzet, vagy más közösség szolgálataiban, akár a kulturközösségben való részvételben, akár az emberiség célkitűzésében való tökéletes részvétel. A tökéletességnek a képe a neveléssel összefügg, elválaszthatatlan tőle s ha erről lemondunk, tulajdonképpen a nevelésről mondunk le. Mikor a „trophé”-ből „paidagogia” lett, vagyis a gyermek vezetésével valami nálam magasabbra, oda, ahol én nem vagyok, ami nálam több, akkor már ennek a tökéletességnek a gondolatáról tettek vallást az emberek, valami olyanról, ami felettük van. Ma

hangsúlyozzák a nevelés tágabb értelmét: a közösség hatását az emberre s a nevelést, mint a közösség munkáját; de a szűkebb értelemben is megtaláljuk a cél és gyermek közötti ezen ellentétet. Most itt van az a feszültség, ami a nevelés célja, és a nevelő és gyermek között fennáll. A nevelés támaszkodik valamire, ami több, mint a nevelő, több, mint a gyermek, de aminek van alapja a gyermekben. Ez adja a nevelés lehetőségét, de korlátait is. Az alapnehézség tehát, hogy a nevelés többre akar mutatni, mint saját magunk, alapkisértése, hogy a célt önmagunkkal azonosítjuk. Egy bánata van a nevelőnek, ha a gyermek kevesebb lesz, mint ő s egy kisértése, hogy csak olyan legyen, mint ő.

3. A nevelés egyes formáiban fennálló nehézségeket külön-külön nem lehet felsorolni. Csak alapjaikban próbáljuk felsorolni őket, ott, ahol ezek az alapnehézséggel kapcsolódnak.

A *család* nevelésében sok nehézséget szoktak megjelölni: a gyermekek elválását a szülőktől, a család válságát, gazdasági nehézségeket, társadalmi bajokat stb. Ezek összefüggésben vannak a nevelés válságával. Először azért, mert a család kiváltképpen nevelő közösség. Ha ezt a jellegét elveti, más nem lehet, sem gazdasági, sem jogi, sem társadalmi, mert ilyen közösségek nála sokkal megfelelőbbek vannak. A teremtés során annak rendjében a család a gyermekért van, s a gyermek a családban van. A családi nevelés nehézségei onnan vannak, hogy a család elvesztette nevelői jellegét, öncélúvá akart lenni, önmagáért akart lenni. Ezzel összefüggésben állott az, hogy a gyermeket a család csak a természeti rend szerint nézte, mint természeti adottságot, mint aki önmagában érték, mint aki önmagáért van. Innen jön a gyermekkel való nemtörődés, vagy annak elkényeztetése, vagy elnyomása, aszerint, amint a gyermek természeti létét vagy tulbecsülték, vagy nem is vették tekintetbe. Másik oldalon a család természeti közösség ugyan, de azért van, hogy abban a család tagjai egy nagyobb gondolatot szolgáljanak és valósítsanak meg. Tehát a család lelki közösség. Mint ilyen, a tagjait nevelni kell. Az igazi családi élet ezért nem ugyanolyannak hagyja a tagjait, hanem erősebbé és mélyebbé teszi. Még a bajok, félreértések, surlódások, nehézségek is egybekapcsolják a család tagjait. Ennek figyelmen kívül hagyása miatt történik, hogy a családi közösség lelki vonása megszakad, a gyermekekre pedig ebből az kö-

vetkezik, hogy nem találja magát a családban, elidegenedik, egyedülvalóvá lesz, távoli hatások rabjául esik. Mivel a család lelki kapcsolata a forrása annak a kapocsnak, amit a kulturális közösség, a népi közösség kapcsolataiban lelki téren kap a gyermek, ennek a hiánya a gyermeket ezektől is megfosztja, a kulturális helyett technikai fejlettséget, a népi és nemzeti helyett internacionális beállítottságot ad neki. A legsúlyosabb következménye ennek az a lelki elárulás, amit ma sok gyermek érez és mutat.

A család nevelésében levő bajok, amilyenek a szülők és gyermekek viszonyának megromlása, a család tradíciótlansága, a gyermek árvasága a családban és a szülőkkel szemben való megértés és tisztelet hiánya, ebből az alapnehézségből magyarázhatók.

Ezen csak egy módon lehet segíteni: ha a család komolyan veszi azt, hogy ő mi, s ha nevelői feladatát komolyan akarja betölteni. Erre kell segíteni elsősorban a szülők nevelésével.

4. Az *iskolai* nevelés nehézségei szintén több oldalon lépnek fel. Egyik oldalon az iskola, mint intézmény céljával és feladatával kapcsolatban. Másik oldalon az iskola és köznevelés szelleme közötti viszonyban, azután az iskolának a gyermekkel való viszonyában s végül abban a módban, amint az iskola a maga munkáját végzi. Ezek is mind egyformán következnek az alapnehézségből, mely az egész nevelésben rejlik, a cél és a gyermek közötti feszültségből.

Az iskola, mint intézmény *célja* tekintetében a nehézség ott van, hogy az iskolát a nevelés egyetlen és legfőbb szervének tekintik. Ez az újabb kor csalódása. Következett a népnevelés egysége s államosítása gondolatából. Az iskola az állami nevelés helye. Az állam kormányozza a saját nevelési célja szerint. Ebből következőleg a többi nevelési tényezőknél, melyek szabadabban, jelentősége megcsökken. Ez a racionális, radikális gondolkozásból szükségképpen következik. Így az iskola tulnó minden más nevelési szervén és azokat eljelentékteleníti, a kapcsolatot velük megszünteti. A mai gyermek élete javát az iskolában tölti. Ez világjelenség és abból folyik, hogy az ismeretanyagot tekintik a fontosnak. A másik az iskola és a köznevelés *szelleme* közötti viszony. Az egész köznevelés szelleme most a technizálódás irányába halad. A természetes adottságok abszolút értékében bi-

zik s azoknak abszolút értéket tulajdonít. A természetet, a munkát, a faji közösséget, a szociális adottságokat nem etikai valóságukban, hanem természeti adottságukban ismerik el abszolútnak. Az iskola ennek a szellemnek a képviselőjévé lett. Ennek következménye: az iskolában a jellemnevelésre kevesebb súly esik, a személyes nevelés háttérbe szorul, az iskola nem kezdeményez, nem utat mutat, csak kíséri a külső élet jelenségeit, eszközévé válik a napi politikának, változó világnézeti irányoknak, nem alapvető műveltséget ad, melynek alapján mindenki megalkotja a maga világnézetét, hanem sablont ad, egyformává tesz. A sablon-ember keletkezési helye, a robot ember készül benne, nem a „kiművelt emberfő”. Az iskola *gyermekkel* való viszonyában a gyermeket a köznevelés szelleme számnak tekinti, anyagnak, ezért a gyermekkel az iskola úgy bánik, mint egy tárggyal. Gyakran hirdetjük, mit kíván az iskola a gyermektől, de azt nem, hogy a gyermek mit kíván az iskolától. Az egész mai gyermekpsychológiai felfogást megcáfoló tekintete ez a gyermeknek. Végül a *módszer* ebből az elgondolásból folyik. Az emléztetés, anyagtudás, az öntevékenység kifejtése mellett is, amit hangsúlyoz, egy forma, amibe belekényszeríti a gyermeket. Mindez származik abból az alaptényből: a cél és gyermek közt ellentét van, de ezt az ellentétet az iskola nem látja, mert nem látja a célt sem, a gyermeket sem.

5. Az *iskolán kívüli* nevelés alatt értjük azokat a szabad nevelői tevékenységeket, amelyek az iskolarendszer mellett állnak fenn. Ezek is a nevelés munkájához tartoznak, nélkülük a nevelés munkája nélkülözné a szabadságot, egyéni kezdeményezést, a nevelésnek a napi élet kérdéseire való kapcsolatát, amiket az iskolarendszer sohasem tud helyesen szolgáltatni. Nagyon fontos itt is látni a nevelés igazi értelmét és jelentését, sőt talán itt még fontosabb, mert itt még könnyebben szem elől vezethető. De a nehézségek éppen ezért súlyosabb formát öltenek ezen a téren.

Ha a nevelés értelmét nem látjuk, akkor itt a tájékozatlanság és bizonytalanság megnő. Az iskolán kívüli nevelést nem egy szabály, törvény, hanem egy *szellem* tartja össze és szabályozza. Ezen a szellemen belül lehetnek felfogások, irányok, törekvések, de ezeknek belülről egységre kell törekedniök. Nem a külső rendszabály, hanem az illető közösségek egységes szelleme biztosítja

a nevelés egységes menetét. Itt a nehézség már több oldalon szemlélhető. Először abban, hogy ezt a munkát külső módokkal akarják szabályozni, az egységet nem a szellemben, hanem a módban és eszközökben keresik. Másodszor, hogy az egységes szellem helyett mellékes, másodlagos gondolatok uralkodnak: gazdasági kultúra, politika stb., csoportérdekek állanak a munka előtt vezető elvül. Harmadszor, hogy az egyes közösségek nincsenek áthatva egy közös gondolattól, csoportok, pártok, egyházak, egyesületek a saját külön utakat járják és magukra vannak hagyva. Negyedszer, hogy nincs egy egészséges és egységes közszellem, amely a köznevelés ezer feladatát öntudatosítaná a legszélesebb rétegekben. Mindennek oka, hogy hiányzik az egész nép és nemzet önnevelése, egységes terve. Ez alatt a közszellem alatt pedig nem valami külső formát kell érteni, hanem olyan irányt, amiben mindenki tudatosan halad és végzi a maga munkáját.

Látjuk, hogy ezek a nehézségek más formában ugyan, de ugyanazon lényegűek. Hogy segíthessünk rajtuk, legelőször az szükséges, hogy az ifjúság minden tagja saját maga komolyan vegye a saját feladatát abban a körben, ahol él és hogy lássa azt lelki feladatnak, hogy akik a jövő munkásai, elsősorban saját maguk a lelki jövő emberei legyenek.

A keresztyén nemzetnevelés. (Theologus-konferenciái előadás.)

A nemzeti életnek két végpontja van, amelyek között a nemzet léte a maga összes kérdéseivel, fejlődésével, emelkedésével és bukásaival elhelyezkedik. Az egyik pont az, amit *népnek* nevezünk. A nép egy adottság, benne évszázadok óta átöröklődött, kifejlődött sajátságok, jellemvonások élnek. Történelmének, külső események mögött lejátszódó belső változásainak ezer meg ezer százból összeszövődő fonadéka, magában rejt olyan képességeket, olyan meghatározottságokat, amelyek előre formálják további életét. Ismeretlen mélységek vannak benne, amelyeket nem lehet világosan kiismerni, csak jelentkezéseiben lehet megfigyelni. Azok a kutatások, amelyek egy nép valódi jellemét, sajátos és egyéni alkatát akarják felderíteni, még csak ott tartanak, hogy azokat a külsőleges *vonásokat* látják, amelyek ennek az alkatnak jelenségei, de tájékozatlanul állanak a nép jellemének ősi alapjai előtt, akár a vérből, akár a nyelvből, akár a természeti alkat vonásaiból, akár egyébből akartak eljutni ehez az ősalaphoz. Azonkívül az egyes ember egyénisége még önmaga előtt is rejtve van, örök titok, amint a teremtés titkába hatolni nem lehet, s az ember önmaga is képtelen arra, hogy saját egyéniségét megismerje, úgy a nép valóságának rejtett mélységeit sem lehet felkutatni. A másik végpont, amely a nemzet életét meghatározza: *a nemzet rendeltetése*. Az a kérdés, mit ismer el a nemzet a maga feladatának, mit akar elérni, miben találja azt a célt, amiért él. Hogy ezt a célt miben keressük, vagyis miben találjuk meg azt, amire törekedni, amiéit küzdeni kell, ettől függ a nemzet egész élete s egész jövődője. Ezért a nemzetnevelés kérdése is azon fordul meg, mit ismer föl a nemzet a maga rendeltetése gyanánt és hogy hol keresi ezt a feladatot. Mivel a nevelés az a munka, amivel ezt a feladatot saját maga előtt tisztázza és öntudatosítja s amivel ezt a rendeltetést szolgálni magát képessé akarja tenni, a nemzet a nevelésben, a nevelés által lesz igazán nemzet, ebben eszmél önmagára, nemcsak arra, hogy

ő mi, hanem főként arra, hogy minek kell lennie, minek kell az életét vezetnie és hogyan kell élnie, hogy elérje a számára kitűzött célt. Az a nemzet, amely lemond önmaga neveléséről, lemondott önmagáról, lemondott feladatáról, lemondott jövőjéről s megelégszik azzal, hogy céltalanul és öntudatlanul legyen játékszere a sorsának s elveszítve a maga sajátos feladatát, jellegét, szolgálaián másolja azt, amit maga körül lát.

Hogy most milyen feladatot lát maga előtt a nemzet, miben látja a maga rendeltetése titkát, ettől függ a nemzetnevelés kérdése is. Ha ezt a rendeltetést a saját hatalma növelésében keresi, s feladatául azt látja, hogy magának minél nagyobb és teljesebb uralmat biztosítson, akkor arra fogja nevelni magát, hogy a féktelen imperializmus és önérvényesítés törekvésében tiporjon át mindenen, ami előtte van, hogy gögös megvetéssel forduljon másokkal szembe, akkor egy ilyen nemzetnevelés az önérvényesítés elvére fogja nevelni a nemzet ifjúságát, a saját jogának, a saját érdekének tekintetnélküli szolgálatára, amely mások mellőzésével, vagy háttérbe szorításával saját maga részére akarja megszerezni mindazt, ami megszerezhető. Ha a nemzet a maga rendeltetését az anyagi javak felgyűjtésében látja, s a nemzeti élet titkát a meggazdagodásban és a gazdasági jólétben, akkor a nevelés főcélja is az lesz, hogy az ifjúságot az anyagi életnek minden lelki érték felett való fontosságáról győzze meg és nevelni fog egy kalmárnemzedéket, mely a pénz hatalmában és egyedüli értékében vetett hittal dolgozik az életben, s amelynek számára az az anyagi élet kérdési az egyedül döntőek.

Látható tehát, hogy a nemzet nevelésénél, az ifjúságra való hatásnál félelmes erővel és következetességgel mutatkozik meg minden, amit a nemzet közszeleme a saját céljának tart, s az ifjúság életében tükröződik világosan az, ami mint jelszó a köztudatban él. Minden nemzet ifjúsága életével és gondolkodásával azt mutatja, arról tesz bizonyosságot, ami a nemzetnek legrejtettebb tulajdonsága s minden ifjúság olyan, amilyen hatásokat kapott a maga környezetétől, csak hogy ezeket a hatásokat végletes és kirívó formában mutatja meg.

A nemzeti élet célját és rendeltetését mi úgy fogjuk fel és úgy valljuk, ahogyan számunkra azt Isten megmutatta. Vagyis mi nem ismerhetünk ezen a földön semmi más nemzetcélt, mint Isten által számunkra kijelölt feladatunkat, nem ismerhetünk

más nemzetnevelést sem, mint *keresztyén nemzetnevelést*. Valljuk, hogy a nemzet életének, feladatainak és jövődjének keresztyén szemlélete, vagyis Isten igéje alatti szemlélete az egyedüli, amit magunkra nézve kötelező norma gyanánt el kell fogadnunk, valljuk, hogy a mi életünk, létjogosultságunk titka abban rejlik, mennyire akarjuk és vagyunk hajlandók elfogadni azt a rendeltetést – minden kísértésével, küzdelmével és bizonytalanságával együtt – amit Isten ezen a helyen a mi számunkra kijelölt. És valljuk, hogy ennek a rendeltetésnek az elfogadása nem a mi életérdeünk, nem földi jövődjünk megtartása céljából szükséges, hanem azért, mert Isten világában ez az egyetlen nekünk kiosztott, sajátos feladat, melynek visszautasításával nemcsak saját életünkről mondunk le, hanem egyuttal bűnösen szegülünk szembe azzal az örökkévaló tervvel, amelyet Isten a mi népünkkel is, mások között, ezen a földön végre akar hajtani és amelyben miniket kegyelmesen eszközül akar felhasználni. A mi életünk és rendeltetésünk Isten szerint való szemlélete és Isten akaratához való alkalmazása tehát reánk nézve nem helyi szükségesség, nem idői kényszer, nem opportunus és jól felfogott érdekekben való cselekvés, hanem *világtörvény*, amelynek való engedelmisséggel, az Isten világtervének véghezviteléhez adjuk eszközül oda magunkat. És ezért a *legmagasabb emberi feladat* is, amelyet a bizonytalan és kaotikus világban vállalni érdemes. Ha pedig a nemzetnevelésben a nemzet rendeltetésének azt a keresztyén, Isten akaratán épülő felfogását akarjuk a következő nemzedéknek is átadni, de saját magunkat is erre akarjuk nevelni, akkor ez a nemzetnevelés csak keresztyén nevelés lehet, amely által saját magunkra és a nemzetre nézve keressük azt, hogy az adott helyzetben mi Isten akarata a mi számunkra.

Ezért a keresztyén nemzetnevelés teljesen és gyökerében különbözik minden más nemzetneveléstől, és pedig három pontban:

Először különbözik abban a *célban*, amit maga előtt felismer. A nem keresztyén szellemű nemzetnevelés a maga célját *önmaga* akarja kitűzni, a keresztyén nevelés Isten által adott rendeltetésében találja meg. Akármilyen legyen az a cél, amit egy nemzet *önmaga* elé kitűz, vele *önmagát* akarja érvényesíteni, saját magát akarja szolgálni és élete feladatát periférikus, másodlagos jelentőségű dolgokban keresi. A hatalom, a gazdagság

a politikai érvényesülés mind olyan célok, amelyek akármilyen nagy és szép dolgoknak is látszanak önmagukban, nem céljai, csak formái, megvalósulási lehetőségei és eszközei a nemzet életének. A ker. nemzetnevelés e célokkal szemben Isten ígését, Istennek elénk tűzött parancsát állítja életünk feladatául. Ma alig van nemzet, amely a periférikus célok szolgálata helyett Isten akaratát szolgálatának egyetemes és egységes célját ismerné el. A mai bizonytalan világban, amikor az egész világon politikai, gazdasági, kulturális téren, etikai, vallásos, világnézeti kérdésekben olyan zürzavar és kétség, más oldalról olyan sok emberi igény és emberi célkitűzés uralkodik, ebben a kaoszban egységet, biztos fundamentumot és bizonyosságot csak az nyújt, ha arra támaszkodunk, amit Isten velünk akar és tőlünk kíván. A keresztyén nemzetnevelés feladata az, hogy a nemzetet meggyőzve ezen másodlagos feladatok időlegessége, mulandósága felől, mutassa fel neki Isten akaratát s állítsa ezt szembe minden földi emberi céllal. Mutassa meg neki, mit akar Isten vele, milyen célt tűzött ki eléje, milyen szolgálatot vár tőle, hogy ebben a szolgálatban, ennek az akaratnak való odaadásban szabaduljon meg minden egyéni önző szemlélettől, ebben a szolgálatban mondjon le önmaga érvényesítéséről és ebben a célban lássa meg, bármilyen kicsiny, gyöngye és reménytelen a világ szemében, annak a hivatásnak a nagyságát, amelyre Isten méltóztatta. Azért míg minden más nemzetnevelés, amely célját emberi célkitűzésekben bírja, lekötöz és rabszolgává tesz, jelszavak, irányok, világnézetek rabszolgájává, a keresztyén nemzetnevelés felszabadít, visszaad önmagunknak, meggyőz arról, hogy Istennek gondja van ránk és célja van velünk s ennek olyan élettartalmat ad, amit el nem veszíthetünk. Különösen ma látjuk, hogy csak Istennek szolgálni, csak az ő akaratához kapcsolódni, ez az igazi szabadság, ez önmagunk megtalálása s csak ez adhat egy nemzetnek igazi lehetőséget arra, hogy nehézségei között is meg tudjon állni. A keresztyén nemzetnevelés Isten ígésének keresésével és elismerésével, ennek, az önmagunk megtalálásának s Istentől adott hivatásunk munkálásának az útjait akarja egyengetni.

A másik, amiben a ker. nemzetnevelés különbözik minden más irányú neveléstől abban van, ahogyan a *nemzetet* nézi.

A nem keresztyén nemzetnevelés a nemzetet a maga külső megnyilvánulásai alapján tekinti. Vagy *naturalisztikus* szempont-

ból nézi s azonosítja a fajjal és azt vallja róla, hogy magában a természeti adottságokban vannak azok a vonások, amelyek a nemzet lényegét alkotják, ezeket a természeti vonásokat kell neki hangsúlyozni és megvalósítani s ezek teljességében éri el a célt, amely előtte áll. Egy másik felfogás a nemzetet csak *politikai* alakulatnak tekinti, amelyet azonosít az állammal s céljául az állami lét minél határozottabb érvényesítését tűzi ki. Szokták a nemzetet *történelmi* produktumnak nézni, amelyet a különféle történelmi változások által összekapcsolt és összekovácsolt egyének csoportjának tartanak. Mindhárom felfogás súlyos ellentmondásokat hordoz magában. Mindenik olyan jelszó, amely a nemzet lényegét nem tudja kifejezni s amely az egyoldalú szemlélettel az egész nemzetnevelés célját is helytelen útra vezeti. Ha a nemzetet csak a természeti élet produktumának tartjuk, és a fajjal azonosítjuk, akkor a nevelés sem lehet egyéb, mint ezeknek a természeti vonásoknak a kiemelése, akkor a nevelés a fajok harcára, a fajoknak egymás elleni és egymás megsemmisítése céljából vívott háborújára való felkészítés, amely a kultúra, gazdaság, politika, művészet fegyverével, mint eszközökkel akarja a nemzetet felszerelni a mások elleni kíméletlen küzdelemre. Ha a nevelés a nemzetet csak politikai közösségnek nézi, akkor eszközül adja magát a nemzeti lét érvényesítésének és megtartásának céljára, nem ismer magasabb feladatot, mint a politikai érvényesülés és politikai diadal célját. A nemzet történelmi szemlélete alapján pedig a nevelés csak megtartója bizonyos vonásoknak, megőrzése régi emlékeknek, de hiányzik belőle a messzeteleket tekintő hivatás, amellyel vezethetne egy magasabb cél felé.

A keresztyén felfogás a nemzet szemléletében két dolgot nem enged figyelmen kívül hagyni: hogy a nemzet, mint természeti adottság a *bűn alatt* van s hogy a nemzet, mint keresztyén közösség: a *megváltás reménysége* alatt áll. Minden olyan felfogás, amely ezt a kettőt elhanyagolja, képtelen megérteni a nemzetet s így a helyes, ker. nemzetnevelés igazi valóságát is. Hogy a nemzet, mint természeti adottság, mint faj, mint nép, a bűn alatt van, ez azt jelenti, hogy nem szabad elfelednünk, hogy a teremtés után a bűneset következett, mely az emberi természetet megrontotta. Az emberi természetből tehát sem eredetében, sem fejlődésében, sem viszonyaiban és elért eredményeiben önmagában jó nem származhatik. Mivel a bűn az emberi természetet

megrontotta, nem gondolhatjuk azt, hogy a faj, a nép önmagában jó lehet, hogy a faj vonásai, akármilyen szépek s mások felett állók legyenek, önmagukban értékesek. Nincs önmagában értékes faj, nincs olyan nép, vagy nemzet, amely csak a saját tulajdonságai, képességei folytán Isten előtt kedves lehetne. Nincs olyan nemzet, amely a maga történelmében elért eredményei, politikai vagy gazdasági, vagy kulturális vívmányai által Isten előtt értéket szerezhetne. Az ember s így az emberi közösség, a nemzet is a bűn alatt van, Isten ítélete alatt áll, Isten előtt a többivel szemben nincs mivel dicsekednie. A ker. nemzetnevelés ezért hangsúlyozza, hogy egyik nemzet sem dicsekedhetik a saját képességeivel, a saját dicsőséges multjával, elért eredményeivel, nem nézheti le és nem vetheti meg a másikat, nem törekedhetik a másik megsemmisítésére, mert minden emberi sajátosság, eredmény, vívmány Isten ítélete alatt áll.

A nevelésnek ezen az alapon az a hivatása, hogy a nemzetet alázatosságra, Isten ítélete előtt való meghajlásra, Istennek való engedelmességre tanítsa. Ha nekünk semmi adottságunk, semmi hatalmunk, sem politikai, sem történelmi eredményeink Isten előtt nem számítanak, ha azoknak önálló értéket nem tulajdoníthatunk, akkor egy feladat marad számunkra, *a bűnbánat és megtérés feladata*. Azé a bűnbánaté, amely a saját gyarlóságunk és tehetetlenségünk megvallásával kezdődik és Isten akarata az Istenhez térés által való elfogadásával végződik. Ez a bűnbánat nem a multnak felületes kárhoztatásában, nem a felelősség másokra való áthárításában, hanem a saját erőtlenségünk igazi meglátásában áll, s ez a megtérés nem a magunk erejében való bizakodás, hanem az Isten akarata előtti meghajlás, öntudatos, alázatos, de bátor vállalása annak a sorsnak, amelybe Isten állított. Mikor tehát a ker. nemzetnevelés úgy nézi a nemzetet, mint amely a bűn alá van vetve s Isten ítélete alatt áll, akkor a nemzet reális, egyetlen igazi szemléletére támaszkodik és minden emberi lidércfény és illúzió mellőzésével a nemzetet az igazi világosságba állítja bele.

A másik, amit a ker. nemzetnevelés a nemzet szemléletében hangsúlyozni kíván, az, hogy ez a bűn alatt álló és Isten ítélete alatt levő nemzet a *megváltás reménységében részes*. Az, hogy Krisztus váltsága a nemzet számára megtörtént, épen olyan visszavonhatatlan és letagadhatatlan tény, mint a bűn valósága és

épen úgy meghatározza a nemzet életét és sorsát. Először is azt jelenti ez, hogy a nemzet élete célja nem önmagában van, hanem abban, amit Isten számára kijelölt, s a nemzet élete attól függ, mennyire fogadja el és teszi magáévá ezt az Isten által kijelölt célt és hogyan veti magát ennek alá. Az, amivel ezt a nemzet elfogadja: a hit. Hit Isten kegyelmében, amellyel a bűn terhe alatt álló embert a bűn ítélete alól kivette s neki örök életet adott, hit abban, hogy Isten a nemzeti élet kereteit fel akarja használni, hogy abban neki szolgáló és neki engedelmeskedő lélekkel készítse elő a maga diadalát a világon. A nemzet tehát nem önmagában hisz, hanem Istenben, nem önmaga erejében, hanem a kegyelemben, amely a bűnei és gyarlóságai, erőtlensége és tehetetlensége dacára akar vele valamit. Akármilyen gyönge és akármilyen gyarló, a kegyelem által erős és a hit által diadalmas. Amennyire megítél ez az igazság minden olyan törekvést, szólamot, igényt, amivel a nemzet önmagát akarja emelni, a saját dicsőségét és örökérvényűségét akarja hangoztatni, anynyira megerősít és megszilárdít abban a hitben, hogy Isten kegyelme, amellyel Krisztusban hozzánk fordult, tőlünk el nem marad. Amit Isten ígében a zsidó népről mond: nem azért választottalak benneteket, mert minden népnél többen volnátok, hanem mert örökkévaló szeretettel szerettelek, – ez vonatkozik minden nemzetre, amely Istennek ezt a kijelentett szeretetét az élete alapjául elfogadva, kész ezért a szeretetért lemondani a saját dicsőségéről, kész vállalni ezért a szeretetért az áldozatot, a megaláztatást, a küzdelmeket, a próbákat, kész Isten rendelkezésére bocsátani önmagát, hogy Isten alakítsa ki belőle azt, amit akar, s kész a neki adott nagyszerű reménységért, hogy Isten munkájában eszköz lehet, feladni mindazt, ami földi reménység, külső hivalkodás, emberi támasz, hogy ne legyen más fundamentuma, mint Isten által adott hivatása.

A nemzetnevelésnek ezen a téren az a feladata, hogy *a váltáság felszabadító és boldogító üzenetét* hirdesse azoknak, akikhez neki szólnia kell. Hirdesse azt, hogy a nemzetnek egy módja van, hogy a maga feladatát igazán megláthassa, és ez: a hit. Hirdesse, hogy az önmagában, emberi eszközökben, külső jövődőben való bizakodás helyett Isten kegyelmében kell hinnie. Ez a hit kockázatot kíván, kockáztatását a világi nagyságnak és hatalomnak, külső érvényesülésnek, az exisztenciának, az egész

életnek. Csak aki ezt a kockázatot vállalni meri, az láthatja meg igazán a nemzet igazi hivatását és igazi jövődjét. Csak az a nemzetnevelés igazi, amely ebben nem áztatja azokat, akiket nevelnie kell, s amely világosan megmutatja, hogy a jövő nem a mai életben, nem a mai élet érvényesítésében van, hogy messzebbre kell nézni ennél, arra a feladatra, amelynek szolgálatát gyarló kezünk munkájából kegyelemből elfogadja Isten s arra kell nevelni, hogy illúziók és jelszavak kergetése helyett ennek az igazi, reális, Istentől adott jövődjének munkálása és szolgálata következzen be.

Végül, a ker. nemzetnevelés *módja* az, ami ezt minden más irányú neveléstől megkülönbözteti. Az a nemzet, amely a maga célját nem önmagában keresi s magát a bűn alá vetve, de a váltás felszabadító üzenete részese gyanánt ismeri meg, többet nem lehet egyéni érdekek, hatalomvágy, osztályharcok, társadalmi ellentétek hordozója, az a nemzet: *közösség*. A nemzetben a közösség tudata csak akkor fejlődhet ki, ha ez a közösségtudat a közös elhivatás és közös sors komoly öntudatos átélésén alapul. Ha egy nemzetet csak a hatalom biztosítása vágya, más nemzetek gyűlölete, egyéni érvényesülések hajszolása kapcsol össze, ez a nemzet nem tudja az igazi közösséget megtartani, sőt nem tud erre eljutni. Széthull, ellentétes erők és törekvések emésztenek föl előbb, vagy utóbb. Közösség a nemzet számára is csak Isten akaratában van, az Isten által adott rendeltetés felismerésében, annak közös megragadásában és az engedelmisségben. Ez a közösség össze kell, hogy kapcsoljon a nemzet testében minden tagot egy közös érzületre, munkára, egy szellemben.

A keresztyén nemzetnevelésnek ezt a közösséget kell megéreztetnie, az összetartás, a közös sors, közös elhivatás nagy közösségét mindenkivel. Meg kell éreztetnie, hogy azokat, akik ebben vannak, olyan kapcsok fűzik össze, amelyeket büntetlenül szétszaggatni nem lehet, hogy ez a közösség, mint sors és feladat olyan munkára kötelez mindenkit, amelyben egyéni érdekeit félretéve annak szolgálatába állítsa minden erejét, hogy ebből a munkából és ebből a kapcsolatból való kilépés elszakítja azoktól a gyökerektől, amelyek a nemzethez kötik. A nevelés feladata alázatosságra, hűségre, engedelmisségre, fegyelemre nevelni azokat, akik a nemzethez tartoznak, erőik teljes kifejtésére, a vállalt munkában való kitartásra, a próbák keresztyé-

nek öntudatos vállalására. A keresztyén nemzetnevelés erre a belső közösségre való nevelés, amely megvalósul a családban, egyházban, társadalomban, iskolában, társadalmi osztályok között, anélkül, hogy ezek sajátosságait elrabolná, mert mindenütt a legmagasabb közösség: Isten országa közössége alapján áll.

Ebben az értelemben beszélhetünk keresztyén nemzetnevelésről és ez a nevelés az, amelyet mindenkinek, aki ehhez a nemzethez tartozik, önmagán, másokon, az egész nemzetten végeznie kell, családjában, a társadalomban, mindenütt, hogy beteljesedhessék Isten akarata a nemzet életében.

A szülő és a gyermek. **(Előadás Férfiszövetség estélyén.)**

1. A családi élet egyik legsúlyosabb kérdése az a viszony, ami a szülő és a gyermek között fennáll. Ez van legjobban kitéve változásoknak s ebből romlik meg legkönnyebben a család élete. A szülő és a gyermek viszonya nemcsak két különböző *egyén* viszonya, nemcsak két különböző *életkor* viszonya, nemcsak két különböző *korban* és viszonyok között élő fél viszonya, hanem olyanoké, akik a különbségek mellett mégis olyan közösségben élnek, amely közösség szoros lelki kapcsolatot kell, hogy létrehozzon és ápoljon tagjai között.

Már maga ez a három dolog is olyan, amely különbséget hoz létre. A szülők sokszor nem veszik észre, hogy gyermekeik egészen sajátos *egyéniségek*. Ha a gyermek csak az volna, ami a szülői, ha csak azokkal a vonásokkal rendelkeznék, amelyeket szüleitől öröklés útján szerzett, vagy később a nevelés által sajátított el, akkor minden szülő teljesen ismerhetné a gyermekét, feltalálhatná benne azokat a vonásokat, amelyek a szülők közül vagy az egyik, vagy a másik vonásai. Ma a lélektan és a gyermekutató foglalkozik ezekkel a kérdésekkel. Érdekes megfigyelni, hogyan lehet a gyermekekben szüleik bizonyos vonásait és pedig nemcsak testi hasonlóság, de szellemi és lelki alkatuk szerinti vonásokat is felismerni. Hogyan tűnik fel a szülőknek egy-egy gyermekkorai vonása a gyermek lelki vagy fizikai alkataban, amire ráismernek azok, akik a szülők közül azt a felet gyermekkorában ismerték. Sokszor úgy tűnik fel, hogy egy gyermek külsőleg is és belsőleg is annyira az apja, vagy az anyja, mintha annak a fejlődése ismételné magát a gyermekben. Máskor a gyermekben összeolvadva látszanak a szülők sajátos egyéni vonásai, testiek és lelkiek egyformán.

Mikor azután a gyermek növekedik, szellemi kifejlése határozottabb lesz, az örökölt vonások és az otthoni nevelés által szerzett sajátosságok kezdenek háttérbe szorulni, vagy egy bizo-

nyos fokon megmaradni, s a gyermekben új, eddig nem ismert vonások lépnek elő. Nemcsak fizikai alkatában változik el, de gondolkozásában, szokásaiban, egész szellemi strukturájában, mint egy eddig ismeretlen alap, lép előtérbe és kezd uralkodóvá válni a gyermek egyénisége. Ez sokszor megdöbbséget és sok szülőt súlyos csalódás gyanánt érő jelenség. Sokszor mondják azért a szülők, hogy a gyermek akkor a legkedvesebb, mikor még kicsi, mert akkor még azok az örökölt vonások világosabban felismerhetők rajta, De az egyéniség kialakulása, s főképpen a gyermek által való fölismerése mind jobban választja el a szülőt és a gyermeket. A gyermekiség bájos vonásai eltűnnek, az a harc, melyet a gyermek a maga egyénisége kialakításáért folytat, ellentétbe hozza azzal a környezettel, amelyben él és megkülönbözteti tőle. Madách ezt a jelenséget jellemzi, kicsit erőteljes formában az Ember tragédiájában, mikor ezeket a szavakat adja Lucifer szájába: „Nem Messiás-e minden újszülött? Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak s csak későbbben fejlik szokott pimaszszá?” Az egyéniségnek ez a kialakulása természetes különbséget, sokszor ellentétet állít a szülő és gyermek közé, amelyet a nevelés által átvett szokások, hagyományok és hatások sem tudnak megszüntetni. Ebben az értelemben mondhatjuk, hogy a gyermek mindig több, mint a szülői, mert a szülők által kapott és tőlük örökölt vonásokat új, a saját egyéniségét alakító vonásokkal pótolja és bővíti ki, viszi tovább. Ez az egyéniségben rejlő különbség természetes korlátot állít a szülő és gyermek közé, amely különösen abban a korban látszik meg, mikor a gyermek egyénisége kibontakozik.

Az egyéniségek közti különbség mellett az *életkorban* való különbség az, ami elválasztja a szülőt és a gyermeket. Minden életformának megvan a maga speciális vonása természetben, gondolkozásban, egész lelki alkatban, amelyet nehéz a másinak megérteni. Ezért van, hogy az egyes életformák olyan távol állanak egymástól. Régebben, mikor azt tartották, hogy a gyermek tulajdonképpen ki nem fejlődött, miniatűr felnőtt, a különbség oka nem volt olyan világos. Ma tudjuk, hogy a gyermeki életforma egészen más, mint az ifjúé, vagy a felnőtté. Tudjuk, hogy a gyermeki életformában két vonás van: az egyik, ami a gyermek fejletlenségéből, fizikai és szellemi alkatának ki nem fejlettségéből magyarázható és a másik, ami reá, mint gyermekre

önállóan és önmagában is jellemző. A gyermek nem fejletlen felnőtt, a fejletlen felnőtt a törpe, a hátramaradott szellemű ember; a gyermek: gyermek, akinek a maga életformájában önálló s ehhez szabott vonásai vannak. Csodálatosan világít rá ennek a gyermeki életformának a felnőtteket megszégyenítő vonására Jézus szava: „ha olyanok nem leszte, mint a gyermekek,“– vagy egy másik helyen –„ha úgy nem veszi valaki Isten országát, mint gyermek, nem mehet be abba”. Itt nem arról van szó, hogy valaki áthágja a maga életkora, életformája határait, a gyermek úgy tegyen, mint a felnőtt, vagy a felnőtt gyermekké legyen, sem nem arról, hogy a gyermeket Jézus tökéletesnek állítaná, hanem arról, hogy van a gyermeki életformának olyan vonása, amely speciálisan ehhez az életformához tartozik, de amelyet a felnőtteknek öntudatosan kell elsajátítaniuk és magukévá tenniük. Az életformának ez a különbsége, azok a vonások, amelyek itt egymással ellenkeznek, szintén olyan természetes válaszfalat alkotnak, amely fennáll szülő és gyermek között. Pál apostolnak is van erre egy érdekes szava, mikor így ír: „míg gyermek voltam, úgy gondolkoztam, mint gyermek, úgy szóltam, mint gyermek, úgy értettem, mint gyermek, mikor férfiúvá lettem, ezt elhagytam.” Bár Pál apostol itt nem felsorolni akarja a gyermeket jellemző különbségeket, mégis, mikor a gyermeki szólásról, gondolkozásról és értésről beszél, vagyis arról, ahogyan a gyermek beszél, ahogyan gondolkodik, azaz amilyen fel fogást alkot magának a világról s a körülötte levő dolgokról s ahogy ért, ítél, ahogy a dolgokat mérlegeli, mégis ezekben a felnőttek életformájától való legfőbb különbségekre utal.

A harmadik sajátos vonás, ami a szülő és gyermek közötti különbséget mutatja, az, amilyen módon a gyermek a saját egyénisége alapján a maga életformájának megfelelőleg azt a *kort* nézi, fogadja, amelyben él. Erről a kérdéstről szoktak a legtöbbet írni és beszélni, arról a különbségről, ami a mai gyermek és a mai szülő között van, akik közül az első egészen más világban él, mint a szülei. Mivel erről a dolgról ma nagyon divatos dolog szólani, azért részletesen nem is bocsátkozunk ebbe, csak egy dologra utalunk ennél a kérdésnél is. Ez pedig az, hogy a szülő és gyermek közötti különbség, amely a mai idők kérdéseire vonatkozik, szintén *természetes* különbség. Nem szabad tehát azt hinnünk, hogy ezt a különbséget valaki mesterségesen

csinálta, ezt a szakadékot valaki mesterségesen ásta a szülő és gyermek között. Két elemből tevődik össze ez a különbség. Az egyik elem az a mindig is fennálló ellentét, ami a felnőttek és az ifjúság között mindig és örök időnkig megvolt és meglesz. Már az előbbiekből is látszik, hogy Isten úgy rendezte be a világot, hogy a gyermekek és szülők egyénisége és életformája nemcsak formájában, de tartalmában is más szellemi alkatot mutat, ugyanazon kérdésekre más feleletet ad, s ugyanazon korban különbözőképpen állítja fel a kérdéseket. A másik elem, amit tekintetbe kell venni s ami miatt a különbség ma sokkal nagyobb, mint máskor volt, a jelenkor változékony, szinte évről-évre módosuló hangulata és szelleme, amikor gondolatok és eszmeáramlatok váltják fel egymást, amelyek változásai még jobban kiváltják a különbséget, sőt ellentétet az idősebb és ifjabb nemzedék között.

Most mind a három természetes különbség, ami a szülő és a gyermek között fennáll, önmagában még nem okozna nehézséget, ha nem volna, ami ezeket felhasználva ellentétet, sőt ellenségeskedést teremt az ember és ember, a szülő és gyermek között, még pedig úgy, hogy mindkettőt a saját maga önérvényesítésére indítja: a bűn. A bűn következménye az, hogy a természetes különbségek és sajátságok megnövekednek és hatalmuk alá hajtják a lelki életet, az egyéniséget, az életforma sajátos vonásait, a korszellemben fennálló különbségeket uralomra emeli a bűn a lélek felett, s így megrontja azt a közösséget, aminek közöttük fenn kellene állni. Mindkét fél a saját maga egyéniségének és életformájának a jogát állítja a másikéval szembe s így jön létre az a békétlenség, amely a szülő és gyermek viszonyában olyan szomorú jelensége a mai kornak különösen.

2. Mit mond erre az *evangélium*? Az a felelet, amelyet erre a kérdésre, a szülő és a gyermek viszonyának kérdésére ad az evangélium, nem olyan, amely igazat ad egyiknek vagy másiknak, hanem amely egyedül Istennek ad igazat, s Isten igazságát és hatalmát érvényesíti.

Az Isten igéje nem ismeri az *abszolút szülői hatalmat*, azt a jogot, amelyet a pogány törvényadás és a pogány szellem hozott be a világba. Eszerint a felfogás szerint a gyermek a szülő tulajdona, mert ő hozta létre s része annak a vagyonnak, amellyel rendelkezik. Bár természetesen a gyermek életét védték ezek a

törvények is, sőt sok olyan törvény volt, pl. a görögöknél, amelyek a szülőnek kötelességévé tették, hogy a gyermek testi és szellemi fejlődéséről gondoskodják, de ténylegesen mégis a gyermeket a szülők, különösen az apa hatalma alá adta, aki a gyermek sorsa, cselekedetei, egész szellemi és testi élete felett, minden fenntartás nélkül rendelkezhetett. Nem lehet mondani, hogy a pogány világ ne ismerte volna a szülő szeretetét a gyermeke és a gyermek szeretetét a szülő iránt. Megható történetek vannak erről a fiait keservesen sírató Niobétól a gyermekeire büszke s azok sikerén örömeiben meghalt Diagoras történetéig. De ez a szeretet más, mint a keresztyén világban. A szülő szereti a gyermeket, mert az övé, mert tőle kapta az életet, mert benne saját magát látja megújulva és megifjodva, a gyermek szereti szüleit, mert azok táplálják, gondozzák, mert létét nekik köszönheti. Ez a szeretet nem a lelki közösség, a lélekben való egység kapcsolatából származik, természeti szeretet, az emberi erkölcsiség formáival és szellemével megnemesítve.

De éppen úgy, amint az abszolút szülői hatalmat, nem ismeri az evangélium *a gyermek abszolút jogát* sem. Ezt a gondolatot a modern individualizmus vetette fel. E felfogás szerint a szülők csak azért vannak, hogy gyermekeket hozzanak a világra s azok növekedésénél és fejlődésénél segédkezzenek. Bár sok igazságtalanságot, a gyermekkel szemben fennálló s a gyermek fejlődését gátló akadályt hárított el ez a felfogás, akadályokat, amelyeket egy mesterkéltséggel, a gyermeket a maga valóságából kiforgató nevelési rendszer és közfelfogás hozott magával, – mégis, alapjában abból a gondolatból táplálkozik, hogy a *születés joga* valami olyan jog, amit tisztelni kell, hogy a természeti létezés, a földi élet, a legnagyobb érték, hogy az egyéniségben, a természeti adottságokban olyan értékek vannak, amelyek egyedülálló értékek a világon. Tulajdonképpen ez is pogányság, ugyanannak a pogány felfogásnak másik oldala, mint ahogyan a pogányságot mindig az jellemzi, hogy a természetet, az érzéket állítja a szellemi, a lelki helyébe és azzal azonosítja, hogy az emberi természet és az isteni akarat között meg akarja szüntetni az ellentétet. Mikor a gyermek abszolút jogát a születés útján, hangoztatja, a természetit isteniti és emeli feltétlen értéküvé.

Az evangélium az abszolút szülői jog s a gyermek abszolút joga elé két korlátot állít. Mind a két korlát egy dologra utal

vissza: Isten akaratára, amely egyedüli forrása minden jognak, amelynek egyformán felelős a szülő és a gyermek. Minden emberi viszonynak egy szabályozója van: Isten akarata, az ő törvénye, s ez korlátoz és szabályoz minden emberi cselekvést, így a szülő és a gyermek egymás közötti viszonyát is.

A *szülői hatalom korlátja* az, amit Isten igéje így mond: „ti apák, ne ingereljétek, ne bosszantsátok gyermekeiteket, hogy kétségbe ne essenek, hanem neveljétek őket az Úr tanítása és intése szerint.” (Ef. 6:4. Kol. 3:21.) A két kifejezés közül az egyik azt jelenti, hogy az apák ne bánjanak úgy a gyermekeikkel, hogy abból a bánásmódból harag és elkeseredés származzék, ami abból keletkezik, ha a gyermekkel szemben az apai és szülői hatalom, mint magától való törvény áll. A harag és kétségbeesés a törvény eredménye, egy olyan magatartásé, amely a maga igazságát önmagában keresi, mivel a megtorlás az emberi akarat feltétlen érvényesítése alapján áll. Ezzel szemben figyelmeztet az ige: „neveljétek Isten tanítása szerint”. A törvényszerű magatartással szemben áll a nevelés kötelezettsége, melynek mértéke és alapja az Úr tanítása. A haraggal szemben a Krisztus tanítása áll, a keserűséggel és gyűlöléssel szemben a gyermekek részéről az Úrban való engedelmeskedés, vagyis az az engedelmeség, amely nem önmagáért, hanem az Úrért van.

Erre a korlátra világít rá a Heidelbergi Káté 104. kérdése is. Ez, miután az embernek kötelességévé teszi, hogy szüleit és előljáróit megbecsülje, s nekik a köteles tiszteletet és szeretetet megadja, kiemeli, hogy köteles az ember magát „minden jó tanításuknak” alávetni. A szülői parancs és tanítás tehát nem feltétlen, az engedelmisség, amit Isten igéje követel nem vak engedelmeség, a szülői parancsnak és tanításnak mértéke, hogy az „jó” legyen, azaz Isten akarata szerinti s törvényének megfelelő. Az Isten törvénye ott áll, mint korlát, és mint szabályozó a szülői akarat előtt és mutat arra a felelősségre, amely ott áll a szülők előtt, akiknek a „keze által” akarja Isten vezetni a gyermeket.

De amint a szülői hatalom előtt felállítja a maga *korlátját* Isten igéje, úgy állítja fel *a gyermek abszolút joga* elé is és ez a korlát itt is ugyanaz: Isten akarata. A gyermek egyéniségének, önkifejtésének jogát korlátozza, de egyuttal szabályozza az engedelmisség parancsa. Ugyanaz a házirend a gyermekek számára azt a parancsot írja elő: „ti gyermekek, szót fogadjatok a

ti szüleiteknek az Úrban, mert ez az igaz és ez kedves az Úrnak” – és idézi a parancsolatot, amelyhez ígéret van kötve, a szülők tiszteletéről. (Ef. 6:12, Kol. 3:20). Az engedelmességről tehát azt mondja, hogy annak az Úrban való engedelmességnek kell lennie. Ezzel minden más engedelmséget, a kényszerből, rokonszenvből stb. való engedelmséget kizárja. Minden ilyen egyéb indokból való engedelmség ugyanis az egyéni akaratban gyökerezik s csak a cselekedet és nem az érzület engedelmsége. A külső cselekedeti engedelmség mellett az ember fenntarthatja a saját akaratát, a maga korlátlan érvényesítésére való törekvést, az önmaga akarását. Az Úrban való engedelmség a Krisztusban való engedelmség, aki a szülő és a gyermek között a maga váltságával új viszonyt, a természeti kapcsolat felett a kegyelemben való egység viszonyát alapozta meg és hozta létre. A gyermek tehát, mikor engedelmség által a maga egyéniségének joga korlátok közé van szorítva, az Úrban való engedelmség révén egy egészen új és más viszonyba kerül a szülőkkel is, akikhez most már nemcsak a természet szerinti származás, nemcsak az élet fenntartásáért és neveléséért való háládatosság érzelme kapcsolja, hanem az, hogy a Krisztus váltsága által eggyé lett a szülőkkel Istenben, aki a szülőket neki adta azért, hogy Isten félelmében őt neveljék. Ezért mondja az idézett hely, hogy ez az engedelmség az igaz és kedves az Úrnak. Igaz, mert ez az amit Isten megkíván, ez az, ami kijár Isten parancsa szerint a szülőknek és kedves az Úrnak, mert nem egyéni érdek, vagy egyéb szempont, hanem Isten törvényének szeretete vezeti benne.

Ez az engedelmség a bibliában egy történeti példában is megjelenik, abban a történetbe, mely a gyermek Jézusnak a templomban való járásáról szól. Ebben a történetben a végén az van, hogy Jézus engedelmes vala a szüleinek. A Jézus engedelmsége itt világosan rámutat arra, hogy a gyermeki engedelmség kötelezettsége alól, semmi sem ment fel bennünket. Hogy Jézus megalázta magát József és Mária parancsainak, ez a tény utal arra, hogy Isten az engedelmség és tisztelet parancsát nem helyezi hatályon kívül senki számára sem, ha ezt a törvényt az ő Fiának be kellett töltenie.

3. Mindkét korlátozás úgy a szülői hatalom, mint a gyermek egyénisége jogainak korlátozása egy dologra utal s ez a *Krisztusban való váltság*.

A szülő és gyermek viszonya a természeti rendből, a teremtés rendjéből indul ki. Láttuk, hogy ebben a síkban, a teremtés síkjában, természetszerűleg emelkednek ki azok az ellentétek, amelyek a szülőt és a gyermeket magátólértetődőleg állítják szembe egymással. Ezeket az ellentéteket nem is lehet semmiféle erővel, vagy társadalmi berendezkedéssel megszüntetni, vagy eltörölni. Magától emelkedik ki bennünk a két ellentétes, egyformán pogány és természeti gondolat: a szülői hatalom abszolút érvényesítésére való törekvés s a gyermek egyéniségének korlátlan önérvényesítési vágya. Ez a két erő kiméretlenül és tekintet nélkül tör egymás ellen s hozza létre azokat az összeütközéseket, amelyek minden korban és minden időben fennállanak, s amelyeket csak elodázni, vagy elleplezni tud az emberi törekvés, de megoldani nem.

Isten igéje sem biztat azzal, hogy ezt az ellentétet ezen a földön megoldja, megszünteti, mert ez ellentét oka és vele az összeütközéseknek kiváltója a bűn, amelynek itt e földön alá vagyunk vetve, s amelyet nem tudunk kikerülni. Sőt Jézus egyenesen azt mutatja meg, hogy ezen ellentét fölé ő még egy ellentétet helyez, ami a szülő és a gyermek között fennáll, mikor azt mondja: „aki meg nem gyűlöli az ő atyját, vagy anyját én érettem, s el nem hagyja, nem méltó az én hozzám.” Krisztus a szülői jog és a gyermek egyénisége joga fölé odaállítja Isten törvényét, még pedig nem mint világi parancsolatot, nem mint kódexet, hanem mint Isten megítélő és megváltó akaratát, mint ítéletet és kegyelmet a váltságban. Krisztus nemcsak emberré lett, de gyermekké lett, aki földi szülő akarata és hatalma alatt állott, hogy ezt a viszonyt is, a szülő és gyermek viszonyát, a váltság és kegyelem hatalma alá helyezze.

A *szülő számára* ez a kegyelem azt jelenti, hogy a gyermekben Isten ajándékát láthatja, aki neki nem természeti tulajdona, hanem aki számára megbízás arra, hogy az előtt Istennek a bűnt megbocsátó kegyelméről bizonytságot tegyen. A gyermekben, a gyermek nevelésében, gondozásában a szülőnek Isten jelt ad arra, hogy a gyermek az övé, s hogy azt a gyermeket ezen a földön a szülőknak adta oda, ajándékozta. Megmutatja, hogy ezen a világon csak ideiglenesen és véges értelemben lehet közösségben a gyermekkel, s ez az egész közösség utal arra az időre, mikor a megváltás bevégeztével az örökkévalóságban el-

oszlanak az ellentétek, megszűnnek a fájó és zavaró meg nem értések, s megtalálják egymást Krisztusban. Itt sohasem egészen övé a gyermek, közöttük mindig van bizonyos idegenség, itt csak azt teheti, hogy neveli az Úr tanítása szerint, hogy elszenvedi a különbségeket s néz arra az időre, mikor egyek lesznek Istenben.

A *gyermek számára* azt jelenti ez a kegyelem, hogy a szülők gondja, munkája, tökéletlenül és gyarlón ugyan, de utal Isten gondviselésére és munkájára az ő életében. Utal arra hogy mindig függeni kell Istentől és mindig engedelmeskedni kell, hogy a saját egyéniségét mindig alá kell rendelnie s minél több gyarlósággal rendelkezzenek azok, akiknek ezzel az engedelmességgel köteles, minél több gyöngeséget lát meg bennük, annál nagyobbak, feltétlenebbnek kell lennie az engedelmességnek. A gyermeki élet gyöngeségei, azok a hibák, amiket elkövetett, később folyton nyugtalanítják, megmutatják, milyen kevésbé tudott igazán engedelmes gyermek lenni s ezzel utalnak arra az időre, mikor ez a teljes engedelmesség s ez a zavartalan viszony Isten országában helyreáll.

Mivel pedig mindenki, vagy legtöbben, gyermekek és szülők egyszemélyben, ezt a két viszonyt összekötve és együtt látja meg és éli meg az ember, s vele megéri, mit jelent, mikor az mondatik Jézusról: „az atyák szívét a fiakhoz hajtja s a fiak szívét az atyákhoz”. Hogy ebben az ígértetben az van, hogy a szülők és gyermekek természeti viszonya feloldódik Krisztusban, s beteljesedik az, ami efelől ígértetett, hogy mind a kettő megtalálja egymást Isten kegyelme beteljesülésével. Minél jobban értik meg a szülők ezt a kegyelmet, és akarnak erről bizonyosságot tenni, annál jobban találják meg a gyermekeiket, s minél hivebben fogadják el a gyermekek ezt a bizonyoságtételt a szüleiktől, annál jobban találják meg szülőiket. Így lesz az ellenségeskedésből, amelyet Jézus szerez a szülő és gyermek között: a kegyelem békessége.

Hivatás és élet. (Főiskolás konferencián.)

1. Három kifejezés van, amelyet gyakran használnak egymás helyett: foglalkozás, életpálya, hivatás. Ez a három, különböző dolgokat fejez ki. Sokszor ez a három egy. Az ember szerencsés körülmények között azon az életpályán van, amit hivatásnak ismer s azt a foglalkozást üzi, amely életpályát magának választotta. Mégis, hogy ez a három milyen különböző, maga a szó tartalma és használata mutatja. A *foglalkozás* azt jelenti, amivel az életem legnagyobb részében az időmet eltöltöm, ami engem lefoglal, erőmet időmet, képességemet magának elfoglalja. A foglalkozást *üzi* az ember, napról-napra, gépiesen, egyformaságban, mert bizonyos kötelezettségeket állít ez eléje, amiket el kell végeznie. Az *életpálya* egy út, amelyen haladok, amit járnom kell. Az életpályán *vagyok*, egy út ez, amely az életem, érdeklődésem, a munkám irányát meghatározza. Akár „karriernek” nézem, amelyet befutok, akár egyszerű pályának, benne már egy belső meghatározottság érvényesül. Kapcsolatban van az étellel, amely meghatározza. A *hivatás* passzív képzésű szó. Nem én hívok el valakit, hanem engem hívott el valaki. Nem tehetek róla, nem tőlem függött, csak visszautasíthattam, de ki nem kényszeríthettem. A hivatást nem „üzöm”, mint a foglalkozást, nem „vagyok” rajta, mint az életpályán, a hivatásom „nekem van”, mint egy ajándék, vagy terhes, vagy gyönyörűséges, de adatott s azt csak úgy vethetem le magamról, ha vele attól is elszakadok, aki nekem azt adta. Hogy ma az emberek a „self made man”, a „karrier” gondolatát annyira előtérbe állították, az is mutatja, hogy a „hivatás” szót olyan ritkán használják.

Ez a három, mint mondtuk, sokszor lehet egy. Régebben a gyermekek pályaválasztására döntő hatással volt az, hogy szüleik, nagyszüleik milyen pályán voltak. Láttunk családokat, ahol a gyermekek mind, vagy szinte mind egy pályára mentek. Vol-

tak, családok, ahol tradíció volt, hogy papok, tanárok, orvosok, jogászok kerülnek ki belőlük. Bizonyos, hogy ennek voltak hátrányai is, de volt egy fontos előnye: generációkon át nevelődött beléjük az a szellem, ami az igazi orvos, az igazi jogász, tanár, pap szelleme, ami annak a hivatásnak a szelleme volt. Sokszor a tradíció is működött közre ebben a dologban és bizonyos kényszer alatt volt a gyermek, de ez a kényszer esetleg kiváltotta és felhasználta mégis a benne rejlő, nemzedékeken át gyűjtött diszpozíciókat s jól megállotta a helyét abban a hivatásban, amelyet követett. Különösen a papi családoknak s tanári családoknak volt olyan légköre, amely szinte kényszerítette a gyermekeket erre a pályára, s amely még akkor is, ha az illető más pályára ment, felismerhető volt benne. A mai erdélyi középosztály családjai között kevés van, amelyik fel ne tudna mutatni papi és tanári ősöket s ki ne tudná mutatni azok szellemét.

Van azonban eset, hogy ezek között ellentét merül fel, hogy a hivatás, életpálya, foglalkozás elválnak egymástól. Hallottunk tanári családokban hivatkozásokat a „quem dii oderunt, paedagogum fecerunt” híres mondására, s figyelmeztetést a gyermekekhez: bármi légy, csak ezt a pályát ne válaszd. Lehet lelkész, aki azt mondja, ha tudná, melyik ideg az a testében, amelyik erre a pályára készítette, kész volna kivágni belőle. De különösen ma, súlyos ez az ellenmondás, mert nem mindenki mehet arra a pályára, amelyre hivatást érez s nem üzheti a foglalkozást, amelyre életpályát választott. Közismert nehézség ez, részletesen nem kell beszélni róla, de tragikus és veszedelmes nehézség. Itt látszik az a veszedelem, hogy a hivatás és élet elszakadnak egymástól. Kénytelen az ember, ha komoly és becsületos, megfelelni igyekezni annak a feladatnak, amely előtte áll, viszont az egész lelkével és erejével csüng azon a hivatáson, amelyet a magáénak vall. Itt kérdés az, amint a hivatás életpályává és foglalkozássá kell, hogy váljék, vagyis a hivatásban rejlő erőt, köteleztetést az életpálya vonalába beállva, a mindennapi foglalkozás keretében kell érvényesíteni, nem lehet-e a foglalkozásból életpálya, vagyis a mindennapi kötelességek ránk kényszerített feladatait nem lehet-e nem robotnak, hanem egy útnak nézni, amelyen haladni kell, s ebben az életpályában nem lehet-e megtalálni a hivatás kényszerének általunk elfogadható s így megneemesíthető vonásait? Hogyan lehet a hivatásból foglalkozás, úgy, hogy ne ve-

szítse el a maga hivatás voltát, s hogyan lehet a foglalkozásból hivatás úgy, hogy a foglalkozás a hivatásban megszentelődjék és hivatássá nemesüljön – ez a mi életünk két fontos kérdése.

3. Ez utal most arra, hogy a hivatás és az élet elválaszhatatlanok egymástól. Az igazi hivatás az, amit az életünkkel fedezünk s az igazi élet az, amelyet a hivatásunk táplál. A hivatás nélküli élet tartalmatlan, a hivatás arra való, hogy azt kövessük, az után menjünk, megvalósítsuk, ha nincs hivatás, céltalan és tehetetlen az életünk. De ha ezt a hivatást csak érezzük, valljuk, de meg nem valósítjuk, nem követjük, akkor ebből a hivatásból vád lesz és ítélet s az életben, amely csak vallja a hivatása gondolatát, de nem érvényesíti és szolgálja azt, ez a hivatás eltompul, elerőtlenedik és elvész. Ahogy vannak emberek, akiknek az élete hivatás nélküli robot, s ahogy ezek a mindennapiság és céltalanság rettentő életét élik, úgy vannak emberek, akik még ott tartják a lelkük legmélyén, mint elfakult emléket, mint értéktelenné vált drága hagyományt a hivatásuk tudatát, de nem tudják szolgálni azt, megtörte őket és megalkuvásra szorította az élet ezer gondja, baja s egy összetört, kiábrándult és csalódott élet romjain töltik el hátralevő éveiket. A hivatás és az élet így összetartoznak, egyik a másik nélkül értelmetlen és céltalan. De a kérdés az, hogyan lehet a kettőt összekapcsolni s egymás megvalósítására és gazdagítására felhasználni.

4. Melyek azok a vonások, amelyek a hivatásban az életre, vagyis annak megvalósítására utalnak, amelyek által a hivatás léletté válhatik? Több ilyen vonás közül most említsük csak azt a hármát, amelyek a legfontosabbak ma. Egyik ezek közül az a tény, hogy a hivatás egy tőlünk független, felettünk álló *kényszerűséget* jelent, amely kényszerűség és köteleztetés akkor is fennáll, ha elfogadjuk, de akkor is, ha nem. A hivatásra nem lehet gondolni anélkül, hogy ne gondoljunk a hívóra. Nem személytelen parancs, hanem kényszerítő akarat az, amiről itt szó van. Nagy emberek életrajzaiban látjuk ezt a tőlük független, nekik adatott hivatást kiütközni, ellenkező és akadályozó körülmények dacára. Saját életünkben, ha játékainkra, gyermekkori ábrándjainkra gondolunk, látunk egy vonást, amely állandóan kísér. Nem csak arról van itt szó, hogy bizonyos életpálya iránti rokonszenv, vagy hajlam van bennünk, hanem olyan vonás, amely bármely életpályán meg fog nyilvánulni. Ismertünk orvost,

akiben a lelkipásztori vonások egész életében úgy kiemelkedtek, hogy bár más életpályán működött, ezt a pásztori, vonást mindig ki leheteti érezni belőle. Ez a kényszerűség tehát képesség, hajlam, rokonszenv stb. formájában ott élhet a lélekben s mindig arra hajtja az embert, amire hívást kapott. Ez a hívás, kényszer azért, mert nem engedi meg az ellentmondást. Sokszor teher, mert az embert akadályozza az élet könnyenvevésében, az áthidalások megtételében, a nyugodt, könnyű életben. A próféta hiába akarna kényelmesen élni, jön a parancs és szólnia kell, ha belepusztul is. Az orvos hiába akar nyugodtan pihenni, ha a látogatásai után hazamegy, betegei kérdését magával viszi s azok gyötrik és kinozzák. De ebben a kényszerűségben van az élete, nem tud élni nélkül a feszültség nélkül amely égeti, de élteni is. Nem maga vette fel, Isten tette a vállára, akitől ez a hivatás van.

Igy ez a kényszer az, amiben az élet *célt* nyer a számára. Ha csak foglalkozás volna, meguszhatná, megszabadulhatna tőle, de ez az, amiért érdemes neki élni, ami az élete célja. Az élet célját tehát a hivatástól nem lehet elválasztani. A hivatás foglalja egybe, egy gondolat, egy feladat alatt az egész életet. Menynyire jellemző, ahogyan az élet kérdésében az emberek aszerint gondolkoznak amilyen hivatásuk van. Nem frázisokra gondolok, amiket használnak, nem is arra az egyoldalúságra, amivel minden foglalkozás jár, hanem arra az életszempontra, amelyet minden hivatás magába foglal, tehát nem világnézetileg alacsonyabb, vagy magasabb, hanem egyforma magas, de különböző szempontokra.

A hivatásban kifejlő életcél adja az élet *tartalmát*. A hivatás nélküli élet tartalmatlan élet. Ez foglalja le az életet magának, ez szabja meg a mindennapi elfoglaltságot, ha a hivatás életpályává és foglalkozássá vált, igazi, komoly értelemben. Mivel a hivatásban valami teljesítendő, megvalósítandó van, az élet ebben teljeseedik ki, aki ezt végzi, „betölti hivatását”, betölti azt a parancsot, amit kapott s ez az élete tartalma. Jézus azt mondja: „az én mindennapi eledelem az én mennyei Atyám akaratának teljesítése” – tehát a hivatás, mint élettartalom, az engedelmisségben nyilvánul. Mivel azonban a hivatás több, mint én vagyok, sohasem tölthető be teljesen. Hiányok, tévedések vannak benne. Az életművét senki sem végzi el, csak Krisztus

végezte el, embernél töredékes marad örökké. Azért a hivatás, mint amely Istennel való viszonyunkból származik, csak ott telik be ahol a mi életünk is beteljesedik, az örökkévalóságban.

5. Melyek azok a vonások az *életben*, amelyek a hivatás megvalósítására, szolgálatára elhatározók? Mi által lesz a hivatás léletté?

Az egyik ilyen a *kötelesség* gondolata. A hivatás számomra nem pusztán célkitűzés, nem egy ideál, amelyet csodálok és tisztetek hanem konkrét kötelesség. Ma, mikor a hivatás fogalma elhalványult, elhalványult a kötelességé is. Néhány évtizeddel ezelőtt a kötelességteljesítés tudatának a gyermekbe való nevelésére fektettek nagy súlyt. A kötelesség az életnél is előbbrevaló, meg lehet halni érte és benne, de be nem tölteni, nem lehet. Igazi kötelességérzetre van ma szüksége a világnak, amikor az ez alól való kibujás és ennek lerázása ezer féle módja bódít. Különösen nekünk fontos ez, hogy a kötelesség minden körülmények közti teljesítéséhez magunkat hozzászoktassuk. Vannak hivatást érző embereink, de nincsenek olyanok elegendően, akik a nekik kötelesség gyanánt adott parancsot vállalnák és végeznék.

A másik, ami a kötelesség gondolatával együttjár, a *hűség* gondolata. Hűnek lenni a hivatáshoz. Különösen a kicsi dolgokban való hűség fontos. Ma ez is háttérbe szorul, pedig a kis dolgokban, a hivatáshoz való hűség, nagy eredményeket tud elérni.

A harmadik a *felelősségérzet*. A munka nem az egyéné, Isten adta ezen a helyen, ezt a munkát. Neki tartozom felelősséggel. A felelőtlenség megemészti az életet és robottá változtatja a hivatást.

Ezekből látszik, hogy a hivatás szent dolog, s az élettel való kapcsolata az életet is meg tudja szentelni. Látszik, hogy az élet úgy gyarapodik, s az ember úgy nő, úgy erősödik, amint a hivatás Urával kapcsolatban van. Isten a hivatásban rejlő felhívást be tudja vonni az életünk mindennapi foglalkozásába s a foglalkozást hivatássá szentelheti. Ezért kell az ő rendelkezésére bocsátanunk magunkat. Bármilyen feladatokat ad, nézni annak a tükreben, amire hívott, s amire hívott azt szolgálni a napi élet kötelességei között.

A belmissziói és iskolai munka viszonya. (Theol. tud. konferencián elhangzott előadás.)

Az a kérdés, amellyel foglalkozni akarunk, szorosan érinti egyházunk munkáját, de érinti azt a felfogást is, amelyet az egyházzal és annak munkájáról táplálunk. Ha az egyházat olyan közösségnek tartjuk, amelynek első feladata *egy bizonyos tan* átadása s az egyház munkáját abban látjuk kimerítve, hogy ezt a tant tagjainak megtanítsa, akkor mindig inkább *az iskolára* helyezzük a súlyt s az egyház munkáját lehetetlennek tartjuk az iskola nélkül. Viszont, ha egy olyan egyházfogalmat teszünk a magunkévá, amely annak munkáját főképen *társadalmi sikon* keresi, s amely a maga életét tagjai *személyes életének* befolyásában, irányításában akarja kiélni, akkor az iskola másodrendű kérdés az egyházra nézve. A középkori és protestáns orthodoxia tanegyháza, míg teljes erővel vetette magát reá az iskola kézbentartására s amíg az iskolában a vallás és egyéb tárgyak tanítása által akarta a maga tanának tisztaságát megvédeni, teljesen figyelmen kívül hagyta azokat az eszközöket, amelyekkel az iskolán kívül lehet az egyház tagjait megtartani és reájuk hatást gyakorolni. Viszont a pietizmus egyháza, amely a személyes befolyás gondolatát tűzte ki az egyház feladatául, az iskolai hatások háttérbe szorításával egészen új útjait és lehetőségeit dolgozta ki és érvényesítette az egyház munkásságának.

Szemlélhetjük ezt a két oldalát az egyházi munkának úgy is, mint amelyekre az egyház *különböző életsorsában* volt kényszerítve. Azok az egyházak, amelyek kezükben tartották az iskolázás feletti hatalmat, rendesen megelégedtek azzal a hatással, amelyet ezen keresztül tudtak a híveikre gyakorolni, mint ahogyan a mi református egyházunkban sok ideig feleslegesnek látták ezt a munkát, míg olyan egyházak, amelyek kezéből a népoktatás és nevelés kérdését egy másik közösség, az állam vette a kezébe, kénytelenek voltak az iskolán kívül eső munka

területére lépni s volt olyan eset, hogy csakis ez maradt meg az egyház számára.

Lehet ezt a két munkaágat vagy módszert úgy felfogni, mint *két egymással szemben álló és egymás ellen küzdő módszert*. Sokan tekintik ma is a belmisszió munkáját itt ebben az egyházban olyan jövevénynek, amelynek vendégjogot csak a kényyszerítő körülmények adnak s amely alapján véve kiszorította az egyház érdeklődéséből és munkaköréből annak igazi veteményes kertjét, az iskolai munkát. Azok, akik még mindig, bár már meglehetősen kevesen és erőtlenül, azt vallják, hogy a belmisszió néven itt végzett munka csak valami idegen talajból ideplántált növény, amelyet némelyek divatból hoztak ide, vagy valami téves elgondolásból védelmeznek, azok az iskolai munkát tekintik az egyház egyetlen munkalehetőségének s keservesen védelmezik ezt minden missziói túlkapás ellen, félve, hogy ezzel az egyház igazi munkamezeje lát hiányosságot. Mások lehetnek elvakult belmissziósok, akik ezt a módszert egyenesen mint egyedül üdvözítő és egyedül lehetséges módszert akarják kijátszani minden egyéb tevékenységgel szemben. Vajjon most, ha az egyház életének ezt a két munkaágát nézzük, milyen viszonyban vannak ezek egymással? Vajjon az egyház lényegével melyik van kapcsolatban? Az egyház lényegéből folyik-e mindkettő? Mi a speciális feladatuk és jelentőségük? Ezek a kérdések azok, amelyekre itt meg kell felelni.

A következő négy kérdést kell tehát feltennünk: 1. *Hogyan állanak ezek a munkák kapcsolatban az egyház lényegével és miben áll közös feladatuk?* 2. *Mi a lényege és mik a speciális vonásai ennek a két munkának?* 3. *Mit ad a belmissziói munka az iskolai munkának?* 4. *Mit nyújt az iskolai munka a belmissziói munkaág számára, hogy így ez a kettő közösen egy cél érdekében legyen felhasználható?*

1. Az első kérdés az, hogy *milyen módon származnak le ezek a munkák az egyház lényegéből?* Az a felfogás, amely nem látja ezeknek az egyház munkájával és lényegével való belső összefüggését szembeállítja és hajlandó kijátszani őket egymással szemben. Innen származik az a tévedés, mintha itt lehetne elsőrendű és másodrendű munkaágokról beszélni, innen származik az a gondolat, hogy az egyház többi munkáját, vagy munkájának többi vonását, mint a gyülekezeti

igehirdetést, az adminisztrációt, az iskolai munkát félteni szokták a belmissziói munkáktól azt gondolva, hogy ezek a munkák amazok megsemmisítését vonják maguk után.

Természetesen *megettörténhetik*, hogy tájékozatlanságból és az egyház lényegének helytelen felfogásából az egyház életének egyik vagy másik oldala előtérbe lép, esetleg túlteng s elnyom minden más életnyilvánulást, mint ahogyan az emberi testben is túltenghet egy szerv vagy egy életműködés. Az ilyen elephantisias azonban mindig betegség jele s azt mindig gyógyítani kell.

Ha az egyházat úgy nézzük, mint *Isten választottai közösségét*, akik a váltság és kegyelem alapján állanak s akik az egyház közösségében neveltetnek arra az üdvösségre, amely részükre eltétetett, hogy az utolsó napon nyilvánvaló legyen, akkor az egyháznak *tagjai egész életét* kell vezetnie s számukra az Isten igéjét minden módon és minden vonatkozásban kell hirdetnie. Az egyház egész élete nem lehet akkor más, mint az ige szolgálata, arra irányuló munka, hogy az ige parancsát és hívó szavát megértsék és meghallják azok, akik tagjai közé tartoznak. Amint Isten igénye az emberre nézve magában foglalja az ember minden életnyilvánulását s élete egész körét, az egyház feladata az, hogy ezt az igényt az egész életre kiterjedőleg hirdesse és pedig hirdesse az embernek nemcsak földi viszonylataiban és kérdéseiben, hanem Istennel való viszonyára nézve. Az a munka, amelyet az egyház látszólag erre a világra végez, mint az egyház gazdasági érdekeinek védelme vagy tagjai testi életének biztosítása, szociális viszonyainak megjavítására való törekvés, nem tekinthető olyannak, amely ellentétben áll az egyház lényegével, de mindezeket az egyház mint az ige szolgálatát végzi és teljesíti.

Igy van most, hogy *az egyház élete és munkája több ágra, munkatérre és feladatra oszlik*. Nem akarva most megfelelni annak az igénynek, hogy ez a felsorolás rendszeres legyen, csak megemlítünk ilyen feladatköröket és munkatereket, hogy szemléltessük ezek egybetartozását. Ilyen munkatere az egyháznak *az egyház igazgatása és kormányzása*, amely dacára annak, hogy az egyház földi alakjával, annak földi viszonyaival van összefüggésben, legszorosabban függ az igétől, mert sem az egyházalkotmány, sem egyházszervezet nem lehet ige nélkül, sem az egyház nem tekintheti a maga anyagi javait a magáénak, hanem

olyannak, amelynek célja az ige minél komolyabb hirdetése. Egy másik ilyen munkatér az, amelyen az egyház az igét *a maga belső élete rendjében* hirdeti és szolgálja, *a fegyelem*. A fegyelem is csak akkor igazi, ha az ige alapján áll, s ha azt akarja hirdetni, különben önkényeskedéssé, vagy a bűnnel való megalakuvássá válik. Egy harmadik ilyen munkatér *a kultusz*, amelynek szintén attól függ a tisztasága és ereje, milyen viszonyban van az igével, mennyire érvényesül benne az ige szolgálatának elve. *Az iskolai munkában* szintén ez a szempont kell hogy vezesse az egyházat. Az egyház kezében az iskola sohasem súlyledhet oda, hogy tisztán világi ismeretek átadásának a helye és *világossága alá kell helyeznie*, minden tantárgyat abból a szempontból kell néznie, hogy az hogyan mutatja az ige világosságánál Isten hatalmát, dicsőségét és kegyelmét a gyermeknek, mert ha nem ezt teszi, akkor egyszerű ismeretközlő intézménnyé válik, amelynek értékét a gyermekekbe betömni sikerült ismeretanyag mennyisége dönti el s amely a gyermeket nem a világ igazi, az ige fényében való megismerésére, hanem annak félreismerésére vezeti. Ugyanez a helyzet most már, hogy ne említsük az egyház életének több megnyilvánulását, *a belmissziói munkával* is. Ha ezt a munkát nem az egyház lényegéből származtatjuk, ha ezt is nem hatja át az a tudat, hogy általa az élő Isten izenetét kell átadnunk s utat készítenünk vele az igének, mint Isten megszólításának, akkor ez is, mint akármelyik a többiek közül vagy bálvánnyá lesz, amely az ige helyébe lépett s amelyről azt hisszük, hogy önmagában és önmagától nyeri erejét és hatását, vagy pedig léha és üres játék, amellyel az időt akarjuk tölteni. Mindkét esetben megszűnik igazán egyházi munka lenni s lesz csak emberi próbálkozás. Így nem csoda, ha az így emberinek nézett és emberi célokra felhasznált eszközök ellentétbe kerülnek egymással, vitába elegyednek afelől, hogy melyik a fontosabb és értékesebb s nem csoda, ha ennek az lesz a vége, hogy az egyházat nem hogy segítenék, hanem még akadályozzák a maga egyetlen célja szolgálatában. *Minden önmagáért valóvá lett eszköz büntetése, akár iskola legyen az, akár belmisszió, hogy lehetetlenné, sőt károossá válik.*

Az *egyház munkái* tehát s közöttük az iskolai nevelés és tanítás munkája is és a belmisszió munkája is, *leszármaznak az*

egyház megbizásából, amelyet az egyház nem utasíthat el magától, abból a megbizásból, hogy *minden teremtménynek hirdesse az evangéliumot és erre használjon fel minden eszközt*, ami rendelkezésére áll. Semmiféle munkája az egyháznak önmagában és önmagáért nem bir igazsággal, hatással és eredménnyel, minden munka, mint az egyház maga is, a bűn korlátai közé van szorítva, a bűn alatt van, önmagában tehetetlen. De a Szentlélek Isten, aki az egyházban munkálkodik s aki Istennek az egyházban hirdetett igéjét csakugyan igévé, életújító és kegyelemről bizonyosságot tevő igévé akarja tenni azok számára, akik elválasztottak és akiket így akar elhívni, *ez a Szentlélek Isten kegyelemből, nem azért, aki azt végzi, hanem a Krisztus érdeméért elfogadja az egyház ezen szolgálatát és szent tetszése szerint teszi hatékonnyá a hirdetett ígét* azon munka által, amit neki hitben felajánlanak.

Ebből következik az, hogy mivel *abszolút biztos eszközök és munkák*, amelyekkel mi emberi szóval vagy erővel biztosítani tudnánk azt, hogy ezek által a lelkek igazán Istenhez térnek, *nincsenek*, az egyház mindig a Szentlélek Istennek engedelmeskedve, keresi azokat az utakat, eszközöket, módokat, ahogyan az ígét hirdetheti az adott helyzetben és körülmények között. Lehet idő, mikor *egyik vagy másik módszer vagy út elzáródott* vagy lehetetlenné lett az egyház előtt, akkor nyújt Isten *más utakat* és módokat az ige hirdetésére vagy lehet idő, mikor egy út nyitva áll, de az egyház vagy nem látta meg azt, vagy nem használta fel eléggé. Mivel Isten mindig azt akarja, hogy igéje hirdettessék s mivel erre a megbizást az egyháztól nem vonta meg, bízni kell abban, hogy az útakról is gondoskodik, csak attól kell óvakodni, hogy az utakat túlbecsüljük, vagy azokat megvessük. Az olyan út, amelyen nem járnak, lassanként elzáródik, belepi a gyom és felismerhetetlenné lesz, amelyet használnak kimélyül és kiszélesedik. Az egyházi munkának sok bezáródott útja azért záródott be, mert nem használtuk eléggé s megnyílt utak lassanként járhatóvá lettek és áldások hordozóivá sokak számára. Lehet olyan idő, amikor Isten csak egy utat hagy nyitva egy egyház számára, de ezen az egyetlen úton olyan gazdagságát tudja kiárasztani az igének, melyet ezer úton sem tudna az az egyház elérni. A mi kötelességünk az, hogy *megbecsüljük az alkalmakat*, amiket Isten ad az egyháznak az ige hirdetésére, hogy *legyen szemünk*

azoknak a meglátására, amelyekre ő mutat rá és *legyen alázatoságunk* arra, hogy azokat az eszközöket engedelmesen, nem a magunk, hanem az ő akarata szerint felhasználva, bizzunk abban, hogy az, ki meg tudta keresni Pált a damaskusi úton és a szerezsenországi komornyikot a Gáza felé vivő járatlan országúton, a járatlan, sőt járhatatlan úton is el tudja vezetni azokat, kik az ő igéje hirdetésén fáradoznak.

Igy az egyházi munkák kérdésénél nem *annyira a módszerek és utak kérdése a döntő, hanem a lelkek kérdése*. Minden módszer és út csak azért van, hogy a lelkeknek tudomására hozza az evangélium áldott üzenetét, nem az utak fenntartása és azokhoz való ragaszkodás a fontos, hanem az üzenet átadása. Viszont minden meglévő utat teljesen és engedelmesen kihasználni az egyháznak az ige iránti felelősségből folyó kötelessége.

Ha most speciálisan *az iskolai munkáról és a belmissziói munkáról* beszélünk, mindkettő *közös feladatát* abban találhatjuk meg, hogy ezekkel az egyház, különböző módokon ugyan, de *az ige hirdetését* akarja végezni. Ha tehát ez a kétoldalu munka elválik egymástól és esetleg ellentétbe kerül egymással, annak mindig az az oka, hogy vagy az, egyik vagy a másik elfeledkezett erről az őket eggyé tevő és összekötő nagy feladatról és emberi célokat tüzött maga elé. *Minél jobban törekszik mindkét munkaág* a saját körében és saját eszközei szerint arra a célra, *hogy valóban az igét szolgálja, annál inkább találkoznak*, kiegészítik egymást és annál áldásosabb lesz együttműködésük. Annál inkább lehetséges lesz az, hogy egyiknek a hiányait, korlátozottságát a másik pótolja és elősegítse. Így kapcsolódik mindkét irányu munka egy közös cél alá és így találják meg egymást az egyház egyetlen célja szolgálatában.

2. A második kérdésünk az, hogy *melyek azok a speciális vonások, amelyeket ezek a munkák hordoznak*, mi jellemzi őket, miben nem egyesíthetők egymással? Ez a kérdés azért fontos, mert minden munkaágnak az egyházban megvan egy bizonyos módszere és köre, amely annak speciális jellegéből folyik s amely így ezt a munkát képessé teszi arra, hogy végezzen olyan feladatokat, amelyeket a másik képtelen elvégezni. Ha megismerjük ezeket a sajátos vonásokat, akkor könnyebben tudjuk az illető munkát felhasználni és beállítani az egyház szolgálatába. Ezeknek a vonásoknak elhanyagolása, az, hogy ezeket nem tanulmá-

nyoztuk eléggé, volt az akadályja annak, hogy ezekkel úgy tudjunk élni, ahogyan kell s ma is az oka annak, hogy nagy kezdeményezések hogyan buknak meg. Vádolnunk kell magunkat, hogy mi *lelkészek sokkal kevesebb tanulmányt fordítottunk* ezekre a dolgokra, mint kellett és tehattuk volna s ennek a ténynek nagy része van egyházunk jelen nyomoruságában. Azt hittük, hogy a belmisszió vagy az iskola olyan dolog, amihez mindenki hivatalból ért, hiszen gyakorlati munka s mi büszkék voltunk arra, hogy lelkészkedő papság és a gyakorlati szempontok világos ismerői vagyunk s elfelejtettük, hogy a gyakorlati munkának nevezett tevékenység éppen úgy elvi alapokon nyugszik, mint akármi más s kiejtettük kezünkéből a fegyvert, amelyekkel csak hadonázni tudtunk, de szabályosan és öntudatosan vívni nem.

Melyek azok a sajátos vonások, amelyek az *iskolai* nevelés munkáját az egyház szolgálatában és az Isten ígéje szolgálata szempontjából jellemzik?

Az első, amit az iskolai munka sajátos vonása gyanánt meg kell említenünk az, hogy ez a munka *rendszeres és intézményes*. Az iskola, akár felekezeti, akár más jelegü iskola benne van egy köznevelési szervezetben, amelynek törvényei, szabályai vannak s amelynek az a célja, hogy a gyermeket a köznevelés eszközei útján vezesse azoknak a céloknak megismerésére és elsajátítására, amelyek az iskolát fenntartó állam, egyház, társadalom élete céljait alkotják. Ez azt jelenti, hogy az iskolánál mindig számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy *egy rendszerbe* van beállítva. De még ezen a köznevelési rendszeren belül is, amelybe tulajdonképpen minden águ és eszközü nevelés tartozik, az iskola egy *kötött nevelési rendszert* alkot. Ennek a kötött nevelési tevékenységnek megvan a maga *anyaga*, amelytől nem lehet eltekinteni, amely magában foglalja mindazokat az ismereteket, amelyek szükségesek arra, hogy a gyermek ebben a világban Isten hatalmát megismerje és elfogadja. A tanítási anyag nélkülözhetetlen az iskolára nézve, mert különben nem lenne iskola, de éppen olyan nélkülözhetetlen az, hogy ez az anyag ne önmagáért legyen, hanem szolgáljon *egy nevelési célt*, azt a célt, hogy a gyermek Isten hatalmát megismerje s Isten akaratát szolgálni akarja. Az anyag az iskola számára *eszköz s úgy is kell azt tekintenie*, mint eszközt, mert különben felébe nő az iskolának s a gyermeknek és elviselhetetlen teherré válik. *Tul tehát azon a*

célon, amit a református iskola elé az egyetemes közoktatás célkitűzése szab, áll az a cél, amit elénk állít az iskola református jellege, hogy abban az iskolában csakugyan Isten akarata hirdettessék.

A másik vonása az iskolának, ami azt különösképpen jellemzi, az, hogy *kötelező* jellege van. A kötelező népoktatás alapgondolata az, hogy ne legyen senki az ország lakossága közül, aki el nem sajátít bizonyos alapismereteket, amelyek számára szükségesek. Az iskolának ezt a jellegét a modern állam emelte ki és érvényesítette legelőször és legjobban. Mi ennek a jelentősége reánk nézve? Az, hogy meg van szabva bizonyos ismeretanyag, amelyre mint minden ember által elsajátított anyagra számot tarthatunk, tehát mindenki kényszerítve van arra, hogy egy bizonyos ismeretanyaggal rendelkezzen. Az iskolázás kötelező volta számunkra is összegyűjti a gyermekeket, alkalmat ad nekünk arra, hogy velük foglalkozzunk és rákényszeríti a szülőket arra, hogy gyermekeiknek a műveltség általános, legszükségesebb alapjait megadják. Ebből a szempontból tehát ezt az eszközt nekünk meg kell ragadnunk, igyekeznünk kell arra, hogy a szülőkkel megértessük, hogy a gyermekek számára, sőt egyházunk és nemzetünk számára sem közömbös az, hogy a gyermekeink birtokába jussanak mindazon műveltségnek, amelynek más gyermekek birtokába jutnak. A felekezeti iskolának ezen a téren sokkal nagyobb hivatása van, mint más iskolának, mert neki *nemcsak a kényszer, hanem a rábeszélés* eszközeivel is kell dolgoznia, nemcsak arra kell törekednie, hogy a szülőket a törvényes eszközökkel kényszerítsék a gyermekek iskolába küldésére, hanem meg is kell láttatni velük annak a jelentőségét, hogy a református gyermekek nem maradhatnak tudatlanok és műveletlenek.

A harmadik vonása az iskolának, ami különösképpen jellemzi az, hogy *az iskola munkája módszeres*. Nemcsak tárgyában kötött, nemcsak abban kötött, hogy csak gyermekeket fogad be és azokat kötelező erővel kapcsolja az iskolához, hanem kötött abban a módszerben is, ahogyan a gyermekekkel eljár. A tanításnak nemcsak meghatározott anyaga van, hanem ezt az anyagot egy bizonyos módszer szerint dolgozzák ott fel, olyan módszerekkel, amit a tanítás tudománya a legalkalmasabbnak talált. Minél alkalmasabb ez a módszer, annál sikeresebb a taní-

tás és az iskola munkája. A felekezeti iskolának itt ismét egy nagy fontossága van, amit ki kell emelni. Ez pedig az, hogy a felekezeti iskola ismét *tulnézve a módszer kérdésein, nemcsak azt kérdezi, hogyan tudok egy bizonyos anyagot megtanítani a gyermekeknek, hanem azt is nézi, hogyan tudok ezzel az anyaggal a gyermekben maradandó nevelői hatásokat elérni.* Tehát a felekezeti iskola a keresztyén református nevelés gondolatát és feladatát odaállítja a tanítás módszere kérdése mögé és azon keresztül nézi emezt. Hogy azonban ez lehetséges legyen, arra kell törekednünk, hogy a felekezeti iskoláink tanítói ne csak kitűnő tanítók, a tanítás módszerében elsősorban felszerelt és előkészült didakták legyenek, hanem *nevelők* is, mert az iskola hatása nem az anyagtól, hanem attól a szellemtől függ, amiben azt az anyagot feldolgozzák. A tanítók és nevelők önképzésének, a kérdésekkel való foglalkozásának itt van valódi szüksége.

Az iskolai munkára nézve tehát látunk olyan meghatározó vonásokat, amelyek attól elválaszthatatlanok, annak a rendszerességét és intézményességét, egyetemesen kötelező voltát és azt a speciális módszert, amellyel az iskolai munka dolgozik. Ha abból indulunk ki, hogy az iskola munkája az egyház munkásságának olyan fontos ága, amelyet nem lehet elhanyagolni, akkor meg kell állapítani, hogy *ez a munka az említett vonásai miatt fontos s bármilyen munkában, amely ezt pótolni akarja, ezeket a vonásokat kell érvényesíteni.*

Melyek most a *belmissziói munkának* azok a vonásai, amelyek ennek a lényegéből folynak?

Az első ilyen vonás gyanánt kell említenünk a belmissziói munka *önkéntességét és szabadságát.* Különösen az első időkben, mikor ez a munka a mi egyházunk háború utáni történetében megkezdődött, hangsúlyoznunk kellett ezt a két vonást, hogy biztosítsuk ennek a munkának azt a vonását, hogy az Isten Lelkétől indított lelkek munkája, akik ebben a munkában nem kényszerből, nem is hivatalból, hanem áldozatos szolgálatból vesznek részt. Az a tény, hogy akkor ezt az egyház meglátta, sok veszedelemtől szabadította meg ezt a munkát s segítségül volt abban, hogy rámutasson az egyház minden munkájában rejlő ezen önkéntes, szolgálat vágyából folyó vonásra. Önkéntes és szabad tehát ez a munka azok részéről, akik végzik, de nem abban az értelemben, mintha ez a szabadság az önkényességet jelentené,

vagy mintha érdemek szerzésének a módja lehetne az egyházban, hanem a keresztyén lélek Istennek való szolgálata szabadsága szerint. Ez a vonása a belmissziói munkának erre a munkára nagy jelentőségű, mert olyan hajtóerőt képvisel, amelyet intézményes és kényszerű munkánál nem lehet könnyen elérni. Az egyháznak az iskolákon keresztül végzett munkája mellett ez a munka volt *a szabad karja*, amellyel oda is el tudott jutni, ahova a másik eszközzel nem volt képes s olyanokat is be tudott vonni a munkába, akik eddig nem vehettek részt abban. Azért a belmissziói munka lényegéből ezt a szabadságot és önkénteséget sohasem szabad kiejtenünk, ha nem akarjuk azt, hogy ez a munka teljesen megbénuljon és erőtlenné váljék.

Ezzel jár egy másik jellemvonás, a belmissziói munka *személyessége*. Természetesen az iskolai munkának is igyekeznie kell arra, hogy a növendékek személyes nevelését végezze, de láthatjuk, hogy erre az iskola már ma is képtelen és hovatovább képtelenebbé lesz. Még a felekezeti iskoláink sem tudják a gyermekek személyes gondozását végezni, hát még azok az iskolák, ahova gyermekeink más felekezetek vagy az állam iskoláiba járnak, amelyek, ha akarnák, sem tudnák a személyes gondozást abban az értelemben végezni, ahogyan azt a mi református hitünk követeli. A belmissziói munkák ezzel szemben lényegük szerint a személyes gondozás kérdését vannak hivatva szolgálni még akkor is és olyan esetben is, mikor azok egészen intézményesek. Egy református árvaház vagy kórház is abban nyer külön jelentőséget, mint belmissziói intézmény, hogy ott az árvákat, a betegeket személyesen, egyéni kérdéseik szerint részesítik gondozásban s hogy az ottani kezelés példázza azt a szeretetet, amelyet a Krisztus megváltó szeretetében látunk s ennek elismerésére, ezen megváltó szeretethez térésre akarja a reá bizottakat elvezetni. *Nincsen tehát a belmisszió munkának olyan ága, amelyből ez a személyes elem, a kegyelemről való személyes bizonyágtétel és a lelkeknek az igében hozzájuk intézett megszólítás átadása szerepet ne játszana*, mert különben semmi sem különbözik más, hasonló jótékonyági intézményektől. Hogy ennek a személyes gondozásnak milyen jelentősége van azokban a belmisszió munkákban, amelyek speciálisan nevelőmunkák, azt csak említeni kell, mert első pillanatra látható. Ezért nagyon fontos az, hogy a személyes gondozás feladatát a belmissziói munkák-

ban sohase engedjük szem elől tévedni, hanem igyekezzünk azt mindenütt érvényesíteni. Itt kapcsolódnak ezek a munkák azokhoz, amelyek az egyház kötött munkái, különösen a pásztorációhoz, amely szintén személyes munka s amelynek a lelkekkel való eljárás, azok számára az Isten igéjének személyes üzenet gyanánt való elvitele terén olyan nagy fontossága és olyan sok lehetősége van. Ez a vonása a belmissziói munkának egyúttal olyan *előnye* is annak, amivel semmi egyéb munka nem dicsekedhetik s ami olyan lehetőségeket nyit az egyház munkása számára, amilyeneket alig is lehet elgondolni.

Nézzük még egy harmadik vonását a belmissziói munkának, amely azt speciálisan meghatározza. Említsük azt, hogy a belmissziói munka *módszerében* is más, mint az iskolai munka. Ez már az előbbiből is következik. Itt is azt látjuk, hogy az iskolai munka kötöttségével szemben egy bizonyos szabadság jellemzi a belmissziói munkát. Sokan eleinte félre is értették ezt a szabadságot, mert ötletszerűséget, önkényességet értettek alatta, azt hitték, hogy ez a munka valami olyan kintorna, amit csak forgatni kell tudni s aki forgatja, annak szól is. Pedig ehhez is nem gyakorlat, hanem *tanulmány* szükséges s ezt sem lehet megfelelő lélek és megfelelő készség nélkül használni, mert ez a hangszer is csak annak a keze alatt szól, aki tud hozzá. Ezért van, hogy mikor a mi egyházunkban a belmissziói munka egyes ágai kezdődtek, az első dolog az volt, hogy *ezeknek a munkaágaknak az elméletét* kezdték megcsinálni, kezdtünk beszélni arról, mi a vasárnapi iskolai munka módszere, hogy kell foglalkozni az ifjúsággal, milyen alapjai vannak a diakóniának stb. Az a tény, hogy a mi egyházunkban ezeknek a munkáknak a módszerei így tudományosan és teológiaiilag is ki kezdtek alakulni, hozta magával azt, hogy ezek a munkák *a teológiai tudomány alapjára állottak* s így megmenekültek attól, hogy egyszerű technikává váljanak s szervesen beilleszkedtek az egyháznak teológiai szempontok által irányított életébe. Azoknál a munkáknál, ahol ez a teológiai módszerei alapozás nem történt meg, ennek a hiánya világosan látható s ezeknek mindig is küzdeniök kell az ellen, hogy üres keretökké ne váljanak.

Még egy következménye volt annak, hogy e munkák módszerükben is kialakultak és ez az, hogy egyházunk helyzetéhez, jelleméhez úgy alakultak, hogy a belmissziói munkák egyes ágai

nálunk sajátos karaktert öltöttek. Már ez is tarthatatlanná teszi azt a sokszor hangoztatott állítást, mintha ezek külföldről importáltak és megfontolás nélkül alkalmazott eszközök lennének. Ezzel szemben a helyzet úgy áll, hogy *egyházunk ezen munkák használata közben kitermelte azokat a módszereket, amelyek a belmissziói munkák tekintetében nálunk, a mi egyházunk jelen feladataiból és annak teológiai és hitvallási felfogásából származnak*. Most itt az a feladat hárul ebből reánk, hogy ezeknek a módszereknek további kidolgozásában és használatában részt vegyünk annál is inkább, mert ezekre ma sokkal jobban szükségünk van, mint valaha volt. Szükséges tehát, hogy minden lelkipásztor komoly tanulmányozás alapján próbálja a belmissziói munkák módszereinek még nem érintett részletekét kidolgozni, hogy ezek a kezében ne technikai-fogások, hanem komoly egyházi munka eszközei lehessenek.

3. Ha most láttuk, hogyan rendelkezik mindkét munkaág olyan sajátos jellemvonásokkal, amelyek azt használhatóvá teszik, arról kell beszélni, hogy *a két munkaágnak mi mondani-valója van egymás számára*, és pedig mi az, amiben a belmissziói munkaág támogatására lehet az iskolai munkának s miben nyújthat segítséget az iskolai munka a belmisszióknak?

Különösen fontossá teszi ezt a két kérdést az a tény, hogy erre a támogatásra nagyon sok helyen és pedig növekvő arányban szükség van. Ahol egyházunknak rendelkezésére áll az iskolai munka lehetősége, ott feltétlenül szükség van arra, hogy ezt az iskolai munkát segítse és erősítse a belmissziói munka speciális eszközeivel és módszereivel. Ahol viszont ilyen iskolai munka nem áll rendelkezésre, ott a belmissziói munkának kell ezt pótolnia s ezért ennek a munkaágnak kell felölelnie olyan feladatokat és használnia olyan módszereket, amelyek a munkáját ebben az irányban befolyásolják.

Hogyan segíti a belmissziói munkát az iskolai munka? Ha ezt a két munkaágot az egyház életében nézzük, úgy kellene lennie, hogy ezek együttműködjenek és egymás munkáját kiegészítsék. Sajnos, sok esetben találkozunk azzal a helyzettel, hogy a felekezeti iskola és az ugyanazon egyházközségben működő belmissziói munka mintegy egymásról semmit, vagy alig valamit tudva, dolgoznak. Így elvész az a hatás, amit egymásra gyakorolhatnának és amivel egymást segíthetnék. Szükséges

tehát, hogy az iskolai munka szoros kapcsolatot tartson a belmissziói munka ágaival. Hogyan teheti ezt? Legelőször is a *gyermek pásztorációjának* a munkájában, ha a gyermekek gondozásának különféle módjait az iskola segíti és támogatja. Számontartja, hogy lehetőleg minden gyermek járjon vasárnapi iskolába, gyermekistentiszteletre, különösen gondolva azokra a gyermekekre, akiknek a vallásos és egyéb nevelése otthon elhanyagolt, akik egyházunktól különböző környezetben vannak, gondolva azokra, akik az iskolából kimaradtak, vagy más iskolába járnak. Ez a kapcsolat a két munka között *inkább lelki együttműködés* legyen, mint szervezeti s mindenestre óvakodjék attól, hogy a vasárnapi iskolát a mindennapi iskola formájára alakítsa. Meg kell hagyni annak a szabadságát és önkéntességét s inkább indítani a gyermekeket, mint kötelezni annak a látogatására.

Az *ifjúság gondozásának* különféle formáiban is támogatást nyújthat az iskola. Itt elsősorban az a fontos, hogy szakítsunk népünk azon régi és veszedelmes felfogásával, hogy az iskola hatása egy bizonyos életkorban elvégződik és lezáródik. Ha az iskolát *igazán bele tudtuk építeni a gyülekezet életébe és gondozásába*, akkor ennek a hatása maradandóbb lesz. Ennek a azonban egyik fő feltétele az, hogy *tanító és lelkipásztor a nép nevelésében közös munkát* végezzenek. Sajnos, az iskolai oktatásnak a tárgya is és a módszere is, különösen a falusi ifjúság számára, olyan felesleges és haszontalan dolognak tűnik fel, hogy örvendenek, ha ettől megszabadulhatnak. Ezért van, hogy az iskola hatása olyan kevés magára az ifjúságra s hogy úgy örvend mindenki, ha annak kényszerétől megszabadult. Egy olyan iskolai nevelés és tanítás, amely meg tudná mutatni azt, hogy az ott tanultak valóban az élet reális kérdéseivel állanak összefüggésben, amely a gyermekekben a műveltség valódi értéke iránti megbecsülést tudna kelteni, amely tovább tudna mutatni, mint az anyag, egészen a világ és emberi élet legsúlyosabb és legkomolyabb kérdéséig (és ez nem a tanításnak, hanem a nevelésnek a kérdése már), egy ilyen iskola hatása nem lenne mulandó.

Az iskola tehát az ifjúság gondozására irányuló munkát is támogatja azzal, hogy *az ifjúságban igaz érdeklődést kelt a műveltség s annak Isten egyházával való kapcsolata iránt, vagyis a keresztyén műveltség iránt*. Igyekszik nemcsak annak az igénynek a kielégítésére, amelyet vele szemben a hivatalos oldalról emel-

nek, hanem annak is, amelyet emel vele szemben az Isten igéje hirdetésének kötelezettsége, amelynek eszközei közé ő is beletartozik

Fontos segítsége az iskolának az, hogy a *szülőkben a gyermek iránti felelősséget igyekeznek felébreszteni*. Mivel a szülők úgy tekintik az iskolát, mint azt a fórumot, amely a gyermekkel leginkább foglalkozik, az iskolának kell lennie annak a szervnek, amely nemcsak azzal, hogy igényeket támaszt a szülőkkal szemben, de azzal is, hogy megmutatja a szülőeknek a gyermekek szellemi képzésének fontosságát, felelősséget igyekeznek bennük ébreszteni a gyermek iránt. Meg kell mutatnia az iskolának azt, hogy a gyermek lelkéért, azokért a javakért, amiket a gyermeknek Isten a hitében, nyelvében, a műveltségében adott, a szülők felelősek, mert a gyermekben látják maguk előtt nemzetük és egyházuk jövőjét s alakíthatják azt. Ha a szülők látják, hogy az iskola a gyermekben a mi egyházunk és nemzetünk jövőjét őrzi, fejleszti, ápolja, akkor bennük is jobban felébred annak a kötelezettségnek a tudata, hogy nekik is gondozniuk kell a gyermekeket. A Nőszövetségek, Férfiszövetségek szükséges, hogy ebben a nagy kérdésben segítséget kapjanak az iskolától s a gyermekek nevelésének a kérdésében az iskola támogassa őket. Itt megint az iskolának a gyülekezet életébe való beépítése szüksége áll előttünk.

Ezekon a külső támogató munkákon kívül azonban vannak olyan dolgok, amelyekben *az iskolai munka a maga sajátosságainál fogva támogatására kell, hogy legyen a belmissziói munkának*. Gondolunk most olyan gyülekezetekre, ahol református iskola nem lévén, a belmissziói munkára vár a feladat, hogy a református nevelés munkáját irányítsa és segítse. Azt mondtuk, hogy az iskolát különösen az jellemzi, hogy annak a munkája intézményes és kötött anyagában, hogy kötelező jellegű és hogy módszerében is határozott. Láttuk azt is, hogy ettől a belmissziói munka különbözik. Az most a kérdés, hogy a belmissziói munka nem vehet-e fel olyan munkamódszert, amellyel anélkül, hogy az a saját természetével ellenkezne, a nevelés munkáját intézményesen és meghatározott anyaggal, lehetőleg minden rétegét a gyülekezetnek összefogva, és határozott módszerrel végezhesse. Kétségtelen, hogy a belmissziói munkának is van ilyen lehetősége. Miben áll ez?

Először is abban, hogy arra kell törekedjünk hogy *az összes belmissziói munkák a gyülekezetben szervesen végeztes-*

senek. Ha megláttuk azt, hogy ez a munka nem valami kegyes időtöltés, akkor látni kell azt is, hogy ennek a munkának a gyülekezetben egységesen kell folynia. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy olyan hivatalos formában és eszközökkel, mint az iskolai munkának, de éppen olyan egységesen. A gyermekekkel, az ifjúsággal, a felnőttekkel való foglalkozásnak *rendszeresen kell történnie*, meghatározott módon és megállapított eszközökkel. Ezeknek a munkáknak ma már az egész kerületre kiterjedő szervezete lehetővé teszi azt, hogy bizonyos intézményes kereteket is építsünk ki ezekben a munkákban. Ez vonatkozik *az anyagra* is. A vasárnapi iskolában szükséges, hogy a gyermekekkel a Bibliát és Énekeskönyvet olvassuk, az aranymondásokat leírassuk, hogy az Isten igéjét olvasni és megérteni képes legyen s az énekeket énekelni tudja. A vasárnapi iskola anyaga magában foglalja az egész Bibliát s ezzel kapcsolatban tájékoztatást nyújt a gyermekeknek mindazokról a kérdésekről, dolgokról, amelyek az ő mai életét is körülveszik, alkalmunk van rá, hogy a gyermekeknek ismereteit ezek által növeljük és bővítsük, megismertessük azokkal a nélkülözhetetlen ismeretekkel a föld, a történelem, az emberi élet, az életviszonyok stb. tekintetében, amelyek az ő életében szerepet játszanak. Ezért szükséges, hogy a vasárnapi iskolai munkában is a bibliai történetek általi tanítás mellett a nevelés, az ismeretterjesztés és a testi élet gondozása rendszeresen történjék, gondot fordítva arra, hogy ezek mind nem egy kötött iskolai, hanem egy szabad evangéliumi szellemben folyjanak. Az ifjúság gondozásánál igénybe kell venni azt a *munkatervet*, amelyet erre nézve évről-évre kiad ennek a munkának a központja, amelyen a biblia tanulmányozására szánt alkalmak mellett előadások, megbeszélések, a szolgálat gyakorlására vonatkozó munkák szerepelnek. Ne tekintsük ezt a munkatervet valami haszontalan és felesleges elgondolásnak, hanem lássuk meg benne azt, hogy ez a református keresztyén nevelés egységes munkáját akarja az ifjúság számára biztosítani. Ugyanilyen rendszeres tervet kell végigvinni a nőszövetségi és férfiszövetségi munkában is, ahol szintén nem szabad megelégednünk tétova és csak időt töltő munkával, vagy szórakozásokkal, hanem arra kell törekednünk, hogy azokat a kérdéseket, amelyek a mi egyházunk életét ebben a világban megszabják, megismertessük és megbeszéljük ezen szövetségek tagjaival. Az egész belmissziói munkának tehát így kell adnunk

egy rendszeres formát, amelyben tervszerűen egy bizonyos anyagát az ismereteknek és a nevelésnek akarunk közkinccsé tenni és a lelkek elé tárni. Erre a munkára az egyes munkaágak központi vezetősége által kiadott utasítások, programok, tervezetek mindig nyújtanak utasítást is és anyagot is. De tekintet nélkül arra, hogy valahol református iskola is szolgálja-e, vagy nem a nevelés ügyét, ezt a munkát szükséges rendszeresen és tervszerűen végezni, mert ez a munka az iskola munkáját kiegészíti, ahol ilyen van, de pótolni van hivatva, ahol ilyen nincs.

A másik, ahogyan az iskolai munkától a belmissziói munkára nézve indítást és támogatást nyerhetünk, ha az iskolai munka *általánosságát és kötelező erejét* próbáljuk bevinni a belmissziói munka ágaiba. Persze itt is abban a formában, ahogy az ennek a munkának megfelel. Arra nincsen módunk s ellenkeznék is e munka lényegével, hogy kötelezővé tegyük a vasárnapi iskolát, nőszövetségbe járást és büntessük azokat, akik elmaradnak. De meg kell tenni azt, hogy erkölcsileg kell igyekeznünk kötelezővé tenni az ezekben a munkákban való részvételt. Mi nemcsak azokért vagyunk felelősek, akik szívesen és könnyen vesznek részt ezekben a munkákban, hanem azokért is, akik távol tartják magukat tőle, akik el vannak idegenedve az egyháztól és a református hittől, vagy abban a veszedelemben vannak, hogy elidegenednek. Ezért meg kell ragadni minden eszközt, hogy azok, akik ma távol állanak, szintén közel jussanak az egyházhoz ezen munkák által. A legnagyobb veszedelem sokszor nem azokat fenyegeti, akik legtávolabb látszanak állani. Arra kell törekednünk, hogy minden gyermeket magába foglaljon a vasárnapi iskola, minden fiút és leányt az ifjúsági egyesület és leányszövetség, minden asszonyt és férfit a nőszövetség és férfiszövetség s minden reformátust az igehirdetés templomi alkalmi. Ezt nem presszióval és kényszerrel lehet elérni, hanem azzal, hogy *munkát biztosítsunk neki*, részt adunk neki abban a munkában, hogy megmutassuk, hogy ő sem egy üres szám, jelentéktelen valaki, hanem egy református lélek, akire számítunk s aki Isten előtt hordozza a maga életét s akinek lerázhatatlan felelőssége van a másikkal szemben. Itt van ezeknek a munkáknak a missziói karaktere, amely nem erőszakkal, amely az Isten egyházának sohasem, de különösen most, nem áll rendelkezésére, hanem a lelkeket megnyerni akaró és Isten által

adott feladataira vezetni akaró lélek tüzevel és erejével igyekszik összegyűjteni mindenkit azon tűzhely köré, amelyet a református egyház ma képvisel. Számontartani az embereket, utánuk járni, megnyerni őket, munkásokat állítani be, akik szolgáljanak az egyház életének különböző köreiből, akik lássák, hogy reájuk szüksége van az egyháznak, ez az a mód, ahogyan biztosítanunk kell, hogy a gyülekezet minden tagja az egyház vezetése alatt maradjon.

Aztán itt van a *módszer* kérdése, amely a belmissziói munkánál sajátos, de szintén tanulhat az iskolai munka módszeréből. Ez a módszer a személyes munka módszere, de határozott és öntudatos vonását meríti abból, hogy az iskolai munkára tekint. A belmissziói munka módszere a *személyes gondozás módszere* egyik oldalán s ez azt követeli meg, hogy mindezekben a munkákban a személyes elem uralkodjék. Itt különösen óvakodnunk kell attól, hogy a lelkeket csak számoknak, egyforma egyéniségeknek tartsuk, személyesen kell felkeresnünk mindenkit, meglátni a kérdései személyes voltát és azt, hogy abban a kérdésben az egész egyház döntő kérdése van elrejtve. A személyes pásztoráció ma ismét különösen fontos az egyházban. A vasárnapi iskolai vezető nem elégedhet meg azzal, hogy elmondja és megtanítja a bibliai történetet, hanem bele kell hatolnia a gyermek lelkébe, azon kérdések közé, amelyek ott a háttérben vannak s meg kell beszélnie azokat. Ugyanez áll az ifjúságra is, amelyet meg kell nyernünk és meg kell értenünk, mert ma nálunk nélkül és általunk meg nem értve járja a maga útját. Fel kell vennünk a kapcsolatot az egyes lelkekkel, hogy anyákkal és férfiakkal meg tudjuk beszélni mindennapi életünk kérdéseit, abban a távlatban és azon szempont alatt, amelyet ők talán nem is látnak. Nem elég oda várni az embereket, elibük kell menni és meg kell mutatni nekik azt a feladatot, amit ma ezekben, az időkben a mi egyházunkra helyezett Isten, hogy meglássák annak kötelező és kényszerítő voltát és fel tudják venni azt.

Másik oldalán azonban, amint a személyes munka fontos és elengedhetetlen, éppenúgy kell ezt *szervezetten* végezni. Az egyházat olyan emberek közösségévé kell tenni, akik nemcsak tárgyai a munkának, hanem akik egymást is tudják megtartani és erősíteni, tehát az egymásért való felelősség gondolatát kell érvényesíteni s meg kell szervezni a *laikus munkások* seregét, akik

nem elismerésért, nem haszonért, hanem a szolgálat igaz lelkétől indítatva állanak az egyház feladatának szolgálatába. Igyekezünk kell összekapcsolni azokat, akik az egyháznak öntudatos tagjai s felébreszteni bennük az összetartozás, egymásrautaltság és együttmunkálkodás tudatát.

Az egész belmissziói munkának van egy egységes célja, szempontja, amit sehol sem szabad figyelmen kívül hagynunk és ez az, hogy, *a mi egyházunk minden munkája egy nagy református nevelői munka egy-egy vonása.* Mindegyikben azt keressük és azt akarjuk megvalósítani, hogy. Isten ma mit akar itt velünk, hogyan akar megtartani, hogy ezt a megtartó akaratot elfogadhassuk és szolgálhassuk. Egy ilyen összetartó gondolat és cél nélkül a munkánk ötletszerű próbálkozás lesz. Isten minket itt ezen a földön arra hívott el, hogy a mi műveltségünk, nyelvünk és gondolkodásunk keretei között szolgáljuk őt. Erre adta eszközül azokat a munkákat, amelyeket belmissziói munkáknak nevezünk. Ezeknek a feladata az, hogy *mindenkihez az ő igéjét* vigyük el és az *ő igéjét mindenkihez* elvigyük. Ezért vagyunk mi felelősek. A mi egyházunk a mai helyzetében határozottan és komolyan meg kell, hogy kezdje mindenütt ezt a munkát, amely által tagjait Isten által adott értékein keresztül Isten szolgálatára akarja nevelni. Erre ezek a munkák több lehetőséget nyújtanak, mint eddigi módszereink és eszközeink s ezért kell ezeket öntudatosan felhasználni.

4. Végül még vizsgáljuk meg azt a kérdést, *hogyan segítheti a belmissziói munka az iskola munkáját.* Ebbe a munkába, amely az egész református népnek Isten akarata megismerésére és elfogadására való komoly nevelése, az iskoláknak is részt kell venniük. És ebben a belmissziói munkák nagy segítségükre lehetnek. Csak röviden érintjük ezt a kérdést, mert ebben a tekintetben már látunk is kedvező jeleket. Az iskolának is meg kell keresnie a minél nagyobb lehetőséget a *személyes munka*, a gyermekekkel való személyes foglalkozás végzésére. Törekednie kell arra, hogy az tovább is vezessen mint bizonyos ismeretanyag elsajátítására, vezessen *református keresztyén jellemnevelésre*, az egyház életében való részvételre, az egyház életében letett értékek megbecsülésére és felhasználására. A gyermekek együttélésében alkalma van az iskolának megmutatni a *keresztyén emberek igazi együttélése módját*, ahogyan kint az életben kell

majd együtt élnie azoknak, akik ugyanazon hitnek és ugyanazon tradícióknak ápolására vannak hivatva. A keresztyén nevelésnek, az Isten ígéje megbecsülésének és annak való engedelmességnek gondolatait kell az iskolának a gyermekek lelkébe belevinni és keresni a módokat, ahogyan ezek már az iskolai életben megvalósíthatók. Ezért a református iskola saját létérdekében cselekszik, ha az iskolán kívül eső belmissziói munkákat támogatni és elősegíteni igyekszik.

Abból a kérdésből indultunk ki, hogy az egyház munkájának két karja van: az iskola és a belmissziói munkák. Ezeknek egymással együtt kell dolgozniuk. Láttuk, hogy ez az együttműködés tulajdonképpen abból a belső egységből fakad, amelyben mindketten Isten ígéje szolgálatában egyek. Láttuk, hogy van idő, mikor az egyik eszköz megbénul vagy egyenesen megsemmisül, akkor a másiknak kell átvennie annak a szerepét is, de a saját módszereivel és a saját eszközei szerint. Ma a belmissziói munka végzésére igazán nagy szükség van. Ennek eszközeit nem tudtuk itt mind felsorolni, csak azokat az elveket, amelyek szerint ebben a munkaágban dolgoznunk kell. Az eszközök készen állanak s ami hiányzik, még lehet és kell pótolni. De akárhogy vélekedjünk is a belmissziói munka kérdése felől, a mai idők Isten kötelező parancsát mutatják nekünk arra, hogy ennek a munkának a végzésétől függ egyházunk jövője s azon értékek jövője, amelyek reánk bizattak.

TARTALOM:

Előszó	5
Elmélkedések	
A láthatatlan Útitárs	9
Az ellenállhatatlan Lélek	12
A só és világosság	15
A szív elrejtett embere	19
Igéret és parancs	22
A jel	25
Prédikációk	
Háttal Istennek (Advent)	31
Ne félj! (Karácsony)	40
A Jónás jele (Epifánia)	46
A győzelmes Krisztus harca ellened (Virágvasárnap)	53
A húsvéti hit akadályai (Húsvét)	61
Az új ének (Áldozócsütörtök)	66
Ugyanaz a Lélek, ugyanaz az Úr, ugyanaz az Isten (Szenháromság vasárnap)	74
Ne lopj!	80
Idegenben	86
Különböző utak Jézushoz	94
Ha Isten velünk!	100
A hitnek szabálya szerint	106
Akadályok Krisztus szolgálatában	112
Megbékéltetett!	118
Az igének megtartói legyetek	124
Aki szeret, Istentől született	129

Cikkek, előadások

Egység és békesség	139
Az igétől a beszédig	147
Mit követel az egyházi élet a theológiától és mit ad annak?	154
A keresztyén nő a bibliában	162
A nevelés ügyének alapkérdései	180
A keresztyén nemzetnevelés	186
A szülő és a gyermek	195
Hivatás és élet	204
A belmissziói és iskolai munka viszonya	209